

Людмила Воєвідко

Музична педагогіка

Кам'янець-Подільський – 2022

УДК 37:78

ББК 85.31я73

В63

*Рекомендовано до друку вченою радою Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 5 від 23 травня 2019 року)*

Рецензенти:

Горбенко С.С., доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник культури України, професор кафедри методики музичного виховання та хорового диригування Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

Печенюк М. А., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Людмила Восвідко

В63 Музична педагогіка : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 240 с.

ISBN 978-617-8221-05-8

У навчальному посібнику висвітлено теоретичні та практичні аспекти освітньої компоненти «Музична педагогіка» освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво) підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Потлумачено рекомендації до самостійної роботи, лекційних та практичних занять студентів. Містяться програмові вимоги, глосарій, список рекомендованих джерел, тести та завдання з означеної навчальної дисципліни.

Для студентів, вчителів музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

НАШИМ ЗАХИСНИКАМ

із любов'ю,

вдячністю

та повагою.

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

Передмова

росія принесла в Україну смерть. Після восьми років війни на Донбасі росія захотіла знищити нашу державу повністю. Буквально позбавити українців права – нашого права на життя. Але якими б жорстокими не були битви, у смерті немає шансів перемогти життя. Це знає кожна людина.

Ми вистоїмо й переможемо. Відвоюємо своє й відбудуємо нормальне життя. Ми зробимо це разом – тільки так це можливо. Це наш обов'язок перед усіма поколіннями нашого народу, які боролися за свободу й суверенність для України.

Володимир Зеленський

На шляху розвитку інформаційного суспільства якісна освіта стає одним з головних чинників успіху, а педагог є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін. Професії педагогічних працівників є одними з найбільш масових у сучасному суспільстві і є об'єктом особливої уваги та опіки державних органів влади різного рівня. Зазвичай державою визначаються такі критерії допуску до професійної педагогічної діяльності, як наявність у працівника ступеня вищої освіти за відповідною спеціальністю (програмою підготовки) та/або відповідність його професійної кваліфікації системі вимог, які зафіксовано у професійному стандарті.

Важливою характеристикою професії є її багатогранність, яка у своїх вищих проявах підіймається до мистецтва. Високий рівень академічних досягнень, продемонстрований здобувачем педагогічного фаху під час навчання у закладі освіти, не гарантує його успішності в професійній діяльності. Освітня кваліфікація педагогічного працівника не є тотожною його професійній кваліфікації. Оцінка діяльності як самого педагога, так і інституцій, що забезпечують його підготовку, повинна формуватися з об'єктивних та експертних показників, отриманих з різних джерел, зокрема, від основних зацікавлених сторін, представників громади та влади.

Програми підготовки педагогів містять складники психолого-педагогічної та практичної підготовки, а в багатьох випадках предметної спеціальності, включно з методикою викладання, використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. На континуумі навчання педагогічного працівника впродовж життя виділяють три основні етапи: відправну формальну освіту; початок професійної діяльності – педагогічну інternатуру, яка повинна супроводжуватися комплексом спеціальних заходів сприяння входженню працівника в професію; безперервний професійний розвиток.

На особливу увагу заслуговують питання підготовки педагогів до роботи з особами з особливими потребами, що передбачають обізнаність з особливостями психофізичного розвитку таких осіб та володіння спеціальними методиками.

Загалом, підготовка педагогічного працівника має відповідати суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів [2].

1. Необхідні компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва для його успішної реалізації в предметній сфері

Професійна підготовка здобувачів вищої освіти базується на реалізації спеціальних (фахових) компетентностей згідно Освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво), а саме:

- здатність користуватися символікою та сучасною термінологією музичної мови;
- здатність розкривати системно-структурні зв'язки філософських, музикознавчих, музично-педагогічних, культурологічних, методичних понять;
- здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету музичне мистецтво в Новій українській школі, вміння структурування навчального матеріалу, проєктування та організації власної педагогічної діяльності;
- здатність демонструвати виконавські (вокально-хорові, диригентські, інструментальні), інтерпретаційні, артистичні, педагогічні та організаційні уміння як учителя-керівника музичних колективів у Новій українській школі;
- здатність застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження для підвищення ефективності музично-педагогічної діяльності;
- здатність відчувати і демонструвати емоційну чутливість, рефлексію, ціннісне ставлення до музичних творів, здійснювати активне сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і художньо-педагогічне тлумачення художнього змісту та сенсу творів музичного мистецтва;
- здатність здійснювати добір методів та засобів діагностування, корекції особистісного і музичного (художнього) навчання та розвитку учнів закладів загальної середньої освіти, педагогічного супроводу процесів соціалізації та професійного самовизначення школярів;

- здатність формувати в учнів предметні (спеціальні) музичні компетентності;

- уміння свідомо обирати шляхи вирішення непередбачуваних проблем у професійній діяльності;

- спроможність забезпечення охорони життя і здоров'я учнів в освітньому процесі та позаурочній навчально-виховній діяльності;

- здатність застосовувати методи і прийоми роботи з дитячим хоровим колективом, роботи над інтонацією, співочим диханням, звукоутворенням, дикцією, строєм та ансамблем, здійснювати слуховий контроль у процесі розучування та хорового звучання, володіти вокальними вправами та дитячим хоровим репертуаром.

Реалізація низки компетентностей передбачає наступні програмні результати навчання здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво), спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), предметної спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво):

- знає основи теорії музики, жанри, види та напрями музичного мистецтва, музичну термінологію;

- знає особливості розвитку вітчизняної та світової музичної культури, педагогічні концепції навчання та виховання школярів;

- знає сучасні теоретичні основи музичної педагогіки, педагогіки мистецтва, теорії художньої культури;

- знає та розуміє специфіку використання методик, методів, технологій, способів, форм музично-педагогічної та музично-інформаційної діяльності вчителя музичного мистецтва в Новій українській школі;

- дотримується системи духовних, професійно-педагогічних, етико-естетичних, мистецьких цінностей в освітній та організаційній діяльності вчителя музичного мистецтва у закладі загальної середньої освіти;

- володіє комплексом знань музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, методами активізації мистецько-творчого навчання та розвитку учнів в Новій українській школі;

- розуміє специфіку теоретичного та експериментального дослідження в музично-педагогічній діяльності вчителя музичного мистецтва Нової української школи;

- знає психолого-педагогічні аспекти навчання, виховання, розвитку учнів школи, демонструє критичне ставлення до світоглядних теорій у процесі розв'язання соціальних і музично-професійних завдань;

- знає та здатен реалізувати державний стандарт, концепцію та навчальні програми Нової української школи.

Окрім того здобувачі вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Музичне мистецтво), повинні володіти наступними вміннями професійного спрямування:

- володіти сукупністю комунікативних, організаторських, гностичних, проєктувальних умінь, виявляти моральну та естетичну спрямованість з метою утвердження ідеалів Добра і Краси;

- інтегрувати складні професійні вміння гри на музичних інструментах, співу, диригування музичними колективами, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів, артистизму, виконавської майстерності та надійності (самооцінка, самоконтроль, саморегуляція);

- виявляти здатність до самоактуалізації, саморозвитку та самокорекції у процесі музично-педагогічної діяльності в закладі загальної середньої освіти;

- демонструвати вміння вирішувати музично-педагогічні проблеми, оригінальність і гнучкість творчого мислення у процесі конструювання, інтерпретації та реалізації музично-педагогічних ситуацій;

- володіти елементами логічного і образного мислення, бути здатним до аналізу, виділення головного і синтезу в навчально-виховній та організаційній діяльності вчителя музичного мистецтва;

- бути здатними до підготовки та редагування текстів професійного змісту державною мовою, володіти англійською мовою;

- мати навички знаходження, обробки та аналізу інформації з різних джерел (передусім – за допомогою цифрових технологій);

- бути здатними забезпечувати охорону життя і здоров'я учнів в освітньому процесі та позаурочній музично-педагогічній діяльності;

- бути здатними застосовувати сучасні педагогічні та інформаційні технології для забезпечення якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі;

- здатними застосовувати методи діагностування досягнень учнів, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації, професійного самовизначення учнів.

Окрім зазначеного, фахівець з музичного мистецтва повинен бути здатним до комунікацій в закладах загальної середньої освіти та:

- демонструвати та виховувати в учнів патріотичну свідомість, повагу до національних символів, любов до України, власну гідність;

- демонструвати толерантне ставлення до загальнолюдських, національних, особистісних, мистецьких цінностей;

- дотримуватись етичних норм, здійснювати взаємодію та комунікацію з колегами, соціальними партнерами, учнями та їх батьками;

- налагоджувати духовну спільність, співпереживання та співпрацю учнів, ефективно працювати в музично-творчому учнівському та педагогічному колективах освітнього закладу, інших мистецьких об'єднаннях;

- розуміти значущість культури та мистецтва для навчання, виховання і розвитку особистості учня, цінувати полікультурність світу і здатність керуватися у своїй діяльності сучасними принципами полікультурної толерантності, діалогу та співробітництва.

Фахова підготовка майбутнього учителя музичного мистецтва виступає як здатність особистості вбирати в себе результати навчання, виховання та розвитку в закладах педагогічної освіти: знання, вміння, особистісні якості,

необхідні для виконання професійної діяльності у відповідності з суспільними вимогами та ціннісними орієнтаціями. Рівень фахової підготовки характеризує ступінь підготовленості студента до музично-освітньої роботи в школі, виступає передумовою ефективності його педагогічної діяльності, яка стає ланкою вдосконалення набутого інтелектуального й практичного досвіду, пошуку ефективних шляхів формування педагогічної майстерності. Слід зазначити, що розвиток в студентів професійно-інтелектуального, творчого потенціалу, вироблення вмінь щодо практичного використання здобутих знань, на нашу думку, є однією з важливих та актуальних проблем сучасної національної освіти в умовах Нової української школи.

До того ж фахова підготовка студентів обов'язково має передбачати формування наступних компетентностей: інформаційна компетентність (володіння інформаційними технологіями, вміння опрацьовувати різні види інформації); комунікативна (уміння вступати в комунікацію, бути зрозумілим; спілкування без обмежень); автономізаційна (здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти; конкурентоспроможність); соціальна (вміння жити та працювати з оточуючими); продуктивна (вміння працювати, ухвалювати рішення та відповідати за них); моральна (готовність, спроможність та потреба жити за традиційними моральними нормами); психологічна (здатність використовувати знання, уміння, навички та компетентності з психології в організації взаємодії та співпраці в освітній діяльності); науково-предметна (знання, уміння, навички та сформовані компетентності у предметній сфері); особистісні якості вчителя (гуманність, доброзичливість, чуйність, впевненість, урівноваженість, толерантність, відповідальність), оскільки, поняття «педагогічна компетентність» – це знання, уміння, навички, а також способи та прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні та розвитку (саморозвиткові) особистості.

З цієї причини наявність методологічних, правових, комунікативних, професійно-педагогічних, дидактичних, виховних, інформаційних, науково-предметних, методичних компетентностей свідчать про якісну професійну

підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва. Слід наголосити на тому, що Радою Європи було прийняте визначення п'яти ключових компетентностей, якими повинні володіти молоді європейці:

- політичні й соціальні компетентності, такі як здатність приймати відповідальність, брати участь в ухваленні групових рішень, вирішувати конфлікти, брати участь у підтримці й поліпшенні демократичних інститутів;

- компетентності, пов'язані з життям в багатокультурному суспільстві. Для того, щоб контролювати прояв (відродження) расизму і ксенофобії і розвитку клімату нетолерантності, освіта повинна прищепити молодим людям міжкультурні компетентності, такими, як прийняття відмінностей, пошана до інших і здатність жити з людьми інших культур, мов та релігій;

- компетентності, що відносяться до володіння усною та писемною комунікацією, які особливо важливі для роботи та соціального життя, оскільки тим людям, які не володіють ними, загрожує соціальна ізоляція. У цьому ж контексті комунікацій все більшу вагу набуває володіння більш ніж однією мовою;

- компетентності, пов'язані із зростанням інформатизації суспільства. Володіння цими технологіями, розуміння їх застосування, слабких і сильних сторін і способів критичного судження щодо інформації, поширюваної медійними засобами та рекламою;

- здатність учитися впродовж життя як основи безперервного навчання в контексті як особистого професійного, так і соціального життя.

У доповіді міжнародної комісії з освіти для XXI століття «Освіта: прихований скарб» Жак Делор, сформулювавши «чотири стовпи», на котрих ґрунтується освіта: «Навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити», – визначив, по суті, основні глобальні компетентності. В нових умовах заклади вищої освіти повинні підтримувати постійний зв'язок з потенційними роботодавцями (стейкхолдерами) і враховувати їх вимоги щодо професійно-кваліфікаційних якостей майбутніх фахівців. Це потребує реалізації наступних функціональних особливостей:

- вивчення попиту на кваліфікованих спеціалістів, пошук потенційних роботодавців, складання договорів про цільову підготовку фахівців;

- пошук місць для проходження здобувачами вищої освіти практичної підготовки (навчальна та виробнича практики) з перспективою подальшого працевлаштування;

- організація участі представників зацікавлених груп (стейкхолдерів) у формуванні Освітньо-професійних програм підготовки фахівців, їх модернізація та оновлення;

- проведення експертних опитувань серед управлінського персоналу закладів освіти, де працюють випускники закладу вищої освіти, з метою отримання інформації про необхідні кроки з вдосконалення підготовки здобувачів до виконання своїх професійних обов'язків та внесення відповідних змін до Освітньо-професійної програми підготовки фахівців.

При цьому формат фахової підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) першого бакалаврського рівня вищої освіти передбачає в освітньому процесі єдність цілей формування:

- особистісного аспекту – усвідомлення студентами потреби у набутті емоційно-виразних якостей;

- професійного аспекту – набуття та розвиток найбільш ефективних та емоційно-виразних елементів музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва;

- соціального аспекту – володіння педагогічно-артистичною технікою як показником динамізму, яскравості, гнучкості та мобільності сучасної особистості у соціально-освітньому просторі та усвідомлення студентами внутрішньої потреби до володіння педагогічною, фаховою майстерністю.

Відзначимо, що когнітивна складова фахової підготовки характеризується набуттям майбутніми фахівцями знань, умінь, навичок та компетентностей, які являються фундаментом формування педагога музичної спеціальності для закладів загальної середньої освіти. Оволодіння системою знань дає можливість опанування студентами відповідних уявлень та понять,

її компонентною структурою (художньо-комунікативний, сенсорно-вольовий, експресивно-виразовий компоненти) і передбачає теоретичне заглиблення та уточнення набутих знань, встановлення внутрішніх зв'язків і відношень між ними. Важливо виходити з того, що набуття знань має являти собою інтенсивне поповнення фонду спеціальної знаннєвої структурогеми у вигляді певних понять, уявлень, цінностей та компетентностей.

Слід відмітити, що аналізування процесу фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дозволило констатувати, що в багатьох випадках мотивація засвоєння музично-теоретичного навчального матеріалу здобувачами знаходиться на низькому рівні, відсутні уявлення про систему музичних знань, студенти не можуть належним чином застосовувати музично-теоретичні знання на заняттях з професійно-формуючих профільюючих навчальних дисциплін освітньо-професійної програми. Зазначені недоліки породжують суперечності між: вимогами ринку праці до рівня професійної підготовки музичних фахівців та якістю їх фахової підготовки; вимогами суспільства до особистості учителя музичного мистецтва та недостатнім рівнем розробки теорії його професійної підготовки; необхідністю формування в майбутніх вчителів музичного мистецтва ґрунтовних теоретичних знань та необхідних для освітнього процесу в школі компетентностей. Викладені суперечності зумовлюють необхідність вирішення проблеми формування музично-теоретичних знань у майбутніх вчителів музичного мистецтва, взявши за основу системні підходи у підготовці фахівців з чітким усвідомленням ними предметної сфери.

Зауважимо, що цілком імпонує теза науковців, які вбачають необхідність системного підходу в освітньому процесі та зазначають на тому, що основним завданням системного підходу є озброєння здобувачів вищої освіти не лише фактичними теоретичними знаннями, а й методологічними, тобто знаннями про найважливіші елементи знань та структурні зв'язки між ними. Ю. Полянський зазначає, що освітній процес фахової підготовки здобувачів вищої освіти має будуватися на системному принципі, з необхідністю

визначення структури та побудови моделі освітнього процесу із врахуванням особливостей методики навчання певної дисципліни у цілісній системі освітнього процесу. Процес і результат засвоєння систематизованих знань та вмінь, необхідних для здійснення музичної діяльності, М. Ярмаченко визначає як «музичну освіту». Ключем до розв'язання багатьох проблем підготовки здобувачів вищої освіти є цілеспрямоване формування усіх складових фахових компетентностей на всіх освітніх компонентах освітньої програми майбутніх музичних педагогів.

Разом з тим у підготовці сучасного вчителя музичного мистецтва для Нової української школи важлива роль відводиться формуванню національної свідомості, як засобу консолідації нації та своєрідної мети, суспільного ідеалу, до досягнення якого прагне нація. Національна ідея має бути фактором, що об'єднує в суспільстві і різні прошарки населення, і різні покоління. Система освіти у загальному вигляді має за мету, перш за все, передачу соціального досвіду зі здобування знань, а не тільки самі знання. Тому становлення української державності, утвердження національної ідеї, набуття особою етнічної ідентичності невіддільне від розвитку освітньої системи. Освіта, як визначено в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні», повинна мати гуманістичний характер і ґрунтуватися на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Важливою умовою досягнення цієї мети є підготовка нової генерації педагогічних та науково-педагогічних кадрів, яким буде притаманний дух нашого народу, його самобутній менталітет. Національній школі потрібні фахівці високоосвічені й високодуховні, соціально активні й національно свідомі, здатні виплекати з кожної дитини індивідуальну самобутню особистість на основі цінностей вітчизняної та світової культур [3].

Вимоги до сучасного вчителя, які висувають держава і суспільство, полягають також у тому, щоб педагог своєю творчою діяльністю у процесі навчально-виховної роботи зі школярами вмів проєктувати розвиток особистості, чітко уявляв, яким повинен стати його вихованець як громадянин

незалежної України. Для досягнення найважливішої мети національного виховання – формування свідомого громадянина-патріота – вчитель має створювати умови для всебічного та гармонійного розвитку особистості, сформувати основи громадянської свідомості, активності та відповідальності. Чільне місце в цьому процесі посідає формування громадянської відповідальності, яка передбачає добровільний вибір особистістю поведінки, що відповідає таким важливим категоріям, як обов'язок, ініціативність, дисциплінованість, самостійність, вимогливість та принциповість. А для формування громадянської відповідальності учнів учитель сам повинен бути активним громадянином, усвідомлювати національну ідею як мету розвитку суспільства та особистості.

В сучасних умовах у закладах вищої освіти підготовка здобувачів за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Музичне мистецтво) набуває особливої ваги через актуалізацію вимоги щодо якості підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. Професія вчителя музичного мистецтва для Нової української школи поєднує риси та вміння педагога-просвітника, педагога-комунікатора, вчителя-диригента (керівника хорового колективу, ансамблю, студії, хабу) вчителя-ілюстратора, вчителя-вокаліста, лектора-музикознавця, носія духовної культури та естетичного смаку. Проблема підвищення рівня фахової підготовки здобувачів вищої освіти значною мірою залежить від музично-теоретичної підготовки, спрямованої на різні види музично-творчої діяльності, які є важливими для теорії та практики професійного становлення майбутніх вчителів музичного мистецтва для закладів загальної середньої освіти, НУШ. Процес фахової підготовки буде ефективним при дотриманні загально-дидактичних принципів:

- безперервності та наступності;
- систематичності та послідовності;
- доступності та наочності;
- зв'язку теорії з практикою;
- міжпредметних зв'язків;

- поєднання різних форм і методів навчання. Відповідно до сучасних запитів і потреб закладів загальної середньої освіти особлива увага приділяється фаховій підготовці у руслі якісно сформованих компетентностей майбутнього фахівця.

В Концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що проблемою, яка потребує розв'язання, є дисбаланс між суспільним запитом на висококваліфікованих педагогічних працівників, перспективами розвитку суспільства, глобальними технологічними змінами та існуючою системою педагогічної освіти, а також рівнем готовності / спроможності сучасних педагогічних працівників до сприйняття та реалізації освітніх реформ в Україні.

Чинниками, що призвели до виникнення такого дисбалансу, є: незадовільний рівень оплати праці, зниження соціального статусу, можливостей і мотивації до діяльності та професійного розвитку педагогічних працівників; застарілі зміст, структура, стандарти та методики (технології) навчання в системі педагогічної освіти, які не забезпечують майбутнім педагогам можливості оволодіння компетентнісним підходом та сучасними ефективними інструментами педагогічної праці; недостатня ресурсна підтримка професійної діяльності педагогічних працівників, практично повна відсутність експериментально-лабораторної бази та обладнання, включаючи обладнання для робототехніки та 3D друку, недостатнє оснащення новітнім прикладним програмним забезпеченням (цифровими комплексами), сучасною комп'ютерною та мультимедійною технікою як для підготовки вчителів природничих та технічних спеціальностей, педагогів професійного навчання, так і для їх професійної діяльності; тракторії, моделі та методики (технології) професійного розвитку педагогічних працівників, які зорієнтовані на формальне дотримання встановлених вимог, а не на особистісне та професійне зростання педагогічних працівників; невідповідні сучасним вимогам умови науково-педагогічної (педагогічної) діяльності та склад працівників закладів педагогічної освіти, які здебільшого не можуть забезпечити підготовку

педагогічних працівників для роботи в умовах прискореної модернізації змісту освіти та методів навчання; відірваність від практичних освітянських потреб, недостатній рівень аналітичності, доказовості та доброчесності досліджень у галузі педагогічних наук, що ускладнює їх використання в якості наукової основи освітнього процесу; неефективність профорієнтаційної роботи, відсутність комплексу заходів професійного педагогічного та психологічного відбору майбутніх здобувачів педагогічного фаху; відсутність дієвої координації між закладами педагогічної освіти, місцевою владою та роботодавцями в частині змісту освітнього процесу та практичної підготовки здобувачів освіти; невідповідність ключових професійних компетентностей випускників закладів педагогічної освіти викликам цифрового суспільства [2].

У зв'язку з методологічною переорієнтацією змісту шкільної освіти, якісно новими пріоритетами освітніх запитів постає необхідність підвищення якості формування компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, розвитку його особистості на засадах гуманізму, створення умов для саморозвитку й самонавчання, свідомого визначення своїх можливостей. Отже, слід зазначити, що фахова підготовка здобувачів вищої освіти вимагає комплексного підходу, оскільки визначається факторами різного порядку:

- суб'єктивними, пов'язаними з готовністю учасників освітнього процесу перейти до нових форм та методів роботи у форматі Нової української школи;

- об'єктивними мікрофакторами, пов'язаними зі змінами в організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, пов'язаних з новими вимогами до підготовки фахівців для Нової української школи;

- макрофакторами, пов'язаними із вирішенням проблем на рівні державної політики, а саме: модернізація матеріально-технічної бази закладу вищої освіти, приведення у відповідність попиту на спеціалістів-випускників закладів вищої освіти та їх пропозиції, створення умов для підготовки конкурентно-спроможних фахівців для сучасних закладів загальної середньої освіти.

Варто підкреслити, що нині важливого значення у підготовці фахівців для закладів загальної середньої освіти набуває компетентнісний підхід в освітньому процесі закладів вищої освіти, що спрямований на переорієнтацію щодо створення умов для набуття комплексу компетентностей, які сприяють формуванню особистості фахівця, здатного постійно змінюватися, самовдосконалюватися в умовах багатофакторного середовища: соціально-економічного, політичного, інформаційного та комунікаційного. Компетентнісний підхід у системі навчання є особливо значущим у музично-педагогічній освіті. Професійні компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва мають декілька видів діяльності:

- на рівні реалізації діяльності – сукупність функцій, які реалізує фахівець;

- на рівні суб'єкта діяльності – володіння професійною кваліфікацією та певним досвідом у предметній сфері;

- на особистісному рівні – сукупність індивідуальних якостей фахівця, які надають можливість реалізуватися у професійній діяльності майбутньому учителю музичного мистецтва Нової української школи.

Нині за експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Але українська школа не готує до цього. Як і 10, 20, 50 років тому, пересічний український школяр здобуває в школі застарілі знання. За останні роки цей обсяг дуже збільшився, як і значно зріс загальний інформаційний потік у світі. Учні спроможні лише відтворювати фрагменти несистематизованих знань, проте часто не вміють застосовувати їх для вирішення життєвих проблем. Спосіб навчання в сучасній українській школі не мотивує дітей до навчання. Матеріал підручників затеоретизований, переобтяжений другорядним фактологічним матеріалом. Учителі використовують переважно застарілі дидактичні засоби. Педагогів

деморалізує низький соціальний статус та рівень оплати праці. Учитель не має справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання.

Збільшується цифровий розрив між учителем і учнем. Багато педагогів ще не вміє досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати онлайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо [4]. Саме через окреслені проблеми було розпочато реформу середньої освіти. Нова українська школа ставить нові виклики до підготовки нових вчителів. Випускник Нової української школи – це особистість, патріот, інноватор.

Формула Нової української школи складається з дев'яти ключових компетентностей:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя;
- децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію;
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти;
- сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу [4].

Окрім того, фахова підготовка здобувачів вищої освіти повинна вмщувати знання необхідних принципів роботи зі школярами в закладах загальної середньої освіти, таких як:

□ принцип природовідповідності Григорія Сковороди тлумачиться як («Вчи відповідно до природи»). Розуміння цього принципу стосується врахування, з одного боку, особливостей кожного учня, а з другого, – відповідності навчання законам природи в загальному;

□ принцип цілісності означає, що навчання та виховання організовується як системний педагогічний процес, спрямований на цілісний та різнобічний розвиток особистості, формування в неї цілісної картини світу;

□ принцип особистісної зорієнтованості означає, що загальні закони психологічного розвитку проявляються в кожного школяра своєрідно та неповторно;

□ принцип гуманізації навчально-виховного процесу спрямовує цей процес на формування й розвиток у особистості терпимості, поваги, толерантності, емпатії, співчуття;

□ принцип національної ідентичності передбачає формування національної самосвідомості через виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури; повагу, толерантність до культури всіх народів, які населяють Україну, здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу; брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

□ принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії базується на рівноправності учасників навчально-виховного процесу в закладах загальної середньої освіти, врахуванні точки зору кожного, визнанні права на її відмінність від іншої, узгодженні позицій;

□ мультикультуралізму, який передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в школярів відкритості, толерантного ставлення до цінностей, культури, мистецтва, вірування інших народів; здатності

сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- толерантності – це відкритість спілкування та свобода думки, совісті й переконань, виховання відповідальних громадян, здатних цінувати свободу, поважати людську гідність та індивідуальність, запобігати конфліктам та розв'язувати їх ненасильницькими засобами;

- родинності – інтеграція педагогічних принципів у сім'ю, родину; дотримання універсальності принципу кола: дитина – родина – нація – все людство;

- акмеологічний принцип вимагає орієнтації навчально-виховного процесу на розвиток духовної, особистісної та громадянської зрілості, створення умов для досягнення життєвого успіху школярами;

- принцип свободи і прав особистості передбачає становлення морально-етичної шкали цінностей на основі обраних особистістю пріоритетів, виховання внутрішньої свободи, поваги до законів і Конституції України, почуття відповідальності та обов'язку, вміння приймати рішення, готовності відстоювати себе як особистість;

- принцип громадянськості – моральний принцип, який передбачає національну гордість, громадянську відповідальність та готовність служити й захищати Батьківщину;

- принцип європейськості – інтеграція у європейський (світовий) освітній простір на основі загальнолюдських цінностей і національної ідентичності, толерантність, широта погляду на світ і людину, взаємоповага.

Варто зазначити, що у закладі вищої освіти необхідно прищепити здобувачам елементи педагогічної майстерності, які в подальшому будуть інтенсивно вдосконалюватись в подальшій власній педагогічній діяльності в закладах загальної середньої освіти. Педагогічна майстерність багатьма науковцями визначається по-різному, однак ми знаходимо певну однакостайність у трактуванні, де основою педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва більшість дослідників і практиків вважають

спрямованість педагога на оволодіння музично-педагогічними знаннями, які включають широку загальну, мистецтвознавчу, психолого-педагогічну, методичну, виконавську та соціальну підготовку [1]. До даного ряду варто додати, на нашу думку, наступні важливі компоненти фахової підготовки такі як: інформаційна грамотність, правова грамотність, цифрова грамотність, вміння працювати та навчити школярів працювати в команді (так званий «тимблдинг»), навички soft skills. Разом зі знаннями, необхідною умовою досягнення високого рівня професійної майстерності виділяються здібності, що в свою чергу, передбачають сформованість професійних умінь та компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва для Нової української школи. Важливою ланкою підготовки фахівців для Нової української школи є сформовані елементи педагогіки партнерства. Необхідно сформувати практичні вміння студентів щоб забезпечити плідну співпрацю вчителів, батьків та дітей на засадах взаємної довіри й поваги. важливо досягти балансу прав, обов'язків і відповідальності у трикутнику дитина-педагог-батьки. Не менш важливою ділянкою роботи над формуванням у здобувачів готовності до інновацій. Наразі йдеться не тільки про технологічні інновації. Необхідні зміни в змісті освіти і формах навчання у закладах вищої освіти з підготовки майбутніх учителів для Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Восвідко Л. М. Українські музично-педагогічні традиції у фаховій підготовці здобувачів вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський : Сисин Я.І. : Абетка, 2019. 208 с.
2. Концепція розвитку педагогічної освіти. 2018. 25 с. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
3. Національна доктрина розвитку освіти. Доступно: <https://osvita.ua/legislation/other/2827/4>
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування нової української школи. 2016. Доступно: URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки.
Доступно:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

2. Робоча програма навчальної дисципліни «Музична педагогіка»

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <i>01 Освіта / Педагогіка</i>	Професійна підготовка	
Модулів – 1	Спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		2-й	2-й
Індивідуальні науково-дослідні завдання		Семестр	
Загальна кількість годин –120		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітній ступінь: бакалавр	Лекційні заняття	
		12 год.	4 год.
		Практичні заняття	
		28 год.	8 год.
		Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.		
Самостійна робота			
80 год.	108 год.		

		120 год.	
		Модульні контрольні роботи	
		1	1
		Вид контролю: екзамен	

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми навчання – 1: 2
- для заочної форми навчання – 1: 9

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: підготовка здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності учителя музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти на основі вивчення фундаментальної нормативної дисципліни фахової підготовки здобувачів «Музична педагогіка», її засвоєння здобувачами, осмислення, формування у них спеціальних компетентностей та вмінь практичного застосування в сучасній українській школі на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти та НУШ.

Завдання: основними завданнями вивчення дисципліни «Музична педагогіка» є:

- формування особистісно-ціннісних поглядів здобувачів вищої освіти на процеси, що висуваються у світовій музичній педагогіці на різних етапах її функціонування;
- засвоєння історико-педагогічних знань музично-освітнього толку та формування на їх основі необхідних спеціальних (фахових, предметних) компетентностей;
- розвитку вмінь здійснювати історико-педагогічний аналіз музичних явищ та процесів крізь призму сучасної музичної педагогіки в закладах загальної середньої освіти, НУШ;
- стимулювання творчої активності здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти, що спрямовується на виявлення та актуалізацію ціннісного

історичного досвіду в галузі музичної педагогіки та освіти, його екстраполяцію на власну науково-дослідницьку та художньо-педагогічну практику вчителя музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Музична педагогіка» здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня повинен **знати**:

- основні методи історико-педагогічного дослідження в галузі української та світової музичної педагогіки;
- про цілісний підхід в процесі опанування знаннями з історії та теорії української та світової музичної педагогіки;
- особливості розвитку музичної освіти на різних історичних етапах;
- про сучасні тенденції світової музичної педагогіки, про необхідність історико-педагогічних знань, умінь навичок та спеціальних компетентностей для майбутнього їх практичного застосування у предметній сфері учителя музичного мистецтва в Новій українській школі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Музична педагогіка» здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти повинен **вміти**:

- оперувати знаннями в галузі музичної педагогіки, виявляти зв'язок між процесами розвитку музично-педагогічної, загально-філософської та художньо-естетичної думки з їх екстраполяцією у власну діяльність у процесі педагогічної підготовки та майбутній педагогічній діяльності в закладах загальної середньої освіти, НУШ;

- аналізувати музично-педагогічні явища та процеси розвитку музичної педагогіки, аргументувати власну особистісно-професійну позицію стосовно різних музично-педагогічних явищ і процесів у вирішенні сучасних проблем та питань музично-педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Музична педагогіка як галузь знань

Музична педагогіка як навчальна дисципліна освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво) підготовки здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти: а) автономність; б) мета навчальної дисципліни; в) зміст та формат; г) об'єкт та предмет, д) компетентності; е) завдання освітньої компоненти. Категорії музичної педагогіки. Функціонування загальної та професійної музичної освіти. Сучасні та актуальні тенденції розвитку музичної педагогіки. Зв'язки музичної педагогіки з іншими науками. Наукові підходи в музичній педагогіці. Методи наукового дослідження навчання музичного мистецтва в галузі музичної педагогіки.

Тема 1. *Стрижневі компоненти музичної педагогіки*

Сутнісні характеристики музичної педагогіки. Об'єкт і предмет музичної педагогіки. Категорії музичної педагогіки. Традиції. Пріоритетні тенденції розвитку сучасної музичної педагогіки. Гуманізація сучасного музичного навчання в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі. Фундаменталізація музичного навчання учнів на уроках музичного мистецтва в Новій українській школі. Зв'язки музичної педагогіки з іншими науками. Психологія і педагогіка та музична педагогіка.

Тема 2. *Методологія музичної педагогіки*

Наукові підходи в музичній педагогіці. Системний, феноменологічний, синергетичний, герменевтичний підходи музичної педагогіки. Методологічні принципи музичної педагогіки. Принципи музичної педагогіки: особистісний, діяльнісний, полісуб'єктний, культурологічний, етнопедагогічний, антропологічний. Методи дослідження та навчання в галузі музичної

педагогіки. Методи вивчення педагогічного досвіду, методи теоретичного дослідження та інші методи музичної педагогіки.

Змістовий модуль 2. Історія розвитку музичної педагогіки

Тема 3. Історичні етапи розвитку світової музичної педагогіки

Музика в контексті естетико-педагогічної думки Давньої Греції. Сутність релігійно-музичного навчання та виховання в добу середньовіччя. Відродження: музично-естетичні та виховні гуманістичні ідеали. Просвітницькі ідеї музичного навчання та виховання. Думки представників німецької класичної філософії. Системи музичного навчання та виховання XVIII-XIX ст. Системи музичного навчання та виховання XX-XXI сторіччя.

Тема 4. Історичні етапи розвитку національної музичної педагогіки

Утвердження гуманістичних і демократичних ідей в українській педагогічній теорії та практиці. Львівська братська школа. Статут Львівської братської школи як зразок для Статутів Луцької, Київської та інших братських шкіл. Київська братська школа. Роль братських шкіл у поширенні освіти в Україні. Обряди, пісні, молитви. Йосип Городецький. Перший посібник з нотного письма. Чітко сформульовані вимоги до вчителя. Перша школа на Запорізьких землях. Січова школа при січовій церкві святої Покрови. Національний характер шкіл в Україні. Виховання любові в українських школах до нашого рідного народу, мови, культури, віри, звичаїв та традицій на теренах України.

Змістовий модуль 3. Теорія музичної педагогіки

Зміст музичного навчання школярів на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти. Музичні знання та компетентності учнів. Інтеграція знань та міжпредметні зв'язки у процесі навчання музики в закладах загальної середньої освіти. Музичні знання, уміння, навички та

компетентності школярів. Музичні здібності школярів та їх розвиток на уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти. Дидактичні принципи цілісного музично-педагогічного процесу в Новій українській школі.

Тема 5. *Системи Золтана Кодая, Карла Орфа, Миколи Леонтовича, Бориса Трічкова та ін. навчання учнів музичного мистецтва. Вальдорфська школа та ін.*

Методичні системи. Педагогічний досвід. Методичні основи планування уроків музичного мистецтва. Принципи музичного навчання учнів у закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі. Методи музичного навчання школярів. Поняття методу в загальній педагогіці. Класифікація методів. Словесні методи в музичній педагогіці. Наочні методи музичного навчання школярів на уроках музичного мистецтва. Група практичних методів музичного навчання та їх використання для формування музичних компетентностей в школярів у Новій українській школі.

Тема 6. *Інноваційна парадигма сучасної музичної педагогіки*

Нова освітня парадигма. Особлива організація діяльності мислення, що охоплює всю сферу освіти та підготовки здобувачів. Наукова рефлексія гуманізації освіти. Інтеграція досвіду. Особистісно-орієнтована концепція. Принцип культури відповідності. Принцип діалогу як єдності спільних прагнень вчителя, школяра та його батьків до накопичення музичних знань та формування в учнів музичних компетентностей у відповідності до програми з навчального предмету Музичне мистецтво у закладі загальної середньої освіти. Принцип міжпредметних зв'язків та його дієвість. Моделі освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі.

Змістовий модуль 4. Методичні, організаційні та активізуючі аспекти музичного навчання школярів на уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.

Тема 7. *Форми організації уроків музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти*

Урок музичного мистецтва у закладі загальної середньої освіти як цілісна форма музичного навчання школярів та формування їх музичних компетентностей. План і конспект уроку. Навчальний контент. Типи уроків музичного мистецтва за змістом та формою. Концепція уроку музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти. Форми організації позакласних музичних занять в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі.

Тема 8. *Оцінювання результатів музичного навчання школярів*

Критерії оцінки результатів навчання учнів на уроках, в позакласній роботі та в концертних заходах тощо. Оцінювання знань, умінь, навичок та компетентностей учнів. Дослідницька діяльність вчителя музичного мистецтва. Творча діяльність учителя в закладі загальної середньої освіти. Гуманістична спрямованість діяльності учителя музичного мистецтва. Планування і педагогічна оцінка результатів музичного навчання школярів на уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	л/з	інд.	с.р.		л	п	л/з	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												

Змістовий модуль 1. Музична педагогіка як галузь знань											
Тема 1. Стрижневі компоненти музичної педагогіки	10		2			8	14	2			12
Тема 2. Методологія музичної педагогіки	14	2	4			8	14	2			12
Разом за змістовим модулем 1	24	2	6			16	28	2	2		24
Змістовий модуль 2. Історія розвитку музичної педагогіки											
Тема 1. Історичні етапи розвитку світової музичної педагогіки	20	2	6			12	16	2			14
Тема 2. Історичні етапи розвитку національної музичної педагогіки	18	2	4			12	18	2			16
Разом за змістовим модулем 2	38	4	10			24	34	2	2		30
Змістовий модуль 3. Теорія музичної педагогіки											
Тема 1 Системи Золтана Кодая, Карла Орфа, Миколи Леонтовича, Бориса Трічкова та ін.	18	2	4			12	22	2			20

навчання учнів музичного мистецтва. Вальдорфська школа та ін.												
Тема 2. Інноваційна парадигма сучасної музичної педагогіки.	12	2	2			8	12					12
Разом за змістовим модулем 3	30	4	6			20	34		2			32
Змістовий модуль 4. Методичні, організаційні та активізуючі аспекти музичного навчання школярів на уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.												
Тема1. Форми організації уроків музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.	16	2	4			10	14		2			12
Тема 2. Оцінювання результатів музичного навчання школярів.	12		2			10	10					10

Разом за змістовим модулем 4	28	2	6			20	24		2			22
Усього годин	120	12	28			80	120	4	8			108

5. Зміст теоретичної підготовки

№ з/п	Назва змістового модуля. Теми і підтеми	К-сть годин	Література	Наочний матеріал, посібники, технічні засоби навчання
I	Вступ. Музична педагогіка як галузь знань.			
1.1	Тема 1. Стрижневі компоненти музичної педагогіки		1 (2, 6, 7, 8, 9) 2 (1, 3, 4, 6)	Таблиця «Категорії музичної педагогіки»
1.2	Тема 2. Методологія музичної педагогіки.	2	1 (1, 5, 6, 7, 8, 9) 2 (1, 3, 4, 6)	Музичний інструмент, аудіо, відео апаратура, таблиці
II	Історія розвитку музичної педагогіки.			
2.1	Тема 1. Історичні етапи розвитку світової музичної педагогіки.	2	1 (1, 3, 6, 8) 2 (3, 5, 6)	Музичний інструмент, аудіо, відео апаратура
2.2	Тема 2. Історичні етапи розвитку національної музичної педагогіки.	2	1 (1, 2, 5, 6, 8, 9) 2 (2, 3, 4, 5)	Музичний інструмент, аудіо, відео апаратура. Виставка навчальної та навчально-

				методичної літератури з навчальної дисципліни..
III	Теорія музичної педагогіки.			
3.1	Тема 1. Системи Золтана Кодая, Карла Орфа, Миколи Леонтовича, Бориса Трічкова та ін. навчання учнів музичного мистецтва. Вальдорфська школа та ін.	2	1 (1, 3, 6, 7, 8) 2 (1, 2, 4, 5)	Музичний інструмент, аудіо, відео апаратура, репертуарні збірники.
3.2	Тема 2. Інноваційна парадигма сучасної музичної педагогіки.	2	1 (1, 2, 3, 4, 5, 8, 9) 2 (1, 3, 4, 6)	Музичний інструмент, аудіо, відео апаратура, репертуарні збірники.
IV	Методичні, організаційні та активізуючі аспекти музичного навчання школярів на уроках музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.			
4.1.	Тема 1. Форми організації уроків музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.	2	1 (3, 5, 6, 7, 8, 9) 2 (1, 2, 3, 4, 5, 6)	Музичні інструменти, аудіо, відео апаратура.
4.2.	Тема 2. Оцінювання результатів музичного навчання школярів.		1 (5, 6, 7, 8) 2 (3, 4, 6)	Плани-конспекти уроків. Програми НУШ.

6. Теми семінарських занять

Семінарські заняття з початкової дисципліни «Музична педагогіка» не передбачені Освітньо-професійною програмою та навчальним планом підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Стрижневі компоненти музичної педагогіки.	2
2.	Тема 2. Методологія музичної педагогіки.	4
3.	Тема 3. Історичні етапи розвитку світової музичної педагогіки.	6
4.	Тема 4. Історичні етапи розвитку національної музичної педагогіки.	4
5.	Тема 5. Системи Золтана Кодая, Карла Орфа, Миколи Леонтовича, Бориса Трічкова та ін. навчання учнів музичного мистецтва. Вальдорфська школа та ін.	4
6.	Тема 6. Інноваційна парадигма сучасної музичної педагогіки.	2
7.	Тема 7. Форми організації уроків музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.	4
8.	Тема 8. Оцінювання результатів музичного навчання школярів.	2

8. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття з початкової дисципліни «Музична педагогіка» не передбачені Освітньо-професійною програмою та навчальним планом підготовки здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

9. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форми контролю	Література
1.1	Стрижневі компоненти музичної педагогіки.	4	Співбесіда	1 (2, 6, 7, 8) 2 (3, 4, 5, 6)
1.2	Методологія музичної педагогіки.	4	Опитування	1 (1, 2, 4, 6, 8) 2 (1, 3, 6)
2.1	Історичні етапи розвитку світової музичної педагогіки.	8	Практичні завдання	1 (1, 2, 4, 6, 8) 2 (1, 2, 3, 4)

2.2	Історичні етапи розвитку національної музичної педагогіки.	8	Опитування, творчі завдання	1 (1, 3, 4, 8) 2 (1, 2, 3, 4, 6)
3.1	Системи Золтана Кодая, Карла Орфа, Миколи Леонтовича, Бориса Трічкова та ін. навчання учнів музичного мистецтва. Вальдорфська школа та ін.	8	Диспути, творчі завдання	1 (2, 5, 6, 7, 9) 2 (2, 3, 5)
3.2	Інноваційна парадигма сучасної музичної педагогіки.	6	Дискусія	1 (2, 5, 9) 2 (2, 5, 6)
4.1	Форми організації уроків музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.	6	Презентація	1 (2, 5, 9) 2 (1, 2)
4.2	Оцінювання результатів музичного навчання школярів.	4	Круглий стіл	1 (2, 5, 9) 2 (5, 6)

10. Індивідуальні завдання

Мета індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) – систематизувати, поглибити та закріпити знання та компетентності здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з навчальної дисципліни «Музична педагогіка» з вміннями їх практичного застосування в практичній підготовці та майбутній педагогічній діяльності вчителя музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі.

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань:

- 10.1. Особливості музично-педагогічних систем музичного навчання школярів представників української та світової музичної педагогіки.
- 10.2. Застосування ідей музично-педагогічних систем провідних діячів музичної педагогіки на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.
- 10.3. Аналіз історії світової музичної педагогіки.
- 10.4. Аналіз історії української музичної педагогіки.
- 10.5. Розвиток музично-естетичної думки у творчості учених-мислителів.
- 10.6. Розвиток музично-педагогічної думки в світі на межі XIX – XX сторічч.
- 10.7. Музична педагогіка в Україні та світі.
- 10.8. Застосування ідей музично-педагогічних систем провідних діячів музичної педагогіки на уроках музичного мистецтва в Новій українській школі.
- 10.9. Вимоги до вчителя сучасної української школи.
- 10.10. Як розказувати школярам про музику?
- 10.11. Використання багатовікової народної мудрості на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти, НУШ.
- 10.12. Нова українська школа: відмінності, переваги, перспективи.
- 10.13. Нова освітня парадигма.
- 10.14. Сучасність уроку музичного мистецтва: форми, методи, технології.

Види індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) здобувачів вищої освіти.

Усні опитування, дискусійні клуби, усні наративи, письмові відповіді, письмові есе, презентації, творчі завдання, театралізовані подачі.

11. Методи навчання

Усне повідомлення, пояснення, бесіди, опитування, виконання вправ, тестів, спостереження та аналіз музично-педагогічних систем музичного навчання школярів, підготовка повідомлень та їх обговорення, прийоми музичного навчання школярів у методичних системах музично-педагогічних діячів України та світу, опрацювання музично-педагогічних надбань вітчизняних та зарубіжних педагогів з метою їх доречного використання в освітньому процесі у закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі.

12. Методи контролю

Методи контролю: опитування, презентації музично-педагогічних систем музичного навчання школярів, диспути, круглі столи, співбесіди, практичні завдання, творчі завдання, тестування, написання модульної контрольної роботи тощо.

13. Програма семестрового екзамену

1. Проаналізуйте місце музики в контексті естетико-педагогічної думки Давньої Греції.
2. Визначте об'єкт та предмет музичної педагогіки.
3. Охарактеризуйте музично-педагогічну систему Карла Орфа.
4. Охарактеризуйте специфіку релігійно-музичного виховання в добу Середньовіччя.
5. Визначте категорії музичної педагогіки.

6. Охарактеризуйте музично-естетичні та виховні гуманістичні ідеали Відродження.
7. Визначте сучасні тенденції розвитку музичної педагогіки.
8. Проаналізуйте музично-педагогічну систему Золтана Кодая.
9. Охарактеризуйте просвітницькі ідеї в музичному навчанні та вихованні школярів.
10. Визначте зв'язки музичної педагогіки з іншими науками.
11. Охарактеризуйте думки представників німецької класичної філософії.
12. Визначте зв'язки музикознавства з музичною педагогікою.
13. Проаналізуйте музично-педагогічну систему Еміля Жака Далькроза.
14. Охарактеризуйте системи музичного навчання школярів XVIII – XIX ст.
15. Визначте зв'язки психології з музичною педагогікою.
16. Охарактеризуйте найвідоміші системи музичного навчання школярів XX ст.
17. Обґрунтуйте науковість підходів музичної педагогіки.
18. Визначте сутність музично-педагогічної системи Миколи Леонтовича.
19. Обґрунтуйте методологічні принципи музичної педагогіки.
20. Охарактеризуйте тезу про дослідницьку діяльність вчителя музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.
21. Обґрунтуйте доцільність використання методів дослідження в галузі музичної педагогіки.
22. Визначте сенс творчої діяльності музичного педагога в закладах загальної середньої освіти.
23. Проаналізуйте форми організації позакласних музичних занять в закладах загальної середньої освіти, НУШ.

24. Дайте оцінку комунікативної характеристики педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.
25. Визначте компоненти та критерії наявності музичних знань та компетентностей школярів.
26. Охарактеризуйте метод спостереження в музичній педагогіці.
27. Охарактеризуйте організаційні питання музично-педагогічної діяльності на уроках музичного мистецтва.
28. Визначте шляхи інтеграції міжпредметних зв'язків у процесі навчання музики на уроках музичного мистецтва.
29. Проаналізуйте форми організації музично-педагогічного процесу.
30. Визначте коло професійної діяльності вчителя музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти, НУШ.
31. Визначте обсяги музичних знань, умінь, навичок та компетентностей школярів.
32. Охарактеризуйте проблемно-пошуковий метод музичної педагогіки.
33. Визначте методичні основи планування уроку музичного мистецтва.
34. Визначте характер музичних здібностей школярів та шляхи їх розвитку.
35. Охарактеризуйте Болгарський метод «Сходинки» Бориса Трічкова.
36. Охарактеризуйте погляди видатних музикантів-педагогів про принципи музичного навчання в закладах загальної середньої освіти.
37. Охарактеризуйте метод творчих завдань на уроках музичного мистецтва.
38. Визначте сучасні принципи музичного навчання школярів в НУШ.
39. Охарактеризуйте урок музичного мистецтва як цілісну форму.

40. Змодельуйте шляхи роботи над розвитком музичної творчості школярів на уроках музичного мистецтва.
41. Визначте словесні методи в музичній педагогіці.
42. Охарактеризуйте основні принципи уроку музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти, НУШ.
43. Визначте наочні методи в музичній педагогіці.
44. Охарактеризуйте групу практичних методів щодо імпровізації.
45. Визначте хід підготовки до уроку музичного мистецтва.
46. Охарактеризуйте метод спостереження.
47. Обґрунтуйте наявність типів уроків музичного мистецтва за формою.
48. Охарактеризуйте метод співпереживання.
49. Обґрунтуйте типи уроків музичного мистецтва за змістом.
50. Охарактеризуйте використання методичних порад з «Шульверка» Карла Орфа.
51. Охарактеризуйте метод порівняння.
52. Охарактеризуйте метод музичного узагальнення.
53. Охарактеризуйте метод забігання наперед та повернення до пройденого.
54. Визначте форми організації позакласних музичних занять в закладах загальної середньої освіти, НУШ.
55. Охарактеризуйте метод емоційної драматургії.
56. Висвітліть хід практичного обліку та оцінювання результатів музичного навчання школярів.
57. Охарактеризуйте метод розвитку музичного сприймання школярів.
58. Охарактеризуйте проблемно-пошуковий метод.
59. Висвітліть практично-творчу діяльність вчителя музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти, НУШ.

60. Охарактеризуйте метод стимулювання музичної діяльності школярів.

61. Проаналізуйте проблему відродження «забутих» українських музично-педагогічних традицій та сучасний педагогічний досвід.

62. Висвітліть гуманістичну спрямованість діяльності музиканта-педагога у Новій українській школі.

63. Проаналізуйте методи обліку та критерії оцінювання результатів музичного навчання школярів.

64. Висвітліть сутність навчально-виховної системи Вальдорфської школи.

14. Критерії та норми оцінювання знань, умінь, навичок та компетентностей здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти

(для дисциплін, видом підсумкового контролю яких є екзамен)

Поточний і модульний контроль (60 балів)			Екзамен
Поточний контроль	Самостійна робота	МКР	40 балів
20 балів	10 балів	30 балів	

Поточний контроль (20 балів)

Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів на навчальних заняттях рівний 12.

Самостійна робота (10 балів)

МКР (30 балів)

Екзамен (40 балів)

Сума балів з навчальної дисципліни (100 балів)

Критерії оцінювання знань, умінь, навичок та компетентностей студентів з навчальної дисципліни

Рівні навчальних досягнень	За 100-бальною шкалою	Критерії оцінювання
I. Початковий	34 -59	Здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти володіє незначною частиною тематичного матеріалу, має слабо сформований рівень сприйняття, виявляє певні вміння та навички, володіє незначною частиною спеціальної музичної термінології, словниковий запас дозволяє викласти думку на елементарному рівні.
II. Середній	60-74	Здобувач вищої освіти здатний відтворювати значну частину програмового матеріалу, але має слабо сформоване художнє мислення, не завжди послідовно та логічно викладає навчальний матеріал, його відповіді потребують уточнень і додаткових запитань; здобувач виявляє знання і розуміння основних тематичних положень, але не завжди вміє самостійно зробити порівняння, висновки.
III. Достатній	75-89	Здобувач виявляє достатнє засвоєння тематичного матеріалу, але допускає несуттєві неточності у використанні спеціальної музичної термінології, які потребують зауваження чи коригування, трапляються поодинокі недоліки в оформленні своїх роздумів; не завжди самостійно систематизує та узагальнює музичний матеріал.
IV. Високий	90-100	Здобувач вищої освіти має ґрунтовні знання тематичного матеріалу в межах програми, здатен систематизувати, узагальнювати навчальний матеріал; буде відповідь логічно і послідовно, підкріплюючи її прикладами, використовує наочність, ілюстрації, музичний інструмент. Студент свідомо використовує спеціальну термінологію; у роздумах, висновках та узагальненнях пропонує нетипові, цікаві варіанти; рівень художньо-творчого мислення, світопізнання і світовідчуття високий; творчо та самостійно використовує набуті знання, вміння, навички та компетентності; може аналізувати ситуації, що виникали під час проходження педагогічних практик; правильно відповідає на додаткові запитання.

Підсумковий рейтинг з навчальної дисципліни

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ЄКТС	Рекомендовані системою ЄКТС статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100 і більше	A (відмінно)	10	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	25	добре	
75-81	C (добре)	30	задовільно	
67-74	D (задовільно)	25		
60-66	E (достатньо)	10		
35-59	FХ (незадовільно з можливістю повторного складання)		незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)			

15. Методичне забезпечення

Конспект лекцій, плани практичних занять, навчальні, навчально-методичні посібники для проведення практичних занять, методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої освіти, методичні рекомендації до виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, контрольні завдання (тести) для проведення проміжного модульного контролю якості знань здобувачів вищої освіти тощо.

16. Рекомендована література

Базова

1. Воевідко Л.М. Самостійна робота здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни Музична педагогіка. Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2020. С. 15-17.
2. Воевідко Л.М. Аналіз музичних творів у підготовці фахівців. Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики. Всеукраїнська науково-практична конференція. Київ, 2015. С. 47-54.
3. Горбенко С.С. Історія гуманізації музичної освіти. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2007. 348 с.
4. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посібник для студентів музичних спеціальностей. Суми : Вид-во Наука, 2004. 210 с.
5. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мист. дисциплін : монографія. Голов. ред. К.А. Романова. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
7. Ростовський О. Педагогіка музичного сприймання. Київ, 1997.
8. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька : Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
9. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка : Підручник. Київ : ДАКККіМ, 2005. 129 с.

Допоміжна

1. Воєвідко Л.М. Компоненти професійної підготовки студентів мистецьких спеціальностей. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : ППМедобори. 2006, 2017. С. 82-97.
2. Леонтович М.Д. Практичний курс навчання співу в середніх школах України. Київ : Муз. Україна, 1990.
3. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : Посібник для вчителів. Харків : Веста : Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
4. Масол Л.М., Очаківська Ю.О., Беземчук Л.В., Наземнова Т.О. Вивчення музики в 1-4 класах: Навчальний посібник для вчителів. Харків : Скорпіон, 2003. 144 с.
5. Ростовський О.Я. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики. Київ : Освіта, 1991.
6. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти. Київ, 1998.

17. Інформаційні ресурси

(навчально-методичний комплекс або його елементи із зазначенням електронної адреси, корисні ресурси Інтернету із зазначенням адрес сайтів тощо).

1. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Музична педагогіка».
2. Силабус навчальної дисципліни.
3. Корисні ресурси Інтернету:

http://www.nbuv.gov.ua	Бібліотека ім. В.І. Вернадського
http://www.ukrcenter.com	Український центр
http://lib.meta.ua	Бібліотека
http://www.lib.ua-ru.net	Студентська електронна бібліотека
library.iapm.edu.ua/metod/2328.pdf	Бібліотека МАУП

3. Методичні рекомендації до лекційних занять з навчальної дисципліни

Лекція (з лат. Iectio – читання) – це стрункий, логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певної наукової проблеми, теми чи розділу навчальної дисципліни, ілюстрований за необхідністю наочною. Лекція має органічно поєднуватися з іншими видами навчальних занять, слугувати підґрунтям для поглиблення і систематизації знань, які набуваються здобувачами вищої освіти в процесі аудиторної та позааудиторної освітньої діяльності. Методика підготовки і проведення лекції має свою специфіку. Найперше слід зазначити, що сучасна лекція – це посвячення слухачів у процес спільної наукової роботи, залучення їх до наукової творчості, а не тільки передавання наукової істини. Тому характерною особливістю сучасної лекції має бути діяльнісна основа, яка означає не механічне поєднання діяльності науково-педагогічного працівника і здобувача вищої освіти, а перш за все їх взаємодію у спільному навчальному пошуку. Згідно вимог сучасної дидактики вищої школи лекція повинна забезпечувати:

- великий об'єм чітко систематизованої і концентрованої, опрацьованої сучасної наукової інформації;
- доказовість і аргументованість суджень;
- достатню кількість фактів, аргументів, прикладів, текстів чи документів, нотних прикладів, які підтверджують основні тези лекції;
- ясність, логічність і лаконічність викладу інформації;
- активізацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти різноманітними засобами;
- чітке окреслення кола запитань для самостійного опрацювання з посиланням на джерела інформації;

- аналіз різних точок зору на вирішення поставлених проблем;
- надання здобувачам вищої освіти можливості слухати, осмислювати та нотувати отриману інформацію;
- встановлення контакту з аудиторією та забезпечення ефективного зворотного зв'язку;
- педагогічно доцільне використання різноманітних засобів наочності та музичних прикладів;
- педагогічну завершеність (повне висвітлення наукової проблеми чи теми з логічними висновками).

Основні вимоги до лекції:

- високий теоретичний рівень інформації;
- посилання на законодавчі та нормативні акти;
- покликання на нові досягнення науки;
- розкриття наукових засад освітньої компоненти;
- зв'язок теорії з практикою, зосередження уваги здобувачів вищої освіти на питаннях, які вирішуються в контексті сучасних освітніх вимог;
- рекомендації до поглибленого самостійного вивчення тем, необхідних для засвоєння навчального матеріалу, практичної роботи та практичної підготовки.

Наразі розрізняють традиційні та нетрадиційні види лекцій. Серед традиційних лекцій прийнято виділяти такі:

Вступна лекція, як правило, розпочинає вивчення навчальної дисципліни. Вона є дуже важливою з точки зору реалізації організаторських функцій тому, що саме на ній окреслюються межі й час, відведений на вивчення даної навчальної дисципліни, вимоги щодо опанування матеріалом, організації самостійної роботи, зазначаються форми контролю, критерії оцінювання, умови перездачі навчального матеріалу у разі пропуску (форми і час) та компетентності, які мають бути сформованими з навчальної

дисципліни в здобувачів вищої освіти згідно освітньо-професійної програми. Залежно від загальної кількості годин, що виділені на лекційні заняття, особливостей організації освітнього процесу вступну лекцію можна розподілити на такі різновиди:

- ознайомча: увага концентрується на питаннях, пов'язаних з метою та завданнями навчальної дисципліни, взаємозв'язках науки та навчальної дисципліни;

- настановна: найчастіше проводиться для студентів першого курсу, які проходять процес адаптації до умов навчання в університеті, або для студентів заочної форми навчання, яких треба спрямувати на системну організацію самостійної роботи. Основне її призначення визначається необхідністю окреслити коло питань та проблем, які необхідно опрацювати, висвітлити на наступних заняттях;

- інструктивна: доцільна для здобувачів, які ще не обізнані в питаннях організації пізнавальної діяльності під час аудиторних занять та самопідготовки, не мають належних навичок занотовування навчального матеріалу, роботи в бібліотеці, роботи з електронними ресурсами тощо. Особливого значення цей різновид вступного лекційного заняття набуває тоді, коли за даною навчальною дисципліною передбачається виконання курсової роботи (проєкту) або виконання певних індивідуальних самостійних завдань. На такому лекційному занятті доводяться вимоги до курсової роботи (проєкту), надаються поради щодо вибору тематики, етапів збору матеріалів, написання, підготовки до захисту проєкту (роботи) здобувачами вищої освіти.

Інформаційна лекція є найбільш поширеним видом серед традиційних лекцій. Знайомимо здобувачів із блоком логічно завершеної наукової інформації, що розкриває основний зміст конкретної теми з даної навчальної дисципліни. Наприкінці лекції повідомляєм, який матеріал щодо теми лекції студенти мають опрацювати самостійно, та в якій формі слід подавати результати самостійно опрацьованого навчального матеріалу з освітньої компоненти.

Інформаційна лекція залежно від подання матеріалу, навчальних цілей також може мати такі різновиди:

- методологічна: розкриває загальні та специфічні особливості даної науки, її структуру, окремі методи наукового пізнання;
- загальнопредметна: по суті є логічним продовженням методологічної лекції, оскільки конкретизує зв'язок фундаментальних об'єктів з конкретною навчальною дисципліною, демонструє системні відносини, поступово дає цілісну уяву про предмет вивчення;
- теоретичного конструювання. Доцільна у роботі зі студентами, які вже мають навички систематизації й узагальнення освітніх результатів на основі теорії;
- узагальнююча. Читається після закінчення розділу або теми з метою закріплення отриманих здобувачами вищої освіти знань. До цього виділяються ключові питання, широко використовуються узагальнюючі таблиці, схеми, алгоритми, що дозволяють включити засвоєні знання, уміння та навички здобувачів у нові зв'язки і залежності, у сформовані компетентності, переводячи їх на більш високі рівні засвоєння, допомагаючи тим самим застосуванню отриманих знань, умінь, навичок та компетентностей в стандартних та нестандартних педагогічно-творчих ситуаціях під час практичної підготовки та у педагогічній діяльності в закладі загальної середньої освіти, Новій українській школі.

Завершальна лекція використовується на фінальному етапі викладання навчальної дисципліни. До її завдання входить:

- узагальнення значного за обсягом навчального матеріалу,
- розкриття перспектив використання набутих знань в практичній підготовці та у майбутній професійній діяльності вчителя музичного мистецтва,
- формування інтересу здобувачів вищої освіти до проведення науково-дослідної роботи. Таке лекційне заняття є прекрасною нагодою для демонстрації міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків.

Оглядова лекція посідає окреме місце серед традиційних лекцій. Вона систематизує раніше вивчений навчальний матеріал, що зберігся у довготривалій пам'яті здобувачів вищої освіти.

Різновидами оглядової лекції є:

- оглядово-повторювальна лекція, яка стисло відображає усі теоретичні положення, що складають науково-понятійну систему даного курсу;

- консультативна лекція, що доповнює та уточнює матеріал оглядової, висвітлює розділи освітньої компоненти, що викликають серйозні труднощі під час самостійного вивчення навчального матеріалу здобувачами. Іноді таке лекційне заняття будуємо таким чином, що 50% часу виділяємо для відповідей на конкретні питання, що виникли у студентів. Як правило, такий вид лекційних занять використовуємо в період консультування напередодні екзамену з навчальної дисципліни.

До категорії **нетрадиційних лекцій** відносяться такі:

- міні-лекція. Можна проводити її на початку кожної лекційного заняття впродовж десяти хвилин по одному з питань теми, що вивчається. Мета такої лекції – сконцентрувати увагу здобувачів вищої освіти на найбільш проблемному (або суперечливому, найменш дослідженому) питанні;

- багатоцільова – базується на комплексній взаємодії окремих елементів: подача навчального матеріалу, його закріплення, застосування, повторення і контроль рівня засвоєння;

- проблемна – новий теоретичний матеріал подається як невідоме, яке слід відкрити, вирішивши проблемну ситуацію, навчальне пізнання імітує логіку наукового пізнання;

- «мозкова атака» (брейнстормінг) – створюється проблемна ситуація, яка спонукає здобувачів до пошуку рішення. Використовуючи присутність декількох груп, створюються команди, які за певний час повинні надати свій варіант вирішення проблеми. Слідкуємо за правильністю відповіді, за аргументацією, в разі необхідності – подаємо розгорнутий коментар;

- лекція із попередньо запланованими помилками розрахована на стимулювання здобувачів вищої освіти до постійного контролю за інформацією, що викладається. На підготовчому етапі у тексті лекції закладаємо певну кількість помилок змістовного, фактологічного, методичного характеру, про що попереджаємо аудиторію. Завданням для здобувачів є знаходження помилок, їх кваліфікація та надання правильних відповідей. Таке лекційне заняття виконує стимулюючу, контрольну та діагностичну функції підчас лекційного заняття;

- лекція-конференція. Проводиться як науково-практичне заняття із задалегідь поставленою проблемою і системою доповідей тривалістю 5-10 хвилин. Кожен виступ є логічно завершеною інформацією у межах теми, що запропонована та оговорена нами зі здобувачами вищої освіти. Сукупність представлених виступів дозволяє всебічно висвітлити проблему. Наприкінці лекційного заняття підводяться підсумки самостійної роботи та виступів здобувачів вищої освіти, за їх допомогою формулюємо основні висновки;

- лекція-прес-конференція. На початку заняття студенти ставлять лекторові запитання у письмовій формі, які лектор протягом декількох хвилин аналізує та дає змістовні відповіді. Висвітлення питань може відбуватися за участю найсильніших студентів, які добре володіють навчальним матеріалом з освітньої компоненти освітньо-професійної програми;

- лекція-брифінг складається з короткого (15-20 хвилин) повідомлення лектора та його відповідей на запитання здобувачів (45-60 хвилин). Структура даного лекційного заняття така: повідомлення лектора – запитання здобувачів вищої освіти – відповіді лектора;

- лекція «круглий стіл» максимально демократизує спілкування лектора та студентів, оскільки передбачає їх рівність як співрозмовників, які колективно обговорюють якусь проблематику з навчальної дисципліни. Однак і за «круглим столом» є лідери з конкретних питань, яких ми обираєм колективно. Має бути і лідер-організатор, функції якого полягають у тому, щоб стежити за регламентом, дисциплінувати учасників бесіди тощо;

- лекція-бесіда – крім питань студентів, заохочується виклад ними своїх точок зору з питання. На такому занятті лектор і сам повинен ставити запитання здобувачам, щоби почути їхні висловлювання, обґрунтування, позиції. Методична специфіка лекції-бесіди в тому, що лектор виступає і в ролі інформатора, і в ролі співрозмовника, який вміло керує діалогом через систему зустрічних запитань;

- лекція-диспут. Одна з функцій лектора – короткий виступ на початку зустрічі, за яким іде не просто розмова-діалог зі здобувачами вищої освіти, а полемічна бесіда. Функції лектора передбачають таке формулювання запитань, що веде до зіткнення думок і, відповідно, до пошуку аргументів та поглибленого аналізу навчальних проблем та питань з освітньої компоненти;

- лекція-анкета. Для нечисельної і відносно підготовленої аудиторії складається анкета опитувальник з 20-25 питань за темою лекції. Отримавши анкету на початку лекції, здобувачі під керівництвом лектора з'ясовують відповіді на запитання, які не викликають у них труднощів. Звичайно, від лектора потрібна швидкість мислення, ерудованість, додаткові зусилля під час підготовки до такої лекції;

- лекція-візуалізація передбачає візуальну подачу матеріалу з розгорнутим або коротким коментуванням демонстрованих візуальних матеріалів;

- лекція-екскурсія передбачає виїзд безпосередньо до музеїв, баз практики тощо. Сама обстановка стає своєрідною наочністю, яку неможливо відтворити в умовах закладу вищої освіти;

- лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивна лекція) можлива за допомогою як звичайних вербальних (словесних), так і технічних засобів навчання у спеціально обладнаних аудиторіях, передбачає активний діалог з аудиторією. Під час підготовки та проведення інтерактивних лекцій бажано заздалегідь роздати необхідний дидактичний матеріал, методичні рекомендації з вивчення теми, щоб здобувачів, готуючись до цього заняття, засвоїли необхідну термінологію, найбільш важливу інформацію.

Якісний аналіз відповідей сигналізує, наскільки правильно аудиторія розуміє те чи інше питання з навчальної дисципліни;

- бінарна лекція – різновид викладу навчального матеріалу у формі діалогу двох викладачів (як представників різних наукових шкіл) або вченого і практика, викладача та здобувача вищої освіти.

В умовах нетрадиційного лекційного заняття процес підготовки до нього відрізняється порівняно з підготовкою до традиційного. Консультуємо студентів, відслідковуємо та аналізуємо результати тестування, переглядаємо питання, які надійшли від здобувачів вищої освіти. За результатами такої підготовчої роботи відбувається коригування змісту наступного лекційного заняття, планується форма його проведення. Під час самого лекційного заняття організовується активне обговорення здобувачами питань лекції, надається можливість їм виступити з доповненнями, поділитися цікавою інформацією, знайденою під час підготовки до лекційного заняття з навчальної дисципліни.

Класифікація є достатньо умовною, тому тільки від самого лектора залежить, які форми і методи роботи обрати під час лекційного заняття. На практиці кожну лекцію – вступну, інформаційну, оглядову, настановну, підсумкову можна викласти за допомогою інноваційних методів нетрадиційної лекції. Це певною мірою залежить і від досвідченості лектора, і від рівня його методичної підготовленості.

Залежно від методів викладу навчального матеріалу лекції поділяються на монологічні, інформаційно-проблемні, проблемні тощо. Дидактична цінність лекції полягає в тому, що здобувач вищої освіти отримує можливість засвоїти значно більший об'єм інформації ніж за той самий час самостійної роботи. Під час лекції викладач має ефективно впливати на погляди та переконання студентів, формувати у них уміння критично оцінювати отриману інформацію, ознайомлювати слухачів з новітніми науковими досягненнями. Лекція слугує своєрідним дороговказом для здобувачів вищої освіти у неосяжному морі інформації. Однак лекція має і певні недоліки:

привчає здобувачів вищої освіти до пасивного сприймання інформації і її механічного запису, гальмує бажання самостійно опрацювати інші джерела окрім конспекту, звужує навчання у закладі вищої освіти до школярства (наприклад, простого відтворення прослуханого) тощо.

Проведені дослідження А. Кузьмінського показують, що після лекції з усього обсягу інформації здобувачі вищої освіти можуть відтворити лише 10-15% від почутої інформації. Відсутність бажання здобувачів вищої освіти активно працювати на лекційному занятті може мати декілька причин, найбільш типовими є наступні:

- невідповідність рівня складності пропонованого на лекційному занятті матеріалу рівню підготовленості здобувачів вищої освіти до його сприйняття;
- надмірна теоретизація матеріалу або навпаки його спрощення, «розжовування» до примітивізму;
- відсутність зв'язку між теоретичним матеріалом і його практичною значущістю;
- відсутність у здобувачів вищої освіти мотивації до вивчення конкретного предмету у зв'язку з відсутністю розуміння його ролі в майбутній професійній діяльності;
- недостатня психолого-педагогічна та методична підготовка викладача, його невміння цікаво і доступно викладати навчальний матеріал, продумувати кожен фрагмент.

Отже, лекційний матеріал повинен старанно відбиратися, а на лекціях обговорюватися тільки найбільш важливий у змістовому і структурному значенні навчальний матеріал з навчальної дисципліни. Здобувач вищої освіти повинен чітко усвідомлювати, яку конкретно інформацію він повинен засвоїти на лекційному занятті, а яку – в процесі практичних занять та в процесі самостійної роботи й виконання індивідуальних науково-дослідних завдань згідно Робочої програми навчальної дисципліни.

Традиційним типом у практиці вищої школи постають тематичні лекції. Їх призначення полягає в розкритті певної теми навчальної дисципліни,

пояснення здобувачам вищої освіти навчального матеріалу, що має бути ними осмисленим, засвоєним та використаним в найближчій перспективі на практичних заняттях, а в далекій перспективі – у майбутній фаховій діяльності вчителя музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Суттєвими перевагами ефективних лекційних занять, на нашу думку, є те, що:

- лекція дає можливість реалізувати одну зі стрижневих ідей гуманної педагогіки (творча співпраця педагога зі здобувачами вищої освіти, спільна емоційна взаємодія);
- лекція активізує мисленнєву діяльність студентів (звісно, якщо вона кваліфіковано прочитана, уважно вислухана і зрозуміла здобувачам);
- у лекції акумульовано великий обсяг наукової інформації з урахуванням новітніх досягнень музично-педагогічної науки;
- у процесі читання лекції необхідно врахувати специфіку професійної підготовки здобувачів вищої освіти, їхні інтереси;
- здобувач вищої освіти має можливість за порівняно короткий час отримати значний обсяг навчальної та наукової інформації, до того ж насиченої найновішим матеріалом та методами його подачі;
- участь студентів у педагогічному дійстві, яке називається лекцією, є корисною школою для тих, хто у майбутньому буде займатися науково-педагогічною діяльністю;
- лекція слугує своєрідним дороговказом для студентів, компасом у неосяжному морі наукової інформації.

Слід зазначити, що лекція має відповідати таким дидактичним принципам:

* спрямованості навчання на реалізацію мети освіти. Викладач має проєктувати специфіку майбутньої діяльності студента, що реалізується через зміст освіти;

* науковості та інформативності. Зміст освіти базують на виважених, загальноприйнятих теоріях, має дотримуватися водночас фундаментальності наукової думки і динаміки сучасної науки;

* наступності, логічності й систематичності. Знання, що передаються під час лекційного заняття, повинні бути викладені у визначеній послідовності, кожна лекція передбачає органічний зв'язок із попереднім матеріалом і точний вихід на наступний;

* доступності викладеного матеріалу. Викладач має пам'ятати, що в аудиторії знаходяться слухачі, які тільки починають вивчати предмет;

* проблемності навчання. Створення проблемних ситуацій, стимуляція самостійних пошуків вирішення питань;

* історичності. Лекційний матеріал повинен співвідноситись не тільки із сучасністю, але і з тією епохою, конкретним часом, коли зародилася ідея, розглядалося явище, з'явився той чи інший факт;

* зв'язку теорії з практикою. Теоретичні положення пов'язувати з перспективами подальшої професійної діяльності, з виходом у повсякденне життя;

* єдності навчання й виховання. Поведінка лектора, всі приклади й аргументи, що наводяться під час лекції, повинні проєктуватися на кінцеві виховні цілі процесу навчання;

* свідомості й активності. Необхідно донести до свідомості здобувачів вищої освіти, чому важлива дана тема і чого може досягти здобувач вищої освіти в предметній сфері, опанувавши її;

* наочності. Використання наочних об'єктів розвиває спостережливість, увагу, мислення. У цьому випадку значно збільшується швидкість сприйняття інформації;

* міцності знань. Відповідно до цього принципу, матеріал має бути не тільки зрозумілим і засвоєним, але й утримуватися в довготривалій пам'яті здобувачів, формувати компетентності та світогляд особистості.

**Тематика лекцій з навчальної
дисципліни «Музична педагогіка»**

Тема

Стрижневі компоненти музичної педагогіки.

1. Сутність музичної педагогіки.
2. Об'єкт і предмет музичної педагогіки.
3. Категорії музичної педагогіки.
4. Пріоритетні тенденції розвитку сучасної музичної освіти.
5. Зв'язки музичної педагогіки з іншими науками.

Література:

1. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ 2006. 188 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Київ : АПНУ. 2002. 270 с.
3. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. Глухів : Глухів. держ. пед. ун-т., 2001. 172 с.
4. Шульгіна В. Д. Музична україніка. Київ : НМАУ, 2000. 230 с.
5. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка : підручник. Київ : ДАКККІМ, 2005. 271 с.

Сутність музичної педагогіки. Об'єкт і предмет музичної педагогіки. Категорії музичної педагогіки. Пріоритетні тенденції розвитку сучасної музичної освіти. Гуманізація сучасної музичної освіти. Фундаменталізація музичної освіти. Зв'язки музичної педагогіки з іншими науками. Педагогіка та музична педагогіка. Психологія та музична педагогіка.

Тема

Методологія музичної педагогіки.

1. Наукові підходи в музичній педагогіці.
2. Методологічні принципи музичної педагогіки.
3. Методи дослідження в галузі музичної педагогіки.

Література:

1. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. Київ : МАУП, 2000. 312 с.
2. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. Київ : Українсько-фінський ін.-т менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
3. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
4. Тимошенко Н. П. Взаємодія загально-педагогічних та музично-педагогічних вмінь в діяльності педагога-музиканта. // Українське музикознавство : респ. міжвід. наук.-метод. збірник / редкол. : І. А. Котляревський та ін. Київ : Муз. Україна, 1990. Вип. 25. С. 142-149.
5. Шевнюк О. Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі : дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2004. 555 с.
6. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка : підручник. Київ : ДАКККІМ, 2005. 271 с.

Наукові підходи в музичній педагогіці. Системний, феноменологічний, синергетичний, герменевтичний підходи музичної педагогіки. Методологічні принципи музичної педагогіки. Особистісний, діяльнісний, полісуб'єктний, культурологічний, етнопедагогічний, антропологічні принципи. Методи дослідження та навчання в галузі музичної педагогіки. Методи вивчення педагогічного досвіду, методи теоретичного дослідження, математичні та інші методи.

Тема

Історичні етапи розвитку світової музичної педагогіки

1. Естетико-педагогічної філософські думки Давньої Греції.
2. Музичне навчання в добу Середньовіччя.
3. Гуманізм у музичному світогляді епохи Відродження.

4. Інтеграція морального й естетичного в епоху Просвітництва.
5. Мистецтво як модель універсальності та цілісності культури (німецька класична філософія).
6. Системи музичного навчання XVIII-XX ст.

Література:

1. Масол Л.М. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити. Початкова школа. 2001. №4. С. 42-44.
2. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
3. Ростовський О. Педагогічні ідеї М.Д. Леонтовича: сучасна теорія і практика музичної освіти школярів, матеріали до українського мистецтвознавства. Микола Леонтович і сучасна освіта та культура (до 125-річчя від дня народження). Науковий збірник. Вип. 4. Київ ; Кам'янець-Подільський : Медобори (ПП Мошак М.І.), 2003.
4. Яценко Т. С. Підготовка студентів до педагогічного спілкування / Психологія : респ. наук.-метод. збірник. Київ : Рад. школа, 1983. Вип. 22. С. 52-60.
5. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка : підручник. Київ : ДАКККІМ, 2005. 271 с.

Музика в контексті естетико-педагогічної думки Давньої Греції. Калокагатія. Релігійно-музичні постулати навчання та виховання Середньовіччя. Реформатор у галузі музичного навчання Середньовіччя. «Гвідонова рука». Естетичні та гуманістичні ідеали Відродження. Взаємозв'язок морального й естетичного в епоху Просвітництва. Ідеї музичного навчання та виховання. Думки представників німецької класичної філософії. Системи музичного навчання XVIII-XIX ст. Найвідоміші системи музичного навчання XX ст.

Тема

Історичні етапи розвитку національної музичної педагогіки

1. Періодизація становлення та розвитку національної музичної освіти.

2. Система музичного навчання та виховання учнів Миколи Леонтовича.
3. Система музичного навчання та виховання учнів Золтана Жовчака.
4. Відродження забутих українських музично-педагогічних імен, систем та традицій.
5. Сучасний педагогічний досвід.

Література:

1. Воевідко Л.М. Володимир Пухальський – виконавець і педагог. Збірник наукових праць Кам'янець-Поділ. держ. ун-ту. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський : Медобори (ПП Мошак М.І.), 2003. Вип. 5. С. 166-169.
2. Воевідко Л.М. Педагогічна та творча діяльність Миколи Леонтовича в Києві (1918-1919 рр.) Матеріали до українського мистецтвознавства. Микола Леонтович і сучасна освіта та культура (до 125-річниці від дня народження). : наук. збірник. Київ ; Кам'янець-Подільський : Медобори (ПП Мошак М.І.), 2003. Вип. 4. С. 25-27.
3. Масол Л.М. Образ – слово – думка: полікультурний діалог в освітньому просторі. *Мистецтво та освіта*. 1999. №4. С. 38-45.
4. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
5. Щербакова К. Й. Вступ до спеціальності : навч. посібник. Київ, 1990. 164 с.
6. Щолокова О. П. Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів : дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки»; 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 394 с.

Утвердження гуманістичних і демократичних ідей в українській педагогічній теорії і практиці. Львівська братська школа. Статут Львівської братської школи як зразок для Статутів Луцької, Київської та інших братських шкіл. Київська братська школа. Роль братських шкіл у поширенні освіти в Україні. Церковні обряди, пісні, молитви. Йосип Городецький. Перший посібник з нотного письма. Чітко сформульовані вимоги до вчителя. Перша школа на

Запорізьких землях. Січова школа при січовій церкві святої Покрови. Національний характер шкіл в Україні. Виховання любові до рідного народу, його мови, культури, віри, звичаїв та традицій.

Тема

Системи музичного навчання та виховання З. Кодая, К. Орфа. Болгарський метод «Сходинки» Б. Трічкова. Вальдорфська школа та ін.

1. Система музичного навчання та виховання З. Кодая.
2. Система музичного навчання та виховання К. Орфа.
3. Болгарський метод «Сходинки» Б. Трічкова. Вальдорфська школа.
4. Методичні системи інших діячів музично-педагогічної освіти.

Література:

1. Бондар В. І. Дидактика : ефективні технології навчання студентів. Київ : Вересень, 1996. 129 с.
2. Воєвідко Л.М. Музична педагогіка – одна з основних компонент освітньо-професійної програми підготовки вчителів музичного мистецтва. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 13. Серія: Психологічні науки. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2021. С. 16-23.
3. Голубничка Л. О. Розвиток ідеї особистісно-орієнтованого навчання. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : збірник наук. праць. Харків : ХДПУ, 2000. Вип. 13. 154 с.
4. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Київ : АПНУ. 2002. 270 с.

Методичні системи. Педагогічний досвід. Методичні основи планування уроків музичного мистецтва. Принципи музичного навчання школярів. «Сходинки» Бориса Трічкова у практичному застосуванні. Системи Карла

Орфа, Золтана Кодая, Еміля Жака-Далькроза та ін. Методи музичного навчання школярів. Словесні методи в музичній педагогіці. Наочні методи музичного навчання учнів. Практичні методи в музичній педагогіці. Напрацювання в галузі музичної педагогіки українських та зарубіжних педагогів.

Тема

Інноваційна парадигма сучасної музичної освіти

1. Моделі освітнього процесу у педагогічній теорії і практиці.
2. Навчальні програми з музичного мистецтва.
3. Інтеграція досвіду у розмаїтті методичних систем музичного навчання школярів.
4. Актуальні моделі освітнього процесу, які ґрунтуються на принципах особистісно-орієнтованого підходу.

Література:

1. Гуревич А. Я. Історична наука та історична антропологія. *Питання філософії*. 1988. № 1. С. 56-57.
2. Етико-світоглядні традиції найдавнішої духовної культури на території України : навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти. Луцьк : РВВ «Вежа», 1999. 188 с.
3. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку; за заг. ред. акад. О. Г. Мороза. Київ : МАУП, 1994. 196 с.
4. Людина і мистецтво в гуманістичних вимірах : матеріали людинознавчих філософських читань. Львів : Край, 1997. С. 132-137.
5. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ–ХХ ст.): хрестоматія, упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. Київ : Наук. Світ, 2003. 481 с.
6. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.

7. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 248 с.
8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Київ : АПНУ. 2002. 270 с.
9. Рудницька О. П. Українське мистецтво у полікультурному просторі : навч. посібник. Київ : Екс об, 2000. 208 с.

Нова освітня парадигма. Особлива організація діяльності мислення, що охоплює всю сферу освіти і підготовки здобувачів. Наукова рефлексія гуманізації освіти. Інтеграція досвіду. Особистісно-орієнтована концепція. Принцип культури відповідності. Принцип діалогу як єдності спільних прагнень вчителя та учнів до накопичення музичних знань та компетентностей. Принцип міжпредметних зв'язків. Моделі освітнього процесу. Реформа освіти. Нові підходи. Нові реалії. Нова українська школа.

Тема

Форми організації уроків музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

1. Основні спрямування музичної педагогіки.
2. Урок музичного мистецтва як цілісна форма. План і конспект уроку.
3. Типи уроків за змістом та формою.
4. Концепція уроку музичного мистецтва. Форми організації позакласних музичних занять.

Література:

1. Горбенко С.С. Дитяче хорове мистецтво в Україні : Навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1999. 253 с.
4. Гордійчук М.М. Микола Лисенко і відродження української культури. *Народна творчість та етнологія*. 1992. №2. С. 5-12.
5. Історія української музики. Ін-т мистецтва, фолькл. та етногр. ім. М.Т. Рильського. Київ : Наук. думка, 1989. 464 с.

6. Мартинюк А.К. Диригентсько-хорова школа в українській освіті. Теоретичні та практичні засади культурології. Вип. 3. Запоріжжя : ЗДУ, 2000. С. 106-112.
7. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.

Урок музичного мистецтва як цілісна форма навчання школярів. План і конспект уроку музичного мистецтва. Типи уроків за змістом та формою. Концепція уроку музичного мистецтва. Форми організації позакласних музичних занять школярів у закладах загальної середньої освіти.

Тема

Оцінювання результатів музичного навчання школярів

1. Критерії оцінки результатів навчання та концертних виступів учнів.
2. Дослідницька діяльність вчителя музичного мистецтва.
3. Планування і педагогічна оцінка результатів музичного навчання школярів.

Література:

1. Воевідко Л. М. Доцільність використання українських освітянських традицій у підготовці фахівців. Збірник наукових праць Кам'янець-Поділ. держ. ун-ту. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2005. Вип. 6. С. 145-149.
2. Горбенко С. С. Гуманізація художньої освіти. Мистецтво та освіта. 2002. № 2. С. 3-4.
3. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ–ХХ ст.): хрестоматія, упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. Київ : Наук. Світ, 2003. 481 с.
4. Олесюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.

5. Падалка Г. М. Професійно-цілісний підхід і його реалізація в умовах художньої освіти. Київ, 1999. 29 с.
6. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 248 с.

Критерії оцінки концертних виступів та результатів навчання учнів. Дослідницька діяльність вчителя музичного мистецтва. Творча діяльність музиканта-педагога та школярів. Гуманістична спрямованість діяльності учителя музичного мистецтва. Планування і педагогічна оцінка результатів музичного навчання школярів.

**Методичні рекомендації до
практичних занять здобувачів вищої
освіти з навчальної дисципліни
«Музична педагогіка»**

Для якісної підготовки майбутніх фахівців необхідно надзвичайно скрупульозно підходити до організації практичних занять здобувачів вищої освіти. Структура практичних занять має наступний вигляд:

- визначення теми, відповідної мети, завдань з інструкціями до їх виконання;
- актуалізація опорних знань, вмінь, навичок та компетентностей;
- вибір необхідного обладнання та матеріалів;
- виконання самостійної роботи під наглядом і за консультативною допомогою педагога;
- складання звіту;
- обговорення практичних результатів та їх теоретичне пояснення.

Щодо обрання теми практичного заняття, то кожна з тем обумовлена програмовими вимогами та є зафіксованою у робочих навчальних програмах навчальної дисципліни. Необхідним є точне дотримання послідовності та

залучення тем для практичних занять. Мета практичного заняття повинна бути реалізованою задля формування у здобувачів всіх необхідних знань вмій та навичок щодо майбутньої педагогічної діяльності. Інструкції повинні носити рекомендовані вимоги, а не догматичні норми, для найоптимальнішої підготовки з виявом креативності кожного здобувача вищої освіти в силу своїх задатків та у відповідності до теми практичного заняття освітньої компоненти. Студенти повинні вміти використовувати всі свої опорні знання та уміння, які забезпечать якісне виконання практичного завдання. Вибір необхідних матеріалів та обладнання здійснюється виходячи з теми та мети кожного практичного заняття з навчальної дисципліни.

Практичні заняття здобувачів передбачають як перевірку засвоєння лекційного матеріалу, так і самостійно опрацьованого матеріалу передбаченого програмовими вимогами до самостійної роботи. Самостійна робота здобувачів вищої освіти в силу сутнісного навантаження набула концептуального сенсу у сучасній освітній галузі. Тому важко переоцінити самостійну роботу здобувачів вищої школи. Самостійна навчальна робота здобувачів вищої освіти передбачає різноманітні види індивідуальної та колективної, або групової навчальної діяльності, яка може здійснюватись на практичних навчальних заняттях та в поза аудиторній роботі згідно запропонованих завдань та під педагогічним керівництвом. Реалізація даних настанов вимагає від студентів активної розумової діяльності, самостійного виконання різних пізнавальних та творчих завдань, застосування раніше засвоєних знань.

Найбільш поширені види самостійної навчальної роботи здобувачів з освітньої компоненти «Музична педагогіка»:

- праця з навчальними посібниками;
- робота з методичними рекомендаціями;
- опрацювання словників для засвоєння глосарію з навчальної дисципліни;
- робота з дидактичними матеріалами;

- робота за персональним комп'ютером (іншими гаджетами);
- робота на музичних інструментах (основний, додатковий, дитячі елементарні музичні інструменти);
- вивчення дидактичних ігор (із української та світової музичної педагогіки);
- моделювання педагогічних ситуацій з опорою на музично-педагогічну спадщину провідних музично-педагогічних концепцій;
- робота над підбором наочності у відповідності програм Нової української школи;
- підбір та аналіз шкільного репертуару з урахуванням вимог українських та зарубіжних педагогів щодо вимог репертуарної політики в освітньому процесі сучасної школи;
- створення розспівок та послівок, в тому числі з використанням відносної системи сольмізації;
- написання рефератів та есе;
- створення тестових завдань для учнів Нової української школи;
- проведення самостійних спостережень та аналізування музично-педагогічної діяльності вчителів Нової української школи.

За дидактичною метою самостійні навчальні роботи на практичних заняттях здобувачів вищої освіти можна поділити на підготовчі, спрямовані на засвоєння нових знань, тренувальні, узагальнююче-повторювальні й контрольні. Найбільш широко ми застосовуємо самостійну роботу студентів під час закріплення і вдосконалення знань, умінь, навичок та формування професійних (фахових) компетентностей. Для перевірки знань, умінь та навичок студентів використовуємо планові контрольні опитування. Також, усі види творчих робіт носять самостійний характер, причому, завдання можуть бути як фронтальними, так й індивідуальними. Самостійні навчальні роботи здобувачам надаються з урахуванням їхніх особливостей та пізнавальних

можливостей. Система даної роботи передбачає обґрунтовану послідовність, ускладненості їхнього змісту й міри самостійності здобувачів вищої освіти.

Педагогічна ефективність самостійної роботи здобувачів значною мірою залежить від якості керівництва, тому необхідно достеменно опрацювати систему завдань з чітко визначеною метою. При цьому необхідно навчити студентів раціонально використовувати прийоми розумової праці та вчасного внесення коректив, виправлення помилок, аналізування, підведення підсумків. Самостійна робота здобувачів вищої освіти підлягає оцінюванню відповідно до визначених критеріїв оцінювання якості їхніх знань умінь, навичок та компетентностей з освітньої компоненти.

Кожне практичне заняття передбачає детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень даного навчального предмету і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованого завдання. Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою навчальної дисципліни «Музична педагогіка». Практичні заняття передбачають наступні аспекти роботи:

- робота з першоджерелами, куди входить розгляд методичних статей науковців з подальшим обговоренням та аналізом, обов'язково, з проведенням паралелей щодо практичних застосувань у закладах загальної середньої освіти під час проходження практичної підготовки;
- підготовка теоретичних питань до лекційних занять та тем у рамках робочої навчальної програми з навчальної дисципліни;
- вивчення та аналіз творів для засвоєння зі школярами шкільного репертуару з подачею відповідної методики опанування даним музично-дидактичним матеріалом;
- засвоєння та аналіз творів для вивчення зі школярами шкільного пісенного репертуару з подачею відповідних прийомів та методів опанування конкретного навчального музичного матеріалу;

- підготовка дидактичних ігор та подача методів і прийомів їх розучування з підсумовуванням, визначенням класифікації та пристосованості до аудиторних запитів. Має прослідковуватись відповідність пропонованого музично-дидактичного матеріалу учням того чи іншого класу їх знанням та компетентностям;
- робота над тестовими завданнями для школярів різних вікових категорій з обговоренням доцільності, сутності та критеріїв добору тестових запитань для формування музичних знань та компетентностей школярів;
- підготовка моделей уроків музичного мистецтва з використанням музично-педагогічних систем українських та зарубіжних музично-педагогічних фахівців минулого та сучасності;
- підготовка орієнтовних планів уроків музичного мистецтва початкової та основної школи з використанням рекомендацій українських та зарубіжних діячів музичної педагогіки;
- аналіз шкільних програм «Музичне мистецтво», «Мистецтво» для закладів загальної середньої освіти, НУШ, де проводиться розширений аналіз та класифікація творів пісенного репертуару, інструментального репертуару, творів для фрагментарного вивчення, поспівок, лічилок, музичних загадок, розспівок, творів для сприймання та вивчення музичної грамоти зі школярами;
- порівняння методичних систем музичного навчання школярів провідних музично-педагогічних діячів, пошук оптимального їх використання в Новій українській школі.

**Методичні рекомендації до
самостійної роботи здобувачів вищої
освіти з навчальної дисципліни
«Музична педагогіка»**

Самостійна робота здобувача вищої освіти є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від навчальних занять час і

включає: опрацювання навчального матеріалу, підготовку до лекційних та практичних навчальних занять, виконання індивідуальних та групових завдань, індивідуальну науково-дослідну роботу. Навчальний час, що відводиться на самостійну роботу здобувача денної форми навчання, регламентується освітньо-професійною програмою та навчальним планом і складає більше 65% від загального обсягу навчальних годин, відведених на вивчення конкретної навчальної дисципліни. Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни «Музична педагогіка» визначено робочою програмою.

Слід зазначити, що навчальний матеріал, що передбачений робочою програмою навчальної дисципліни для засвоєння здобувачами у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль разом із навчальним матеріалом, що вивчався під час проведення аудиторних (лекційних та практичних) занять.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями, навичками і загальними та спеціальними компетентностями. Дану роботу необхідно правильно організувати щоб формувати самостійність, ініціативність, дисциплінованість, точність, почуття відповідальності, уважність, здатність розмірковувати, аналізувати та запобігати формалізму у засвоєнні знань.

Вимоги до самостійної роботи здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти з освітньої компоненти можна сформулювати наступним чином:

- чіткість у формулюваннях конкретних завдань, відповідно до теми, що вивчається згідно робочої програми навчальної дисципліни;
- перспективність зробленої роботи з визначеннями щодо подальшого застосування знань та компетентностей з певної проблематики чи питання;
- чітка визначеність щодо змісту та обсягу завдань;
- визначеність у плані поетапності самостійної роботи;

- вміння застосовувати структурованість навчального контенту, як необхідної компетентності для реалізації в предметній сфері;
- визначеність у розрізі форм, прийомів та методів подачі підготовленої самостійної роботи здобувачами;
- вміння самоконтролю та самоаналізу завдань у процесі самостійної роботи з навчальної дисципліни.

Слід наголосити, що ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти значною мірою залежить від розробки навчальних завдань, їх формулювання. Самостійна робота здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти передбачає формування комплексних вмінь, тому ми пропонуємо інструкції, які вказують на характер і послідовність розумових та практичних дій. Для цього, при опрацюванні певного питання ми конкретизуємо пункти, які необхідно висвітлити у підготовці самостійно опрацьованого здобувачем матеріалу.

Самостійна робота здобувачів з даної освітньої компоненти освітньо-професійної програми паралельно із лекційними та практичними заняттями повинна забезпечити:

- бездоганне знання навчального контенту з дисципліни «Музична педагогіка»;
- ґрунтовні знання глосарію з освітньої компоненти;
- знання трансформації української та світової музично-педагогічної думки стосовно музичного навчання школярів та вміння їх використовувати;
- знання та практичні вміння використання програм Нової української школи, їх ознаки, принципи, підходи тощо.

Самостійність здобувачів вищої освіти проявляється на різних етапах навчання в залежності від здібностей, освіченості, пам'яті, виховання, навчання та працездатності, тому, при виконанні програмових вимог навчальної дисципліни «Музична педагогіка», ми налаштуємо здобувачів на самостійність, здатність до самоаналізу, самооцінки та самовдосконалення.

Найдоцільнішими завданнями для оптимальної організації самопідготовки здобувачів вищої освіти ми вважаємо:

- креативне відтворення фактичного змісту прочитаного;
- пошук, аналіз, порівняння, виділення основного, доведення власної позиції стосовно викладеного та узагальнення;
- складання плану (стислого та розгорненого) до опрацьованого навчального контенту;
- самостійне формулювання запитань до матеріалу, який опрацьовувався;
- знаходження взаємозв'язку між опрацьованим теоретичним матеріалом та власною практичною підготовкою;
- обґрунтована доцільність використання різноманітних матеріалів, наочності, навчальних платформ, музичних матеріалів, музичних, літературних та історичних заходів;
- ефективна робота із літературними джерелами, що запропоновані в робочій навчальній програмі та вміння скористатися іншою дотичною літературою з заданої проблематики;
- логічне сортування навчального контенту, проведення аналогій та паралелей з екстраполяцією на майбутню музично-педагогічну діяльність в Новій українській школі.

Навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни в частині самостійної роботи здобувачів включає й засоби самоконтролю – тести, творчі завдання, пакет контрольних завдань тощо. Окрім іншого, пропонуємо здобувачам вищої освіти створювати тестові завдання самостійно до тем, що вивчаються на освітній компоненті. Складання тестів передбачає у здобувачів наявність чітких знань вказаної тематики. Звісно, що до складання тестів висувається низка завдань:

- охоплення всього теоретичного матеріалу визначеної заздалегідь тематики;
- чіткість у формулюваннях запитань;
- демонстрація знання термінології з навчальної дисципліни;

- креативність підходів до складання тестів.

Окрім зазначених завдань нами переслідуються мета діагностики необхідних сформованих компетентностей здобувачів вищої освіти щодо:

- знання діючих програм з музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти;
- оперування дидактичними принципами навчання учнів закладів загальної середньої освіти;
- уміння скористатися знаннями, якими володіють, підчас виконання практичного завдання;
- знання музично-педагогічних систем навчання школярів музичного мистецтва;
- уміння використання музичного матеріалу, який вивчається з учнями різних вікових груп в закладах загальної середньої освіти.

Варто підкреслити, що система управління самостійною роботою здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти охоплює: чітке її планування, детальне продумування й організацію, безпосереднє або опосередковане керівництво з нашого боку, систематичний контроль за поетапними і кінцевим результатами самостійної роботи здобувачів, оперативне доведення до їх відома оцінки результатів їх самостійної роботи і внесення відповідних коректив у її подальшу організацію. Необхідно також провести діагностику щодо рівня креативності кожного зі студентів, так як наявність творчих задатків дасть змогу майбутньому вчителю музичного мистецтва на належному рівні забезпечити освітній процес у плані розкриття творчого потенціалу учня / учениці у сучасних закладах загальної середньої освіти.

Зауважимо, що самостійну роботу здобувачів вищої освіти класифікуємо за наступними критеріями з огляду на місце та час проведення, характер керівництва нею та спосіб здійснення контролю за її результатами виокремляємо:

- самостійну роботу здобувачів під час аудиторних занять з навчальної дисципліни;

- позааудиторну самостійну роботу (самопідготовка здобувачів до лекційних та практичних занять, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань тощо);

- самостійну роботу студентів під контролем викладача (індивідуальні заняття з викладачем чи консультації з навчального матеріалу, що викликає у здобувачів певні складнощі у його розумінні чи вирішенні конкретних завдань).

Водночас в процесі вивчення освітньої компоненти самостійну роботу здобувачів виокремлюємо за рівнями обов'язковості виконання навчальних завдань:

а) обов'язкову, що передбачена робочою навчальною програмою. Це виконання здобувачами вищої освіти традиційних домашніх завдань:

- підготовка презентацій,
- виконання творчих завдань,
- підготовка тестів,
- проходження тестування,
- написання есе,
- написання рефератів,
- написання доповідей,
- підготовка та написання статей,
- проведення порівняльних аналізів музично-педагогічних систем,
- моніторинг у процесі вивчення навчальної дисципліни щодо проведення паралелей у галузі музичної педагогіки минулого та сучасності тощо;

б) бажану, яка передбачає наукову й дослідницьку роботу здобувачів, що полягає у самостійному проведенні досліджень, збиранні наукової інформації, її аналізі, до цієї ж категорії належить участь у роботі наукового студентського товариства, проблемної групи, наукового гуртка, наукової школи (гуртки, конференції, підготовка доповідей, тез, статей);

в) добровільну, де відбувається робота в позааудиторний час, здобувачі беруть участь у факультетських, університетських заходах, всеукраїнських олімпіадах, конкурсах наукових робіт, мистецьких конкурсах та фестивалях, вебінарах, вікторинах тощо.

Звернімо увагу на те, що самостійна робота здобувачів містить три рівні. Самостійна робота студентів першого рівня – це сукупність пізнавальних дій суб'єкта навчання щодо засвоєння знань, видів та способів діяльності в конкретній предметній галузі. Самостійна робота здобувачів вищої освіти першого рівня проглядається у будь-якій формі організації навчання (лекційні, практичні заняття, комплексні контрольні роботи, модульні контрольні роботи) не залежить від присутності чи відсутності викладача й найкраще формує розумові дії як акту аналізу та мислення. Дана робота забезпечує засвоєння предметних знань, навичок, умінь, формує певний енциклопедизм навчання, але не передбачає самостійного використання набутого здобувачами вищої освіти.

Натомість самостійна робота здобувачів другого рівня – це сукупність самостійних дій суб'єкта навчання над предметом, яка задається з метою отримання певного продукту, результату. Самостійна робота другого рівня додатково до даної роботи першого рівня, яка є складовою цього рівня, формує певні навички, вміння та компетентності самостійно використовувати засвоєні знання для використання певних завдань, що забезпечує надійний практичний рівень підготовки фахівців для Нової української школи.

Самостійна робота здобувачів з освітньої компоненти третього рівня – це сукупність самостійних дій суб'єкта навчання у певних умовах за схемою організаційно-психологічної структури діяльності студентів, що включає: визначення власної мети та планування шляхів її досягнення; мотивацію, визначення процесу дій з обраним предметом; самоконтроль та корекцію дій для досягнення заздалегідь визначеної мети та завдань. Саме цей рівень самостійної роботи здобувачів вищої освіти повною мірою відповідає поняттю самостійної роботи за системно-діяльнісним підходом. Окрім того, даний

рівень вбирає в себе два попередні рівні. Даний рівень дає змогу реалізувати цілі вищої школи щодо підготовки ініціативних, активних, творчих фахівців для сучасних закладів загальної середньої освіти. Саме у самостійній роботі третього рівня студент реалізує усі можливі функції управління власною діяльністю.

Відповідно до робочої програми навчальної дисципліни виділяємо наступні функції самостійної роботи здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти:

- пізнавальну;
- самоосвітню;
- прогностичну;
- коригувальну;
- виховну.

Зауважимо, що пізнавальна функція визначається засвоєнням студентами систематизованих знань з освітньої компоненти Музична педагогіка. Самоосвітня функція забезпечує формування знань, вмінь, навичок та компетентностей студентів, самостійного їхнього відновлення та творчого застосування у предметній сфері. Прогностична функція зумовлює набуття студентами вміння вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання навчальних завдань з освітньої компоненти.

Коригувальна функція зумовлює вміння здобувачі вчасно коректувати свою діяльність. Виховна функція передбачає формування самостійності здобувачів як риси характеру та необхідної компоненти професійної самореалізації. Самостійна робота здобувачів має підготовчий, основний та завершальний етапи, на кожному з яких мають реалізовуватись зазначені вище функції управління та самоуправління діяльністю.

Не менш важливим у процесі самостійної роботи здобувачів є контроль за даною роботою, що розглядається нами у двох вимірах: коригуючому (полягає у своєчасному виявленні помилок) та стимулюючому (є своєрідним зовнішнім поштовхом до діяльності здобувачів). Відповідно виділяємо два

види контролю: за процесом та за результатом самостійної роботи здобувачів з освітньої компоненти. Контроль за процесом передбачає пильну увагу за кожним етапом виконуваної діяльності. При цьому поточна діяльність порівнюється з еталонною, запрограмованою діяльністю. Контроль за результатами передбачає повну свободу здобувачів у здійсненні процесу діяльності, але ставить їх перед необхідністю вчасно та на достатньому рівні подати конкретний результат із заданої теми чи завдання з навчальної дисципліни.

Контролюючи самостійну роботу студентів, слід виходити з того, що головним у ній є сама її структура як діяльності, передусім її мотиви та цілі, на розв'язання яких проблем вона спрямована, чому дані проблеми цікавлять здобувача. Тобто основним об'єктом в самостійній роботі, який підлягає контролюючій функції, є знайдені і випробувані студентом шляхи пошуку, постановки і розв'язання педагогічних проблем.

Завше процес організації самостійної роботи здобувачів з освітньої компоненти пропонується розглядати, виходячи з таких уявлень:

- самостійна робота – це цілісна система діяльності, що включає пошук джерел знань, засобу здійснення та результати пізнавальної діяльності, вибір кола проблем, пошук і роботу з джерелами інформації, окрім запропонованої до вивчення тем навчальної дисципліни;

- самостійна робота функціонує в єдності з іншими видами організаційно-педагогічних та дидактичних принципів і методів навчання в закладі вищої освіти.

Також самостійну роботу здобувачів розглядаємо за такими видами діяльності:

а) навчально-пізнавальну (через мислення, аналіз, синтез тощо);

б) професійну (певні конкретні дії здобувачів вищої освіти, що будуть притаманними їм під час проходження практичної підготовки та у педагогічній діяльності в закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі).

Самостійна робота здобувачів вищої освіти розглядається, з одного боку, як різновид діяльності, що стимулює активність, самостійність, самосвідомість, відповідальність, пізнавальний інтерес, і як основа самоосвіти, поштовх до подальшого поглиблення знань та компетентностей і підвищення кваліфікації, а з іншого – як система заходів чи педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю здобувачів у закладі вищої освіти. Здобувачам слід створити відповідні умови, під якими розуміють фактори, які діють в освітньому процесі та впливають як на навчальну діяльність, так і на її результати. Під час визначення умов організації самостійної роботи необхідно враховувати, що до її результатів належать продукти (результати) діяльності здобувачів, отриманий досвід, стан особистості, її внутрішні потреби до розвитку самостійності, самореалізації, самовдосконалення та самоактивізації.

З позиції дидактичних цілей можна виділити чотири типи самостійної роботи студентів. **Перший тип** – це формування в студентів умінь виявляти в зовнішньому плані те, що від них вимагають на ґрунті наданого їм алгоритму діяльності та посилення на цю діяльність, що закладені в умовах навчального завдання. Пізнавальна діяльність здобувача при цьому полягає в розпізнаванні об'єктів даної сфери знань при повторному сприйнятті інформації про них чи дій, пов'язаних з ними. У якості самостійної роботи такого типу частіше за все використовуються домашні завдання: робота з підручником, навчальним посібником, навчально-методичним посібником, конспектом лекції тощо. Загальним є те, що всі дані, що містяться в завданні, а також способи його виконання обов'язково повинні бути представлені в належному вигляді.

Зауважимо, що **другий тип** – це формування знань-копій і знань, що дозволяють розв'язувати типові музично-педагогічні завдання. Пізнавальна діяльність студентів при цьому полягає у відтворенні й частковій зміні структури та змісту засвоєної раніше навчальної інформації. До самостійної роботи такого характеру належать окремі етапи практичних робіт, а також спеціально підготовлені домашні завдання з поясненнями алгоритму

виконання. Специфічна особливість самостійної роботи здобувачів такого типу полягає в тому, що в завданні потрібно повідомити ідею, принцип розв'язання чи ідею та спосіб, що можуть бути застосовані у даному завданні.

Водночас **третій тип** самостійної роботи здобувачів – це формування в них знань, що покладаються в основу підготовки креативних навчальних завдань. Пізнавальна діяльність студента при цьому лежить в площині накопичення та проявах нового для нього досвіду діяльності на ґрунті засвоєного раніше формалізованого досвіду дій, за вже відомим алгоритмом шляхом переносу знань, умінь, навичок та компетентностей. Завдання такого типу передбачають пошук, формування та реалізацію ідеї розв'язання. Самостійна робота такого типу повинна висувати вимоги щодо аналізу незнайомих студентам педагогічних ситуацій і генерування нової інформації. Для цього типу самостійної роботи студентів відносимо роботи над рефератами, есе, діловими (практичними) іграми, презентаціями, творчими завданнями та ін.

Відтак **четвертий тип** даної роботи – створює передумови для творчої роботи та творчого розвитку здобувачів вищої освіти. Пізнавальна діяльність студентів під час виконання цих робіт полягає в глибокому зануренні в сутність об'єкта, що вивчається, установленні нових зв'язків і відношень, що є необхідними для виявлення невідомих раніше принципів, ідей, генерування нової інформації на більш високому рівні пізнання. Даний тип самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти реалізується під час виконання завдань науково-дослідного характеру, це – дослідницька діяльність у студентських наукових гуртках, проблемних групах, їх участь у розробці науково-дослідницьких тем чи проєктів навчального чи наукового характеру кафедри музичного мистецтва Огієнкового університету та ін.

Водночас у виконанні самостійних робіт студентами ми пропонуємо відтворюючі, реконструктивно-варіативні, евристичні та дослідницькі самостійні роботи. При виконанні відтворюючих самостійних робіт здобувачі мають уважно прослухати (або розглянути), запам'ятати й відтворити певний

обсяг інформації. Такі роботи дозволяють здобувачам опанувати навчальний матеріал з освітньої компоненти, але не сприяють розвитку їх творчої активності. В свою чергу реконструктивно-варіативні самостійні роботи забезпечують відтворення не тільки окремих функціональних характеристик знань з навчальної дисципліни, але й структури цих знань у цілому.

Варто відзначити, що під час виконання евристичних самостійних робіт пізнавальна діяльність студентів спрямована на розв'язування проблемної ситуації, яку ми окреслюємо для вирішення. Відповідно у здобувачів формується вміння бачити навчальну проблему, самостійно виявляти причину її виникнення, розробляти план розв'язання музично-педагогічної проблеми. Відтак, очевидно, що під час виконання дослідницьких самостійних робіт студент навчається розкривати завдання та висловлювати власні думки та судження стосовно досліджуваних музичних творів, педагогічних концепцій, явищ, об'єктів, подій та всебічно і ґрунтовно їх аналізувати.

Під час вибору форм і методів навчання, типів самостійної роботи необхідно враховувати специфіку професійного становлення здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво). Високоєфективною самостійною роботою студентів можна вважати таку, котра досягла наступних результатів:

- студент проявляє самостійне, творче мислення, уміє користуватися понятійним апаратом, синтезувати знання з ряду тем, вільно справляється з практичними завданнями з освітньої компоненти;
- здобувач повністю засвоює програмовий матеріал з навчальної дисципліни Музична педагогіка;
- студент уміє застосовувати основні положення, принципи теорії при аналізі сучасної музично-педагогічної дійсності;
- студент глибоко вивчив першоджерела та знає алгоритми роботи з ними;
- здобувач вищої освіти оволодів навичками самостійної роботи (уміє здійснювати пошук необхідної літератури, її вивчати та аналізувати).

Відповідно до Концепції розвитку педагогічної освіти завданням першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти є підготовка кваліфікованих педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти, професійної освіти, спеціалізованої початкової мистецької освіти, які здатні вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми навчання, виховання та розвитку (у тому числі, такі, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов), що передбачає застосування певних теорій та методів відповідних наук. Особливим завданням . першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти є підготовка педагогічних працівників для забезпечення потреб базової середньої освіти, професійної освіти та спеціалізованої початкової мистецької освіти.

Особи з першим (бакалаврським) рівнем вищої педагогічної освіти мають заохочуватись до здобуття другого (магістерського) рівня вищої педагогічної освіти, передусім у межах системи безперервного професійного розвитку з відривом або без відриву від професійної діяльності (зокрема, шляхом неформальної освіти та визнання надбаних результатів навчання в системі формальної освіти).

Нині відбувається модернізація освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво), яка має передбачати, зокрема:

- впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходу в педагогічній освіті, забезпечення формування загальних (універсальних, ключових тощо) компетентностей, набуття педагогічними працівниками з музичного мистецтва вмінь та досвіду формування компетентностей в учнів, опанування педагогічних технологій, в тому числі, з використанням елементів інформаційно комунікаційних та цифрових технологій, посилення практичної складової педагогічної освіти, максимальне наближення психолого-педагогічної та методичної підготовки до умов практичної фахової діяльності, запровадження принципу дитиноцентризму та педагогіки партнерства, що

ґрунтується на співпраці учня, вчителя, батьків і громадськості з урахуванням принципів інклюзивної освіти;

- набуття навичок дослідницької діяльності на майбутній посаді вчителя музичного мистецтва;

- набуття необхідних компетентностей та досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного та спеціального навчання;

- формування менеджерських (управлінських) навичок із широким використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій для ефективної діяльності в умовах реальної автономії закладів освіти;

- забезпечення практичної підготовки шляхом неперервної педагогічної практики студентів на базі закладів дошкільної, загальноосвітньої, позашкільної, професійної освіти;

- сприяння формуванню соціально зрілої особистості педагогічного працівника, прийняттю цінностей громадянського (відкритого демократичного) суспільства, поваги до держави та її правової системи, усвідомлення обов'язку захисту України, національної ідентичності та толерування полікультурності, готовності до трансляції цих якостей учням;

- прищеплення інноваційності як способу мислення та ключового інструменту лідерства в умовах державно-громадського партнерства, сприйняття глобалізації освітніх процесів та конкурентності як обов'язкових умов розвитку системи педагогічної освіти.

Слід зазначити, що самостійна робота здобувачів вищої освіти з освітньої компоненти має бути спрямована на реалізацію в урочній та позакласній діяльності в Новій українській школі таких завдань:

- * формування художньо-образного сприймання та пізнання світу і виховання почуття єдності з ним (цілісне світорозуміння) через музичне мистецтво;

- * виховання безкорисливого ставлення учнів до світу через вивчення музичних творів програми Нової української школи;

* формування культури почуттів школярів, їх позитивної емоційної сфери, розвиток асоціативного мислення;

* виховання гуманістичних ідеалів та духовно-моральний розвиток школярів на зразках творів музичного мистецтва;

* засвоєння національних та загальнолюдських цінностей культури минулого і сьогодення;

* формування творчої активності учнів Нової української школи;

* формування особистісних якостей гідного громадянина нашої країни.

В закладах загальної середньої освіти необхідно сформувану знаннєву базу, музичну культуру школярів, що виражається в їх готовності до емоційно-ціннісного сприймання музичного мистецтва, закласти підґрунтя та розвинути музичне сприйняття школярів щодо морально-естетичної сутності музичного мистецтва, забезпечити накопичення досвіду музично-творчої діяльності, сформувати музичний канон. Музична освіта школярів спрямована на набуття ними знань, умінь, навичок та компетентностей, що у сукупності забезпечать школярам базу для подальшого самостійного спілкування з музичним мистецтвом, базу для самоосвіти, самовиховання та саморозвитку під час навчання та розвитку в сучасному закладі загальної середньої освіти.

Загалом, результати самостійної роботи здобувачів вищої освіти з освітньої компоненти оцінюються за шкалою оцінювання знань, вмінь, навичок та компетентностей, що відображено вище. Контроль здійснюється за такими різновидами самостійної роботи здобувачів з освітньої компоненти:

- індивідуальний або колективний проєкт, передбачений робочою навчальною програмою з дисципліни або окремих тем, що потребують формування практичних навичок та умінь здобувачів;

- поточний контроль на основі виконання практичних робіт, згідно робочої програми навчальної дисципліни;

- поточний контроль за якістю засвоєння знань та сформованих компетентностей на основі оцінки усної відповіді на запитання, підготовка повідомлення, доповіді тощо (на практичних заняттях);

- вирішення ситуаційних завдань з навчальної дисципліни;
- конспект, виконаний здобувачами з теми, що вивчалася самостійно;
- тестування, виконання письмової контрольної роботи, модульної контрольної роботи;
- рейтингування знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни;
- звіт про науково-дослідну роботу (її етапи, частини тощо);
- стаття, тези виступу та інші публікації в науковому, науково-популярному, навчальному виданні за підсумками самостійної навчальної й науково-дослідної роботи, опублікованих за рішенням кафедри музичного мистецтва та вченої ради педагогічного факультету.

Розроблені критерії системи оцінювання якості знань здобувачів з освітньої компоненти «Музична педагогіка» враховують три основні компоненти:

1. Рівень знань здобувачів вищої освіти:

- глибина та міцність знань;
- логіка та послідовність мислення;
- уміння систематизувати знання за окремими темами;
- уміння складати розгорнутий план відповіді;
- давати точні формулювання та визначення;
- правильно користуватися понятійним апаратом;
- культура відповіді (грамотність, логічність і послідовність викладу);
- навички і прийоми виконання практичних завдань з тем навчальної дисципліни.

2. Навички самостійної роботи та розвитку знань, умінь, навичок здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти:

- уміння пошуку необхідної літератури та джерел;
- орієнтація в потоці різноманітної інформації щодо медійної грамотності;
- навички ведення записів (складання простого і розгорнутого плану, реферату, есе, виступу, а також навички науково-пошукової та науково-

дослідної роботи).

3. Уміння застосувати знання та компетентності (загальні, спеціальні) у практичній підготовці та у педагогічній діяльності:

- реалізація на практичних заняттях та під час практичної підготовки проходження практик (навчальних, виробничих) у закладах загальної середньої освіти, Новій українській школі;
- виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Відтак основними методами оцінювання якості знань та сформованих компетентностей в результаті самостійної роботи здобувачів є спостереження, опитування, письмова перевірка, перевірка сформованості фахових та загальних компетентностей, тестування, портфоліо тощо. Зокрема:

- спостереження виявляє рівень активності навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти;
- опитування передбачає визначення рівня та якості їх знань під час відповіді на запитання, сприяє розвитку у них умінь аналізувати, мислити, грамотно висловлювати думки в логічній послідовності, розвивати культуру усного мовлення;
- письмова перевірка передбачає визначення рівня знань здобувачів з навчальної дисципліни за варіантами розроблених завдань та сприяє підвищенню якості їх самостійної навчально-пізнавальної діяльності, формуванню культури писемного мовлення;
- перевірка сформованості спеціальних компетентностей спрямована на визначення рівня сформованості практичних умінь та навичок студентів і вміння застосовувати їх на практиці в стандартних і нестандартних умовах, в умовах невизначеності;
- тестування – стандартизована методика, призначена для встановлення кількісних і якісних показників знань, умінь, навичок та компетентностей;

- портфоліо – метод визначення професійних компетентностей на основі збору та документування кращих напрацювань здобувачів вищої освіти.

Критерії та система оцінювання самостійної роботи студентів є необхідною умовою ефективності контролю. Складовими розроблених критеріїв системи оцінювання якості знань здобувачів вищої освіти є такі компоненти:

1) **змістовий** – знання про об'єкт вивчення. Обсяг знань визначається відповідно до професійного стандарту, Концепції розвитку педагогічної освіти, Концепції Нової української школи, проекту стандарту вищої освіти зі спеціальності. Під час оцінювання підлягають аналізу такі характеристики знань: повнота, правильність, логічність, усвідомленість, вербалізація (словесне оформлення у вигляді відтворення), застосування знань;

2) **операційно-організаційний** – дії, способи дій (вміння, навички): предметні (відповідно до програми навчальної дисципліни Музична педагогіка), розумові (вміння порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати тощо), загально навчальні (вміння аналізувати, планувати, організовувати, контролювати процес і результати виконання завдання, діяльність загалом, вміння користуватися підручниками, посібниками та іншими джерелами інформації). Під час оцінювання дії способи дій мають характеризуватися правильністю виконання, самостійністю виконання, усвідомленістю способу виконання здобувачами вищої освіти;

3) **емоційно-мотиваційний** – ставлення здобувача до навчання. Під час оцінки піддаються аналізу такі його характеристики: характер і сила (байдуже, недостатньо виразне позитивне, зацікавлене, виразне позитивне); дієвість (від споглядального (пасивного) до дієвого); сталість (від епізодичного до сталого).

Оцінювання відбувається за кредитно-трансферною та національною системами оцінки якості знань здобувачів вищої освіти. Національна шкала передбачає таку систему оцінювання знань здобувачів вищої освіти:

«відмінно» – студент має системні, аргументовані, глибокі знання навчального матеріалу; здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях, критично і самостійно оцінювати окремі нові факти, явища, ідеї, висвітлюючи особисту позицію щодо них; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах, використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв’язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв’язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію;

«добре» – здобувач вільно володіє навчальним матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі доводи власної аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; виконує творчі завдання; може самостійно опрацьовувати матеріал, застосовувати вивчений матеріал у стандартних та дещо змінених ситуаціях;

«задовільно» – студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час моделювання уроків музичного мистецтва з даної дисципліни, користуватися додатковими джерелами; вміє застосовувати знання при розв’язанні стандартних завдань;

«незадовільно» – студент лише фрагментарно відтворює певну частину матеріалу, не розуміє його, допускає грубі помилки, не спроможний виконати стандартні завдання; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру.

Вважаємо за необхідне під час визначення самостійної роботи здобувачів вищої освіти акцентувати їх увагу на тезі Концепції Нової української школи про те, що випускник нової школи має стати: особистістю (ознаки: цілісна

особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення); патріотом (ознаки: патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини); інноватором: (ознаки: інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя).

Педагогічно доцільно організована самостійна робота здобувачів вищої освіти спонукає їх отримувати навчальну інформацію з різноманітних джерел (від підручника – до Internet), формує в них навички самостійного планування й організації власного навчального процесу, що забезпечує перехід до неперервної освіти (самоосвіти) після завершення навчання у закладі вищої освіти, дає змогу максимально використати сильні якості особистості завдяки самостійному виборі часу та способів роботи, джерел інформації, дає змогу сформувати власну освітню траєкторію.

Зауважимо, що в Концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що конкурентоспроможність педагогічного працівника визначається його професіоналізмом, залежить від рівня кваліфікації, досвіду педагогічної діяльності, майстерності, наявності професійно значущих якостей, зокрема мобільності, особистої відповідальності за власний неперервний професійний розвиток, налаштованості на сприйняття нового, здатності до особистого творчого розвитку, інноваційних пошуків і відкриттів.

Успішна професійна діяльність педагогічного працівника вимагає безперервного навчання в умовах динамічних змін та здатності адаптуватися до них. Професійний розвиток спрямований на реалізацію педагогічним працівником себе як особистості. Прагнення до самовдосконалення й самоосвіта є важливими чинниками професійного зростання педагога, що забезпечують розширення його професійних можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності. Ця діяльність, яка має бути постійною та систематичною, нерозривно пов'язана з професійним зростанням і підвищенням рівня педагогічної майстерності, а також

характеризується поетапним досягненням мети. Про успішність та конкурентоздатність майбутнього вчителя можна буде говорити, в тому числі, з правильно організованою за згаданими вище параметрами, вимогами, алгоритмами та ін. до самостійної роботи здобувачів вищої освіти з кожної освітньої компоненти освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво).

6. Навчальний контент з освітньої компоненти «Музична педагогіка» ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво) підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Тема: Гуманістична спрямованість діяльності вчителя музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти

1. Вчитель – фундатор гуманістичних ідеалів школярів.
2. Гуманізм, як провідна ідея простору закладу загальної середньої освіти.

Лише той Учитель, хто живе так, як навчає.

Г. Сковорода

Педагогічна професія – одна з найдавніших. Виникла вона на ранніх етапах розвитку людства у зв'язку з потребою передавати підростаючому поколінню набутий досвід, виділившись згодом в окрему галузь. На перших порах повинні були передаватись знання і навички володіння знаряддями праці, зброєю тощо. Ці обов'язки у багатьох народів покладались на жреців, а в Давній Греції навчанням займалися вільнонаймані особи – вчителі. Незабаром виповниться два тисячоліття відтоді, як римський імператор і сенат (у I ст. н. е.) почали видавати платню першому «штатному» вчителеві ораторів Марку Фабію Квінтіліану, що засвідчило появу вчительської професії.

Кожна держава, будь-яка суспільна система визнавали необхідність навчання та виховання. Сучасні вимоги до педагога на межі тисячоліть висвітлені в законі «Про загальну середню освіту»: «Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в закладах загальної середньої освіти».

Провідне місце у професіограмі вчителя посідає спрямованість його особистості. Спрямованість особистості педагога – це мотиваційна зумовленість його дій, вчинків, усієї поведінки конкретними життєвими цілями, джерелом яких є потреби та суспільні вимоги. Педагогічна спрямованість особистості – це стійка мотивація формування особистості, її всебічного гармонійного розвитку. Саме ця спрямованість вважається гуманістичною. Гуманізм, як явище педагогічної думки сягає глибинних витоків людської культури.

Відомі роботи філософів давньої Греції Сократа, Платона, Аристотеля, Плутарха базувались на гуманістичних ідеях. З гуманістичним підходом у рамках психології пов'язані імена західних науковців К. Гольштейна, А. Маслоу, Дж. Олпорта, К. Роджерса, Дж. Дьюї та інших. Серед педагогів-гуманістів XVII – початку XX століття важливе місце займають Я.А. Коменський, Й. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський, О. Макаренко, В. Сухомлинський. Великий внесок у розвиток сучасної педагогічної думки, пронизаної гуманістичними ідеями внесли Ш. Амонашвілі, В. Сластьонін, І. Бех, І. Підласий, І. Зязюн, С. Горбенко та інші.

Як відомо, термін «гуманізм» походить від латинського *humanus* – людяний. Гуманізм – це сукупність поглядів та ідей, які виражають повагу до прав і гідності людини, її цінність як особистості, турботу про людей, їх всебічний розвиток, про створення сприятливих для людей умов життя. Свій конкретний вираз гуманність особистості знаходить у процесі ставлення

(відношення) людини до оточуючого світу, інших людей та різних проявів людської діяльності, яке формується завдяки природньо-історичному суспільному розвитку людства, та під впливом життєвого досвіду.

Сукупність цих відношень та ставлень і складає певну життєву позицію особистості. Позиція, в широкому значенні цього слова, являє собою систему складних і динамічних ставлень людини до оточуючого її світу, які набувають свідомого характеру, і знаходять свій вираз у внутрішньому світі людини, її активній зовнішній поведінці на основі внутрішніх переконань. Система ставлень складає позицію у більш вузькому значенні, а саме гуманістичну позицію, яка, на нашу думку, являє собою систему вироблених людиною відношень, що формуються на підставі сприйняття, розуміння та оцінки людини людиною і мають суто міжлюдський, міжособистісний характер. Таким чином, гуманістична позиція це не абстрактне уявлення про певні гуманістичні риси, а реальні людські і фахові здібності, які повинні набути здобувачі в процесі навчання та виховання.

Вагома роль у формуванні гуманістичної позиції людини належить мистецтву, зокрема музиці. В перекладі з грецької музика означає «муза» – вид мистецтва, який відображає дійсність і впливає на людину за допомогою змістовних та певним чином організованих по висоті та в часі звукових послідовностей. Виражаючи думки та емоції людини, музика впливає на її психіку. Це є можливим завдяки фізично та біологічно обумовленим зв'язкам звукових проявів людини з його психічним життям.

Ще за часів давнини було помічено, що музика, і перш за все її основні компоненти – мелодія та ритм, змінюють настрій людини, її внутрішній стан. В Греції музика вважалась одним із самих могутніх засобів впливу на внутрішній світ людини. Особливо великого значення надавали музичному вихованню підростаючого покоління, адже саме в дитячому віці формуються гуманні та громадянські якості майбутнього члена суспільства. Музика в той час вважалась одним з наймогутніших засобів формування цих якостей. В подальшому розвитку людства думка з цього приводу не дуже змінилась. Була

однозначно стверджена висока організуюча сила музичного мистецтва, його здібність забезпечувати цілісність внутрішнього світу особистості.

Варто зазначити, що справжня музика за своєю природою має гуманістичний зміст. В цьому і полягає її універсальне виховне значення. Але коли йдеться про роль музики у формуванні гуманістичних рис педагога-музиканта, то, звичайно, не можна обмежуватись лише зовнішньою констатацією її ролі в педагогічному процесі. Потрібно більш докладно проаналізувати її вплив на всю систему педагогічної діяльності, виявляючи ті її функціональні особливості, які в першу чергу забезпечують формування високих гуманістичних якостей людини.

Давно визнано, що всі науки, як гуманітарні, так і природничі, не лише дають знання про світ, формують пізнавальні здібності того, хто навчається, а й виховують його. Ця виховна функція пов'язана з певними естетичними початками, що мають місце в кожній навчальній дисципліні, в будь-якій формі педагогічної діяльності. Специфіка мистецтва, зокрема музики в тому і полягає, що в ній синтезується, акумулюється все естетичне, що існує в галузях знання і практики, в художні образи, які потім і здійснюють зворотній вплив на них.

Важливо також зауважити, що це естетичне має гуманістичний зміст і є могутнім засобом морального виховання. Роль музичного навчання та музичного мистецтва визначається тим, що в ній найбільш повно і всебічно втілюється естетичне начало, особливістю якого є передача і реалізація емоційно-оцінювального відношення до дійсності, до всього естетичного в природі та суспільстві.

Музика формує емоційну сферу психіки, на підставі якої і виявляється естетично-оціночне ставлення до дійсності. Наприклад, такі сформовані музикою гуманні почуття, як співчуття в горі, переживання печалі, світлої радості та інші, виховують людину, роблять її свідомість здатною до реальних переживань, а отже до емоційних оцінок дійсності саме в цьому гуманістичному спрямуванні. В цьому, оціночному ставленні до дійсності

музика виявляє і стверджує вічні загальнолюдські цінності – істини, добра та краси.

Гуманістична спрямованість особистості вчителя означає ставлення до школяра як до найвищої цінності, визнання його права на свободу та щастя, вільний розвиток і прояв своїх здібностей. Вільно реалізувати свої творчі можливості задля себе й оточення – людина може лише за наявності віри в саму себе. Остання зміцнюється тоді, коли сприймаються й оцінюються не тільки її позитивні якості, а й уся особистість загалом, тобто коли її люблять, поважають її гідність, виявляють гуманність. Водночас гуманізм не є абсолютизованим усепопеченням і покірністю стосовно недосконалості людини.

Педагог повинен ставити перед вихованцем посильні й розумно сформульовані вимоги з метою його подальшого розвитку, тобто здійснювати педагогічний вплив гуманістичного, а не авторитарного характеру. Виявляючи в діалозі, співпраці, партнерстві повагу до учня, толерантність і справедливість, учитель тим самим захищає свободу особистості, продовжує культурну спадщину, творить нові цінності, виступає співучасником зміцнення демократичного ладу.

Найбільш важлива якість, яка має бути притаманною вчителю, – любов до дітей. Любов до дітей – це вміння поважати їхню людську гідність, потреба і здатність надавати кваліфіковану педагогічну допомогу в їхньому особистісному розвитку. Любов до дитини – це, за словами В. Сухомлинського, «плоть і кров вихователя, як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини – це все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору». Йдеться про мудру, добру й вимогливу любов, що вчить жити. Працю справжнього педагога живить віра в людину. Він повинен бути оптимістом, глибоко вірити в силу й можливості дітей, бачити насамперед усе краще, що їм притаманне, «проектувати добре» (С. Макаренко).

Учитель має підходити до кожної дитини з оптимістичною налаштованістю, навіть якщо ризикує помилитися. Водночас він не повинен ідеалізувати їх позитивні риси, ігноруючи недоліками. Завдання вчителя – «не загубити» жодної дитини, дати кожному школяру, кожній школярці можливість розкрити все краще, закладене природою, сім'єю, школою. Для цього вчитель повинен цікавитись кожним учнем як особистістю, важливо бачити в учнях типове й особливе та використовувати систематично індивідуальне навчання. Учитель має пам'ятати, що до кожної дитини в класі треба виявляти чуйність, щирість, не виділяти надмірною увагою обдарованих і не принижувати моралізаторством слабших. Правильно організована робота допоможе кожному учневі відчувати себе здібним, потрібним, цікавим для вчителя і своїх однокласників. Саме це – надійний стимул подальшої навчальної роботи учнів із захопленням, з відчуттям власної гідності. Кожен школяр для вчителя – безцінний дар, це найдорожча і найцінніша істота на землі, за яку вчитель відповідає перед своєю совістю та суспільством.

Також кожен педагог має бути гуманістом, визнавати значущість особистості кожного учня, будувати взаємини з дітьми на основі любові і поваги. Вихідною тезою у професійній діяльності вчителя-гуманіста є розуміння того, що учнями можуть бути різні діти – кмітливі і не дуже, дисципліновані і правопорушники, мовчазні і говіркі, привабливі і малосимпатичні, здорові і хворобливі, а педагогами – тільки найкращі, які вміють навчити, захистити інтереси учнів, надати їм допомогу, створити умови для самоствердження і саморозвитку кожного з них.

Варто підкреслити, що для успішного вирішення завдань (навчальні, розвивальні, виховні), які стоять перед учителем, щоб бути для учнів завжди цікавою людиною, треба постійно навчатись самому. Кожен учитель має активно працювати над собою – це підґрунтя професійного успіху. Вчитель має обов'язково займатися самонавчанням, саморозвитком, самовихованням та самовдосконаленням як в професійному, так і в загальному плані. Двигуном цього процесу є бажання змінити себе і вдосконалитись.

Таким чином, учитель зобов'язаний бути не тільки компетентним фахівцем з високою науковою і діловою кваліфікацією, виконавською дисципліною; не лише духовно багатою особистістю, що несе моральну відповідальність за свою навчальну і виховну діяльність у школі; педагог має бути водночас комунікабельною особистістю з високою культурою спілкування, вмінням вести діалог, дискутувати, забезпечувати позитивний моральний та емоційний настрій у процесі педагогічній взаємодії із школярами. Зрозуміло, що педагогічна й комунікативна діяльність педагога має бути й творчою. Учитель, у якого наявна певна модель взаємодії з учнями, у процесі педагогічної діяльності мусить постійно коригувати власну програму дій, максимально узгоджуючи її з конкретною комунікативною ситуацією та можливостями школярів та їх батьків як партнерів у комунікації.

Без сумніву, емпатійність, спрямована на гуманістичний підхід, має посісти належне місце в системі людських орієнтирів.

Думки про вчителів:

Спосіб життя вчителя – це частина його професійного озброєння.

Л. Фейєрбах

Якщо ви вдало обрали професію та вклали в неї свою душу, то щастя саме вас знайде.

Арістотель

Точно вибрана професія – це запорука довголіття. Від роботи потрібно отримувати радість, а не страшні сни. Нехай, не радість, а хоч б – спокійне задоволення.

В. Годгівс

Педагогічне безкультур'я й невігластво починається там, де вчитель, не розуміючи духовного світу дитини, намагається перетворити дитячу беззахисність на клітку.

В. Сухомлинський

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. Київ : Школа, 1988. 304 с.
2. Балл Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Педагогіка і психологія. 1994. № 2. С. 3–12.
3. Беланова Р. А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США): монографія. Київ : Центр практичної філософії, 2001. 216 с.
4. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [моногр.] Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ, 2002. 528 с.
6. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти / Мистецтво та освіта. 2004. №1. С. 2-10.
7. Євтух М. Б. Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя Педагогічна газета. 2002. № 8–9. С. 7.
8. Огієнко О. І., Огієнко В. Г. Пріоритет особистісно-орієнтованих технологій навчання у парадигмі сучасної освіти. Педагогічні науки. Суми, 1999. С. 27–34.
9. Тинний В., Колечко В. Ідеї гуманізму в сучасній педагогіці. Вища школа. 2002. № 2.
10. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. Київ : Віпол, 1998. 247 с.

Тема: Сутність Вальдорфської школи

1. Вальдорфська школа: започаткування, сутність, ідеї.
2. Вальдорфська школа у сучасній інтерпретації.
3. Навчання за допомогою дослідження у вальдорфській школі.

**Щоб дати дітям іскринку знань, вчителю
потрібно вибрати ціле море світла.**

В. Сухомлинський

Творча уява кожного учня та дитини в цілому є невичерпним джерелом у навчанні та саморозвитку, що є актуальним для сучасної Нової української школи задля виховання зальнорозвиненої особистості. Перша Вальдорфська школа була заснована у 1919 році у Штуттгарті (Німеччина) де уперше почали використовувати **вальдорфську педагогіку**, також відома як **Штейнерівська педагогіка**, базується на освітній філософії Рудольфа Штейнера (австрійський професор, філософ, педагог, лектор і соціальний реформатор, засновник антропософії). В його педагогіці наголошується на ролі уяви (фантазії) у навчанні, прагненні об'єднати інтелектуальний, практичний та художній розвиток учнів. Штейнерівський поділ розвитку дитини на три основні етапи відображений у шкільному підході до навчання: в ранньому дитячому віці (період першого семиріччя) виховання зосереджене на практичних заняттях та творчій грі; у початковій освіті (період другого семиріччя) основна увага приділяється розвитку художнього вираження та соціальних можливостей; середня освіта базується на принципах розвитку критичного мислення та емпатії. Кожен з цих періодів триває приблизно сім років. Пробудити фізичний, поведінковий, емоційний, пізнавальний, соціальний та духовний аспекти кожної особистості, сприяти творчості; розвитку мислення; розвивати творчі, соціальні можливості, важливі для цілісного зростання людини; виховувати морально-ціннісне ставлення до себе та оточуючих – мета Вальдорфської школи.

У теорії Вальдорфської педагогіки утверджується той факт, що період першого семиріччя життя дитини найкраще навчати її, занурюючись у природне середовище та створюючи такі умови, щоб дитина по-перше, могла отримувати практичний досвід, повторюючи приклад дорослих, і по-друге, мала можливості та час для образної гри. Загальна мета навчального процесу

– наповнити дитину почуттям, що світ добрий. Вальдорфська дошкільна освіта включає в себе регулярні повсякденні заняття, такі як:

- вільна гра,
- малювання фарбами та восковою крейдою,
- коло (пісні, пальчикові ігри, казки),
- ігри на свіжому повітрі, та практичні завдання (наприклад, випічка, садівництво).

Вальдорфська початкова школа (7-14 років) працює над розвитком дитячого емоційного життя та уяви. Для того, щоб учні могли глибше відчутти предмет, академічні правила подаються через художню працю, яка включає: казки та оповідання, образотворче мистецтво, драму, рух, гру на музичних інструментах, спів та ремесло. Основний навчальний план включає: вивчення мов, міфологію, історію, географію, геологію, алгебру, геометрію, мінералогію, біологію, астрономію, фізику, хімію. Шкільний день розпочинається з Основного уроку, який займає приблизно від 1,5 до 2 годин, та сфокусований на якомусь одному головному предметі. Урок, як правило, розпочинається зі вступної частини, яка може включати спів, гру на музичних інструментах, декламації віршів, рекомендованого для початку шкільного дня. Вальдорфська початкова освіта дозволяє індивідуально змінювати темп навчання, виходячи з очікувань, що школяр зрозуміє тему або досягне майстерності, коли він або вона буде до цього готова. Співпраця має перевагу над конкуренцією.

У початковій школі основний вчитель викладає основні навчальні дисципліни. Центральна роль цього класного керівника – навчати власним прикладом та за допомогою історій, складених різними культурами. Класний керівник зазвичай навчає групу школярів кілька років. Традиційно вчитель залишався з класом вісім років циклу початкової школи, але останніми роками тривалість цих циклів трактується дедалі гнучкіше. Вже в першому класі

спеціалізовані вчителі навчають дітей багатьох предметів, таких, як: музика, ремесло, фізична культура, а також двох іноземних мов.

У більшості Вальдорфських шкіл учні переходять до середньої школи, коли їм виповнюється 14 років. Середня школа надає вчителя-предметника на кожну навчальну дисципліну. Освіта більше спрямована на академічні дисципліни, хоча школярі й далі займаються малюванням, музикою та ремеслами. Структура навчального плану побудована з метою розвитку інтелекту учнів, незалежного мислення та морально-етичних ідеалів.

На третій стадії розвитку, за Вальдорфською програмою, школярі навчаються розвивати власне мислення та судження. Нові теми спочатку подаються у вигляді практичних досліджень (наприклад хімія, фізика), рефератів та самостійної роботи; всі отримані результати записуються та обговорюються. Школярі мають зрозуміти абстрактний матеріал, очікується, що вони мають достатню базу та зрілість, щоб зробити власні висновки зі своїх суджень. Мета третього етапу полягає у переконанні школярів, що світ – істинний. Основна мета – надання молодим людям основи для розвитку вільної, незалежної та творчої особистості.

Поняття «темперамент» дуже давнє, і своєю появою воно сягає щонайменше Давньої Греції. Гіппократ у VI ст. до н.е. говорив про чотири якості людської істоти – холод, вологу, теплоту (жар), сухість. Лікар Гален говорив про змішування або «темперацію» цих чотирьох якостей, яка приводить до створення чотирьох темпераментів: вогняного холерика, повітряного сангвініка, водяного флегматика та земляного меланхоліка. На початку минулого століття Рудольф Штейнер переглянув традиційний підхід до темпераментів та був вражений його мудрістю, що стосувалася природи людини. Він удосконалив ці концепції та розвинув практичні техніки, які можуть допомогти дорослим та дітям звільнитися від капканів поведінки або поганих звичок, які можуть бути пов'язані з темпераментом.

Рудольф Штейнер вважав, що дитячий когнітивний, емоційний та поведінковий розвиток мають бути взаємопов'язаними. Згідно з його вченням,

дітей у Вальдорфській школі групують не за їх академічними здібностями. Замість цього Рудольф Штейнер запропонував схему добору дітей в групи за їх темпераментами:

- меланхолік,
- сангвінік,
- флегматик,
- холерик.

Рудольф Штейнер зазначав, що викладання має різнитися відповідно до потреб цих психологічних типів школярів. Наприклад: холерики легко йдуть на ризик, флегматики сприймають речі спокійно, меланхоліки чутливі або інтровертні, а сангвініки приймають речі легко. Сьогодні вальдорфські вчителі можуть працювати з поняттям темпераменту, щоб диференціювати їх навчання. Місця відпочинку та заняття в класі можуть бути заплановані з урахуванням темпераментів учнів, але це часто може бути не дуже помітним для стороннього спостерігача. Наприклад: меланхолікам подобається сидіти разом, тому що вони, радше за все, не будуть набридати або турбувати один одного. Школярі зі жвавішими темпераментами, як, наприклад сангвініки або холерики, можуть взаємно гасити свою активність і заспокоюватись за власним бажанням. Рудольф Штейнер також був впевнений, що вчитель має розуміти свій власний темперамент, і бути готовим працювати з ним позитивно у класі. Темперамент у дитини розвивається, і більшість людей має комбінацію темпераментів, а не один чистий тип. Отже, у Вальдорфських школах вчителі використовують розуміння темпераменту для того, щоб допомогти учням у мотивації, навчанні, поведінці та соціальній адаптації.

Вальдорфські школи – автономні інституції, які не потребують виконання загальної навчальної програми (за винятком тієї, що вимагається місцевими органами влади), існують загальноприйняті принципи для вальдорфського навчального плану за підтримки загальних принципів шкіл. Школи пропонують змістовний навчальний план, який керується тісним

спостереженням за тим, яка саме інформація найбільш мотивує школярів різного віку.

Головний академічний предмет викладається на двогодинному уроці протягом кількох тижнів. Ці блоки уроків, так звані «епохи», інтегровані в кожний навчальний рівень і захоплюють багато інших заходів у класі. Наприклад, якщо головна епоха – геометрія, то тема, яка розглядається на головному уроці, може бути також темою уроку музики чи малювання, або ліплення з глини. Ці самі предмети можуть бути переглянуті на кожному навчальному рівні з ускладненням, в міру розвитку школярів, їх вміння, міркування та самоусвідомлення. Ця система була описана як – спіральний навчальний план.

Основними освітніми напрямками для Вальдорфської школи є:

- мистецтво,
- музика,
- садівництво,
- міфологія.

Школярів навчають різноманітних витончених та ужиткових мистецтв. Діти у початковій школі: малюють, ліплять, плетуть на дротах, в'яжуть гачком. Учні старшої школи отримують такі навички, як вишивка та шиття, різьблення дерева та каменю, ліплення з глини, ковальська справа з міддю, брошування книг та блокнотів, пошиття ляльок та іграшкових тварин. Для прикладу: у навчальний план залучається пошиття іграшкової тваринки на уроках ручної праці, зазвичай паралельно з уроками зоології, де розглядаються ссавці. Школяр обирає тварину, яку б хотів вишити, описує її характер та звички у рефераті, а з допомогою вчителя буде викрійку, яка повторює реальну будову тіла тварини. Найчастіше наприкінці тіло іграшки розфарбовується у реальні кольори тварини. Уроки образотворчого мистецтва містять креслення форм, ескіз, скульптуру, перспективний малюнок та інші методи.

Уроки музики вже у ранньому дитинстві починаються зі співу, а хоровий спів залишається важливою складовою навчання у старшій школі. У молодших класах діти вчать грати на пентатонічній флейті, або лірі. Після 9 років – на діатонічних флейтах та інших інструментах. У Вальдорфських школах є унікальні, характерні тільки для них, предмети. Найголовнішим серед них є евритмія – мистецтво руху, яке супроводжується ритмічною промовою, віршами або музикою, включає елементи драми та танцю, та призначеній розвивати почуття гармонії та єдності особистості та класу. Також приготування їжі, сільське господарство, давно вже внесені у Вальдорфський навчальний план.

3. Навчання за допомогою дослідження у вальдорфській педагогіці.

У підвалинах вальдорфської педагогіки лежать філософські основи антропософії, які мають забезпечити освіту, що дозволяє дітям стати вільними людьми, допомогти їм втілити в своєму житті власну духовну ідентичність з попереднього духовного буття, як істоти тіла, душі та духу. Освітній дослідник Мартін Ешлі вважає, що досягнення такої мети буде проблематичним для нерелігійних вчителів та батьків у державних школах, як і прагнення до духовного розвитку дитини, є дещо проблематичними для світської (нерелігійної) освіти.

Хоча антропософія покладена в основу педагогічного підходу та організаційної структури Вальдорфської школи, як предмету її не існує у навчальному плані.

Вальдорфські школи використовують унікальний підхід до викладання наук – навчання за допомогою дослідження, яке спрямоване на зміцнення інтересу та здатності до спостереження. Мета цього підходу – виховання почуття людини, як єдиного цілого з природою під час здобування точних наукових знань. Дослідження показали, що вальдорфські учні, коли стають студентами, краще вмотивовані вивчати науки та досягають кращого розуміння науки, в порівнянні зі студентами, які закінчили звичайні школи. Оскільки у Вальдорфській школі наголошується на соціальній

взаємодії, як найважливішій основі для навчання та розвитку дітей молодшого шкільного віку, то комп'ютерні технології починають використовуватися у середній школі, після того як школярі засвоїли фундаментальні способи отримання інформації та навчання.

Однією з головних цілей Штейнера було влаштування духовного, неконфесійного середовища для дітей з усіх прошарків суспільства. Вальдорфські школи історично були базовані на Християнській релігії, але оскільки вони поширюються й у інших культурних умовах, то адаптуються і до інших традицій. Релігійні класи, які відсутні у Вальдорфських школах Америки, є обов'язковими в деяких Німецьких федеральних землях, тому тут кожна конфесія надає свого вчителя для класу, а також є і нерелігійний клас. У Сполученому Королівстві публічні Вальдорфські школи не є релігійними. В Україні Вальдорфські школи нерелігійні та частково адаптовані до місцевих звичаїв та свят.

Цікаво знати, що Вальдорфські школи об'єднують зв'язки громади в різних умовах та країнах:

- Під режимом апартеїду у Східній Африці Вальдорфська школа була однією з небагатьох шкіл, у якій всі школярі відвідували одні й ті ж самі класи. Вальдорфський виховний коледж у Кейптауні *Novalis Institute* був вказаний під час Року толерантності ЮНЕСКО організацією, яка працює над примиренням у Південній Африці.

- Перша Вальдорфська школа в Західній Африці була заснована в Сьєрра-Леоне, щоб виховувати хлопців та дівчат, сиріт громадянської війни. Школа побудована місцевою громадою, разом зі студентами.

- У Ізраїлі Вальдорфська школа Хардуф Кибуц має як єврейський, так і арабський факультети, та широко контактує з навколишніми арабськими спільнотами. Також вона відкрила курси навчання Вальдорфських вчителів арабською мовою.

- У Бразилії, Вальдорфський вчитель Уте Кремер заснував Associação Comunitária Monte Azul, громадську організацію, яка займається доглядом за дітьми, професійною підготовкою та роботою, соціальними послугами, включаючи охорону здоров'я, та Вальдорфською освітою більше ніж 1000 жителів бідних районів Сан-Паулу.

- У Непалі, Вальдорфська школа Таші на околицях Катманду навчає найбільш незахищених дітей з різних прошарків суспільства. Вона була заснована у 1999 році. Крім того, на південному заході долини Катманду фундація надає бідним та громадянам з обмеженими можливостями можливість працювати на біодинамічних фермах та навчає їхніх дітей у Вальдорфській школі.

Вальдорфська методика створює передумову для всебічного і гармонійного розвитку особистості, збереження і розвитку прихованих здібностей дитини, розкриття її неповторної індивідуальності. Разом з тим, переслідується завдання – виховати дитину як соціальну особу, готової до співпраці з іншими людьми, яка вміє знайти своє місце в суспільстві, відчуває взаємозв'язок з природним життєвим середовищем. В основі вальдорфської педагогіки покладено християнські релігійні цінності, які не впливають на інші духовні особливості кожного учня. Навчання у школах проводиться відповідно до спеціально розроблених планів, що складені із врахуванням спеціальних ритмів та на основі творчого та мистецького розвитку. З першого класу діти вивчають дві іноземні мови. Музика має таке саме значення, як і вивчення мови. З першого класу діти співають і грають на музичних інструментах. Діапазон музичного навчання розширюється, потім організовуються оркестри та різноманітні ансамблі.

Методом вальдорфської педагогіки користуються близько 1092 освітніх закладів у 64-ти країнах світу, більшість – у Німеччині. З 1919 року вони розвиваються у Європі, Америці, Африці, Австралії, Азії. На теренах України також функціонують Вальдорфські школи. В Україні ідеї цієї альтернативної

педагогіки впроваджуються з кінця 80-х років ХХ сторіччя. Хоча на даний момент вальдорфських навчальних закладів у нашій країні нараховується лише близько 20 (у Дніпрі, Кривому Розі, Києві та Одесі). Але протягом останніх років поступово починають з'являтися окремі вальдорфські класи та групи у традиційних навчальних закладах.

Вальдорфський педагог – це людина щонайширше освічена, яка має всебічні інтереси. До того ж, вчитель / вчителька мають бути добре підготовленими естетично (вміти малювати, грати на музичних інструментах, ритмічно рухатись). Взагалі, вальдорфським педагогом можна стати лише після отримання відповідної освіти. В Україні – це, окрім здобутого педагогічного фаху, відвідування протягом 3 років занять Всеукраїнського вальдорфського педагогічного семінару.

Вальдорфська педагогіка – це система освіти, яка спрямована на цілісний розвиток дитини. Вальдорфські школи у своїх навчальних програмах поєднують творчий, практичний та інтелектуальний зміст і зосереджують увагу на соціальних навичках та духовних цінностях школярів. Ця цитата Рудольфа Штейнера досить добре підсумовує його філософію: **«Нашим найвищим прагненням може бути розвиток вільних людей, які здатні, самі по собі, обирати мету і напрямок свого життя. Необхідність уяви, відчуття істини та почуття відповідальності – ці три сили є самим нервом вальдорфської освіти».**

Список використаних джерел

1. Існева О. Зміст вальдорфської освіти. Засіб розвитку особистості учня. Рідна школа. 1999. № 7, 8. С. 37-40.
2. Мальцева А. Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні (вальдорфська педагогіка). Шкільний світ. 1999. №11 (43).
3. Мостова Т. Вальдорфська педагогіка // Освіта України. 1999. №1 (125). С. 11.

4. Муравенко М. «Астр» – означає «початок» (вальдорфська педагогіка). Шкільний світ. 1999. №11 (43).

5. Програми для вальдорфських шкіл України. 10-11 класи. Упоряд.: Крамаренко С. Г. та ін. Київ : Генеза, 2012. 271 с.

6. Назва з екрану: <https://hromadskeradio.org/programs/pravalyudyny/valdorfska-systema-osvity-v-ukrayini-vsogo-4-shkoly-rivnyh-mozhlyvostey>

Завдання для роздумів:

1. Які переваги в становленні особистості має Вальдорфська школа?
2. Охарактеризуйте роль музичного мистецтва у Вальдорфській школі.
3. Складіть орієнтовний список музичних творів (20-25) для Вальдорфської школи, зважаючи на її концепцію.
4. Окресліть основні орієнтири навчання та розвитку школярів у Вальдорфській школі.
5. Охарактеризуйте ознаки, за якими відбувається формування класів у Вальдорфських школах.
6. Поясніть смисли, які Ви вкладаєте в тезу «вільні люди».

Тема: Інтеграція та міжпредметні зв'язки у процесі навчання музичного мистецтва школярів у закладах загальної середньої освіти

1. Використання міжпредметних зв'язків у початковій школі на уроках музичного мистецтва.
2. Взаємозв'язок музичної та педагогічної підготовки вчителя музичного мистецтва.
3. Ігрові методи на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Учитель для школи – це те саме, що Сонце для Всесвіту.

А. Дістервег

Ідея об'єднання в рамках одного уроку (одного предмету) декількох різних підходів та поглядів на одну й ту саму тему, поняття, процес, явище не є принципово новою. Ще в працях Я. А. Коменського акцентується увага на необхідності завжди і всюди брати разом те, що пов'язане одне з одним». Необхідність інтегрованого підходу до організації освітнього процесу великий дидакт пояснював таким чином, що всі знання виростають з одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках.

З'ясуємо суть понять «міжпредметні зв'язки» й «інтеграція» та особливості їх впровадження в навчання учнів початкової школи. Довгий час терміни «міжпредметні зв'язки» та «інтеграція навчального матеріалу» вживалися як синоніми. Проте, згодом намітилася їх диференціація: «у тих випадках, коли один предмет є основним, а відомості з іншого викладаються лише в допоміжній ролі з метою повторення, прискорення процесу навчання чи закріплення знань, умінь і навичок є підстава говорити про міжпредметні зв'язки. Інтеграція – це створення *нового цілого на основі виявлення однотипних елементів* і частин у кількох раніше різних одиницях, пристосування їх у раніше неіснуючий моноліт особливої якості» [4, с. 58].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що *інтеграція* це – доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи [1, с. 401]. Словосполучення «*інтеграція навчання*» у педагогічному словнику тлумачиться як відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція); це створення інтегрованого змісту навчання – предметів, які об'єднували б в єдине ціле знання з різних галузей [3, с. 16].

Слід зазначити, що формування в учнів уявлення про цілісну картину світу сьогодні не можливе без міжпредметних зв'язків як провідної ідеї в реалізації змісту освіти. Міжпредметні зв'язки на уроці сприяють особистісно значимому і осмисленому сприйняттю знань, підсилює мотивацію, дозволяють ефективно використовувати час для навчання та розвитку. Міжпредметні пізнавальні уроки – це академічна структура організації навчальної діяльності учнів, які забезпечують більш природний перебіг пізнавальних процесів на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Характеризуючи міжпредметні зв'язки, слід зазначити, що у педагогічному словнику вони тлумачаться як дидактичний засіб, який передбачає *комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, що дає можливість здійснювати зв'язки між предметами для поглибленого, всебічного розгляду найважливіших понять, явищ*. В педагогічному словнику міжпредметні зв'язки тлумачаться як взаємне узгодження навчальних програм, зумовлене системою наук і дидактичною метою [2, с. 210]. На думку авторів словника, міжпредметні зв'язки відображають комплексний підхід до виховання й навчання, який дає можливість виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами.

Питанням інтегрованого навчання та організації міжпредметних зв'язків на уроках присвячено багато праць українських вчених. Так, наприклад, уроки інтегрованого змісту та уроки з використанням міжпредметних зв'язків, О. Савченко також розглядає як різні дидактичні поняття, оскільки міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших предметів, що мають *допоміжне значення для вивчення певної теми*. Це, на думку науковця, окремі *короточасні моменти уроків*, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось *конкретного поняття*. Натомість під час інтегрованого уроку учні ознайомлюються зі змістом різних предметів, включаються у несхожі між собою види діяльності, що *підпорядковані одній темі* [5, с. 261].

За М. Фіцулою, для інтегрованих уроків та уроків з міжпредметними зв'язками характерне таке структурування змісту й форми, яке викликає передусім інтерес в учнів і сприяє їх оптимальному розвитку й вихованню. Вказуючи на особливості цих типів уроків, він зазначає, що «міжпредметні уроки ставлять за мету «спресувати» матеріал кількох предметів, при інтегрованих уроках матеріал кількох тем подається блоками» [6, с. 167].

Ідея реалізації інтегративного підходу до навчання та міжпредметних зв'язків на уроках музичного мистецтва – важливий фактор, що сприяє підвищенню якості освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти. Нині у початковій школі пріоритети надаються розвивальній функції навчання, особлива увага приділяється формуванню самостійності, навчанню критичного мислення та креативності школярів. Тому для інтегрування окремих навчальних предметів у початковій школі існують об'єктивні причини й передумови.

Специфіка сучасної соціокультурної ситуації така, що в першу чергу школа відповідальна за виховання «людини культурної», людини духовної, в житті якої значущим є естетичний мотив та естетична самодостатність. Разом з тим виховання естетичного ставлення школяра до різних сторін дійсності здійснюється в основному за рамками освітнього процесу. Проблема загострюється дефіцитом часу, великим навчальним навантаженням сучасного школяра. Це робить необхідним використання всіх можливостей освітнього процесу для залучення школяра до духовно багатих образів культури та мистецтва.

Вибір молодших школярів – учнів 3-х класів, обумовлений відсутністю естетичного інтересу в цьому віці – найважливішому періоді розвитку мотиваційних потреб особистості, в якому можливо пробудити естетичну активність учня через якісно новий рівень вивчення навчальних предметів освітніх галузей мистецтва.

Навчальні предмети – музичне мистецтво, образотворче мистецтво (живопис, графіка, скульптура) характеризуються спрямованістю на розвиток

естетичної культури школярів, що визначено їх цілями та змістом. Мистецтво – це одна з форм суспільної свідомості, що відображає дійсність специфічними засобами. Завдяки своїй яскравій, образній формі, мистецтво повніше і швидше інших форм суспільної свідомості впливає на школярів, так як дозволяє не тільки усвідомити, а й відчуті сприйнятий зразок мистецтва.

Міжпредметні зв'язки навчальних предметів, що входять в дані освітні області, дає широкі можливості для розвитку естетичної культури в цілому, становлення естетичних інтересів школярів. Реалізація естетичного потенціалу освітнього процесу багато в чому визначається змістовними основами освітньої галузі. Такі навчальні предмети як музичне мистецтво, література, мистецтво володіють максимально широкими можливостями для того, щоб стати джерелами цих естетичних інтересів учнів Нової української школи.

Знайомство в школі з мистецтвом – цілеспрямовано відбувається в процесі вивчення предметів освітньої галузі «Мистецтво». В умовах сучасної соціокультурної ситуації це набуває особливої значущості: поза мистецтвом не живе жодна людина. Розуміння нерозривного зв'язку мистецтв веде до проблеми міжпредметних зв'язків навчальних предметів. Однак питання взаємодії мистецтв у шкільній освіті, пошук шляхів і засобів гармонізації наукової, раціональної та емоційно-образної, художньої форми пізнання світу в процесі вирішення.

Аналіз різних сторін художньо-педагогічного діалогу виявляє багатофункціональність взаємодії музики з іншими навчальними предметами. Об'єднання різних видів мистецтва, що використовується вчителем при організації роботи з учнями, передбачає варіативні способи застосування музики на уроках і в позааудиторній діяльності. В. Юдіна, узагальнюючи результати досліджень Е. Алієва, О. Апраксиної, Н. Гродзенської, Л. Горюнової, виділяє три основних способи застосування музики в освітньому процесі: декоративний, ілюстративний та порівняльно-видовий.

Декоративний спосіб застосовується в тому випадку, коли музика є фоном, що створює емоційно-подібний настрій на вивчення матеріалу основних предметів (Образотворче мистецтво і художня праця, Літературне читання та ін.). Ілюстративний спосіб використовується з метою пояснення змісту художнього полотна, вірша, літературного фрагмента музичним твором. Порівняльно-видовий спосіб спрямований на виявлення сюжетно-тематичної або структурно-композиційної близькості творів музики, літератури або образотворчого мистецтва. Ілюстративний і порівняльно-видовий способи застосування музики в освітньому процесі схожі один з одним і, являють собою, за визначенням Г. Шевченка, зв'язуючий тип взаємодії мистецтв.

Методика викладання уроків музичного мистецтва через міжпредметні зв'язки – це система методичних прийомів і практичних завдань різного роду, заснованих на тому, що навколишнє середовище здатне інтегрувати в собі різноманіття предметного світу, що включає художні форми, ритми, колірні поєднання, звуки, запахи та ін. При цьому враховується, що мистецтва зароджуються і існують відразу в декількох предметно-просторових середовищах:

- ◆ середовище історичної епохи;
- ◆ простір природи і середовища життя;
- ◆ простір і час творіння музичних творів;
- ◆ предметно-просторові уявлення музиканта-автора;
- ◆ середовище спілкування музиканта і людей, які живуть поруч;
- ◆ художній простір, який виникає під час творення музики;
- ◆ просторове оточення і середовище, в якому композитор творить;
- ◆ простір звуку, кольору, світла, руху тощо.

Методика викладання уроків музичного мистецтва через міжпредметні зв'язки як один із способів інтелектуального розвитку школярів дає можливість:

- * включати різні типи художнього мислення школярів;

* візуально спостерігати розвиток диференційованого зору в процесі різних видів сприйняття (зорового, слухового, звукового, словесного, рухового, пластичного, відчуття дотику) та відповідної практичної діяльності;

* освоювати історію, культуру, традиції рідного краю, світової художньої спадщини;

* розвивати фантазію та уяву, власну творчість, самостійне породження музичного продукту в різних формах мистецтва.

Реалізації взаємозв'язку музики та інших мистецтв служить раціональна організація активної діяльності учнів на уроці музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти. Результативними засобами досягнення мети уроку музичного мистецтва є такі форми та методи організації роботи школярів на уроці: тематичні уроки; робота з ілюстрацією, робота з літературним текстом, використання мелодекламації; аналіз музичного твору; індивідуальна та групова робота; порівняння видів мистецтв.

Під час планування уроків музичного мистецтва завжди враховується те, що музичний матеріал необхідно структурувати в певній послідовності, відповідно до системи засвоєваних знань; музичні знання учнів повинні базуватися на ставленні до музики як особливо організованої мови і в цьому контексті повинні осмислюватися учнями засоби музичної виразності; знання, практичні вміння, навички та компетентності формуються в процесі навчальної діяльності учнів, яка повинна мати евристичну творчу спрямованість.

В даний час реформування системи освіти, системи професійної педагогічної освіти, особливого значення набуває пошук нових моделей навчання та виховання здобувачів вищої освіти, розробка нових навчальних курсів, оновлення змісту навчальних дисциплін, альтернативних і різних підходів до вже відомих, традиційних методів і прийомів навчання вчителів музичного мистецтва для закладів загальної середньої освіти. Слід підкреслити, що цей підхід не є звичайним, традиційним підходом до реалізації міжпредметних зв'язків. А саме означає новий підхід, оскільки

органічно поєднує і зміст і художню форму близьких видів мистецтва в освітньому процесі з підготовки вчителя музичного мистецтва.

Процес естетичного розвитку здобувачів в умовах комплексного впливу різних видів мистецтв, з одного боку, як уже зазначалося, носить яскраво виражений характер психологічного процесу, з іншого – характеризується всіма особливостями педагогічного процесу, а це значить, що процес естетичного розвитку особистості студента обумовлюється як психологічними закономірностями процесів сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, естетичних смаків, потреб, так і педагогічними принципами.

Взаємодія видів мистецтва дозволяє більш повно і глибоко вивчити конкретні твори мистецтв, відчуті їх ідейний зміст, сюжети і художньо-виразні засоби, красу художнього слова, малюнка і кольору, музичного звуку, збагатити студентів навичками в літературній, образотворчій творчості.

У закладах загальної середньої освіти в даний час системний підхід до естетичної освіти здійснюється в процесі викладання таких дисциплін, як Образотворче мистецтво, Музичне мистецтво, Світова художня культура, Хореографія, а також з допомогою різних факультативів, гуртків з вивчення мистецтва та інших форм додаткового естетичного розвитку школярів. У базисному навчальному плані предметна галузь Мистецтво охоплює значний освітній простір, який складається з окремих дисциплін, так і з різних інтегрованих курсів, які отримали можливість викладання завдяки базисному навчальному плану. Окрім того, в останні роки різні типи освітніх установ (ліцеї, гімназії, школи з поглибленим навчанням мистецтву, профільні художні класи, естетичні центри тощо) створюють сприятливі умови для потужного навчання музичному мистецтву школярів у закладах загальної середньої освіти.

Зазначене визначає важливість значного поліпшення професійної підготовки майбутнього вчителя, більш ефективного його розвитку і формування духовної культури та естетичних потреб й інтересів. Особливо, якщо здійснюються підготовка вчителя музичного мистецтва до роботи в

початковій школі, де особлива увага приділяється емоційно-чуттєвому розвитку школярів. Тобто, сучасний розвиток суспільства висуває вимоги подальшого вдосконалення підготовки вчителів, що передбачає їх високу професійну підготовленість поряд з розвинутою загальною культурою.

Значне місце у формуванні загальної культури вчителя належить естетичному вихованню, покликаному сформувати особистість молодого вчителя. Щоб отримати естетичний розвиток і бути готовим до здійснення естетичного виховання учнів у школі, – пише один з провідних вчених В. Сластьонін, – майбутній вчитель повинен оволодіти основами естетики та історією розвитку різних видів мистецтва, критеріями оцінки різноманітних естетичних явищ життя та мистецтва, одним із видів художньо-творчої діяльності (виразне читання, малювання, ліплення, кіносправа, музика тощо), сучасними методами естетичного виховання на уроці, та в позаурочний час, створення і в позакласній роботі емоційно-естетичної атмосфери, ефективного використання творів різних видів мистецтва, організацією художніх і творчих гуртків, майстерністю проведення бесід.

Урок музичного мистецтва – це урок творчості. Творчість – діяльність, що породжує щось якісно нове і неповторне, це процес, який може призводити до створення деякого продукту (пісеньки, музичної п'єски, вірша, малюнка, танцю). Тому учнів з найперших уроків необхідно залучити в цей процес. Щоб викликати творчу активність, зацікавленість кожного школяра / школярки необхідно використовувати на уроці музичного мистецтва різноманітні форми та методи роботи, перш за все ігрові.

Для молодших школярів гра – це сфера їх соціальної творчості, тільки зовні гра здається безтурботною і легкою. А насправді вона вимагає, щоб школярі віддавали їй максимум своєї енергії, розуму, витримки, самостійності. Гра надзвичайно інформативна і з її допомогою можна вирішити багато навчальних завдань з навчального предмета та сформувати необхідні компетентності школярів. Гра розкриває творчі можливості учня, виховує почуття співпереживання один одному, взаємовиручку у вирішенні важких

питань та є однією з улюблених форм роботи учнів на уроці музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти.

Варто зазначити, що ігрові методи сприяють міцному засвоєнню учнями навчального матеріалу, розширюють їх кругозір, розвивають творче мислення, художню уяву, активізують пам'ять, спостережливість, інтуїцію, формують внутрішній світ школярки / школяра і сприяють формуванню гармонійної особистості.

Існує велика кількість ігрових методів навчання молодших школярів. Одним з основних видів діяльності на уроці музичного мистецтва – є спів, у процесі якого необхідно сформувати та розвинути вокальні навички. В даній роботі можна використовувати ритмо-декламацію, яка полягає в розвитку музичного, поетичного слуху та уяви. Головне правило ритмо-декламації: кожне слово, кожен склад, звук відтворюється осмислено, з щирим ставленням школяра до музичної мови. Один і той же текст можна забарвити різними емоціями, тому що ставлення до одного і того ж персонажу або події може змінюватися.

Також ефективними є пластичні рухи школярів під музичний матеріал, що дає їм можливість висловити своє сприйняття музики, не пояснюючи свій душевний стан, і допомагає педагогу направити його увагу в глибину поетичного світу твору, не порушуючи таїнства особистого спілкування з музикою. Пластичне інтонування – один з ігрових прийомів на уроках музичного мистецтва. Це пізнання музики через жест, рух, перетворення процесу сприйняття музики з пасивної форми роботи (слухання) в активну.

При цьому вирішується цілий ряд проблем:

- психологічна: «музика – частина мене, я – частина музики». Нові відчуття школярів активізують сприйняття, мислення, пам'ять, сприяють захопленості та творчості і виникненню мимовільної уваги.

- освітня: допомагає візуально показати складні музичні поняття, не зруйнувавши процесу слухання музичного твору на уроці.

Варто відзначити, що феномен гри протягом усієї історії людства притягував до себе увагу видатних мислителів, філософів, соціологів, психологів та педагогів. Кожному етапу історії життя людства притаманне своє бачення своєрідного впливу ігрової діяльності на становлення й формування людини як особистості. Теорія гри має свою давню історію. Зарубіжні філософи, психологи, педагоги надавали грі та ігровій діяльності великого значення. Учені підкреслювали розвивальне та виховне значення гри, показували вплив на розвиток творчої особистості в процесі ігрової взаємодії, акцентували увагу на значенні гри в процесі пізнання людиною своїх здібностей. Аристотель високо цінував ігри за те, що вони дають людям можливість створювати гармонію душі й тіла. Вітчизняні психологи й педагоги також приділяли велику увагу грі й підкреслювали значну її роль у процесі виховання школяра як особистості. Видатний український педагог А. Макаренко надавав великого значення виховним функціям гри, які є, на його думку, школою підготовки учнів до життя. У грі учні активно виявляють особистісне ставлення до того, що відбувається, навчаються вільно відстоювати власні бачення та переконання. Грі властиві такі соціально-психологічні й педагогічні функції:

- орієнтаційна – створення уявної ситуації, яка б орієнтувала дитину на певні норми поведінки в житті суспільства, на придбання якихось навичок, вмінь та духовних цінностей і вподобань;

- коригуюча – функція, яка вносить зміни у свідомість школяра / школярки щодо їх поведінкових проявів;

- розвивальна – під час гри в учнів ефективно розвиваються всі психічні процеси (пам'ять, сприйняття, мислення, увага, сенсорні якості – орієнтування в просторі та часі, розвиток мовлення та формування мовленнєвих конструкцій);

- терапевтична – застосовується для корекції різних відхилень у поведінці дітей (неприспособваності, агресивності, замкнутості).

Водночас, на нашу думку, соціально-психологічні й педагогічні функції гри є провідною ланкою в процесі формування особистості школярів. Інсценування гри вчить учнів аналізувати й оцінювати складні проблеми людських стосунків, у вирішенні яких є не тільки правильні рішення, але й поведінкові моменти, структура відносин, тон, міміка, інтонація і таке інше. Педагогічно правильно проведені ігри зі школярами на уроці музичного мистецтва сприяють розвитку впевненості в собі, їх інтелектуальному розвитку, допомагають вирішувати особисті проблеми, що стоять перед ними в даний момент.

Види ігор можна визначити на основі різнопланової діяльності: ігри дозвілля, тобто такі, у які діти грають за власним бажанням; ігри педагогічні – ті, які застосовуються педагогом з метою розв’язання конкретних навчально-виховних завдань. У кожній грі є виховний і розвивальний потенціал. Педагогічні ігри диференціюються згідно з педагогічною спрямованістю: дидактичні (ці ігри організуються в процесі навчання), творчі педагогічні ігри (ігрова модель розроблена самим педагогом з метою досягнення конкретних виховних завдань). Життя школяра / школярки може бути цікавим та змістовним, якщо вони матимуть нагоду грати в різні ігри, постійно поповнювати свій знанєвий багаж у доступній формі гри. Гра на уроці має сприяти активності школярів у їх взаємодії та розвитку їх інтересів і потреб. Розумна різноманітність ігор цінна ще й тому, що в цих умовах стає можливим вирішення як навчальних, так і виховних завдань – ставлення школярів один до одного, засвоєння морально-етичних та ціннісних норм, формування характеру. Серед різноманіття ігор, які використовуються в роботі зі школярами, розрізняють такі їх види:

- творчі: сюжетно-рольові, ігри-драматизації, гра-праця, ігри-імпровазації, ігри-марення, ділові ігри;
- ігри з правилами: жваві, спортивні, ігри на місцевості, настільні; інтелектуальні (дидактичні, пізнавальні, електронні);
- розважальні: ігри-жарти, ігри-спілкування, танцювальні ігри.

Ігри, у яких на основі життєвих або художніх вражень, самостійно або за допомогою дорослих творчо відтворюються дітьми соціальні відносини або матеріальні об'єкти, називаються сюжетно-рольовими. До класу рольових ігор належать ігри-марення, ігри «про себе», ігри, побудовані на уяві. Ігри-марення можуть бути реалізовані в малюнку чи музичній імпровізації. Варто застосовувати ігри-театралізація, які розігруються в класичній театральній формі (сцена, завіса, декорації, костюми, грим) або у формі масового сюжетного видовища. Театралізовані ігри на відміну від сюжетно-рольових припускають наявність глядачів (однолітки, друзі, батьки). У їх процесі в учнів формується вміння за допомогою образотворчих засобів (інтонації, міміки, жесту) точно відтворювати ідею художнього твору й авторський текст. Ігри-драматизації передбачають виконанням школярами якого-небудь сюжету. Сценарій служить лише для імпровізації. Вони можуть виконуватися без глядачів (усі учасники), а можуть носити характер концертного виконання. Звернімо увагу на те, що драматичний конфлікт, становлення характерів, гострота ситуацій, емоційна насиченість, властиві казкам, короткі, виразні діалоги, простота й образність мови – усе це створює сприятливі умови для проведення ігор-драматизацій.

Загалом, гра є однією із важливих форм у процесі формування навчальних знань та компетентностей школярів на уроках музичного мистецтва. В ігрових умовах вирішуються такі виховні завдання: ставлення школярів один до одного, засвоєння норм життя, формування характеру тощо. У грі школярі активно виявляють особистісне ставлення до того, що відбувається, навчаються вільно відстоювати свою точку зору. Гра сприяє інтелектуальному розвитку школярів та їх впевненості в собі та своїх силах і знаннях. В атмосфері гри, особливо в початковій школі, творчий розвиток школяра / школярки відбувається більш успішно та потужно.

Список використаних джерел:

1. Бойченко С. Творче музикування: універсальний засіб прояву природної музикальності дитини // Музичний керівник. 2012. № 1. С. 23-24.
2. Ватаманюк Г. Тематичні заняття з музики у 1 класі / Початкова школа. 2011. № 6. С. 21-24.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ Перун, 2001. 1440 с.
4. Вовк М. Тенденції удосконалення музично-виконавської діяльності молодших школярів / Початкова школа. 2012. № 12. С. 50-53.
5. Гайдамака О. Особливі грані цілого: оновлений зміст музичної освіти / Шкільний світ. 2009. № 2. С. 1-6.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
7. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1997. 304 с.
8. Короткий термінологічний словник з педагогіки. Укладач С.Г. Мельничук. Кіровоград, 2004. 46 с.
9. Лесняк Н.В. Міжпредметні зв'язки у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх учителів початкових класів: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Рівненський держ. педагогічний ін-т. Рівне, 1997. 181 с.
10. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 1999. 368 с.
11. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.

Завдання для роздумів:

1. Охарактеризуйте сутність міжпредметних зв'язків на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

2. Дайте оцінку інтеграційних процесів у Новій українській школі.
3. Дайте характеристику діючих освітніх програм Нової української школи.
4. Висвітліть важливість використання ігрової діяльності школярів у процесі наповнення їх знаннєвої бази та формування компетентностей з навчального предмету «Музичне мистецтво».
5. Окресліть Ваше бачення інтегрованого уроку «Мистецтво» в Новій українській школі.

Тема: Видатні музичні педагоги про принципи музичного навчання школярів

1. Педагогічна діяльність українських музично-педагогічних діячів.
2. Системи музичного навчання Карла Орфа та Еміля Жака Далькроза.
3. Найвідоміші музично-педагогічні системи навчання школярів.
4. Погляди видатних музичних педагогів про цінності музичного фольклору у навчанні школярів музики в закладах загальної середньої освіти.

**Хто починає розуміти музику,
той зрозуміє й людську душу.**

Микола Лисенко

Загальною тенденцією педагогічної думки протягом останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ століть є визнання провідної ролі творчих здібностей у розвитку особистості та їх впливу на рівень культури і професійної самореалізації школярів. Важливу роль відіграє гуманізація освіти, що базується на розумінні необхідності синтезу гуманітарних й інших концепцій пізнання при домінуванні гуманітарного знання і мистецтва, адже культура виконує коригувальну функцію в розвитку особистості. У музичній педагогіці

накопичено значний позитивний досвід, який знаходить своє відбиття в прогресивних ідеях представників наукових шкіл педагогіки мистецтва і розробках дидактичних принципів педагогіки мистецтва ХХІ століття.

Величезну роль у розвитку освіти та музичного навчання відіграли видатні громадські діячі, письменники та музичні педагоги другої половини ХІХ початку ХХ століття. Їхня громадська та професійна діяльність була спрямована на пробудження самосвідомості українського народу, збереження та подальшого розвитку його культурної спадщини. Незважаючи на заборони і переслідування з боку уряду, вони пропагували українські традиції в літературі, мистецтві. Проводили величезну роботу зі збереження та розповсюдження української мови та народних культурних традицій. Діяльність Т. Шевченка, О. Духновича, І. Франка, Лесі Українки, Ю. Федьковича, С. Миропольського, Степана Сірополка та ін. сприяли відродженню українських традицій у літературі і мистецтві, що прогресивно відбилося на становленні і розвитку національної школи та виховання. Але одним з головних напрямів цієї роботи ми виділяємо музично-освітню та педагогічну діяльність професійних композиторів, музикантів, педагогів.

Педагогічна діяльність українських професійних музикантів, композиторів сприяла розвитку музичної освіти та виховання в Україні, створенню аматорських і професійних виконавських колективів, які, крім концертної діяльності проводили величезну навчально-просвітну роботу.

Ця робота в 1904 р. увінчалася відкриттям суто національної школи підготовки професійних музикантів, яку започаткував Микола Лисенко. Відкриття Музично-драматичної школи Миколою Лисенком поклало початок розвитку національної системи професійної музичної освіти в Україні. У подальші часи сучасники та його учні – П. Сокальський, Б. Підгорецький, Я. Степовий, К. Стеценко, В. Верховинець, С. Воробкевич, А. Вахнянин, Д. Січинський, М. Леонтович, С. Людкевич та ін. створили широку мережу самодіяльних та професійних музично-освітніх організацій. Особливо слід відзначити музично-просвітницьку діяльність Миколи Леонтовича, Василя

Верховинця, Кирила Стеценка, яка стала вагомим поштовхом подальшого розвитку української музичної педагогіки. Їхня теоретична спадщина представляє науково-методичні посібники, підручники та інші роботи, в яких відображається найбільш ефективна методика навчання музиці, співу, естетичного виховання молоді засобами музичного мистецтва. Педагогічна діяльність видатних музикантів-виконавців другої половини XIX – початку XX століття є окремою ланкою процесу становлення музично-естетичного виховання молоді в Україні. С. Крушельницька, О. Мишуга, Г. Хоткевич, І. Алчевський, М. Менцинський створили певну перспективу впливу практичної професійної мистецької діяльності на розвиток української музично-педагогічної системи. Їхня участь у педагогічній роботі з підготовки професійних кадрів українського музичного мистецтва поклала початок створенню української музично-педагогічної школи, яка впевнено почала конкурувати, з існуючими на той час, іншими школами.

Як педагог і вихователь молодих музикантів, Микола Лисенко свідомо орієнтувався на високий рівень загально музичної підготовки, завжди звертав увагу на розвиток музичного світогляду своїх учнів і надійним засобом підвищення їх музичної ерудиції вважав вивчення історії та теорії музики.

Великої уваги надавав музичний педагог справі збирання і вивчення народних пісень. Для нього кожна народна пісня була цінним надбанням загальнонародної культури. Любов до Батьківщини й національної культури, реалізм і народність – ось до чого закликав Микола Лисенко в своїй творчій, музично-педагогічній та музично-громадській роботі, ось що було його дороговказом на шляху до художніх вершин демократичного мистецтва. Своєю педагогічною діяльністю М. Лисенко заклав фундамент вищої спеціальної музичної освіти в Україні. З його школи вийшло багато визначних діячів українського музичного мистецтва та педагогіки.

Микола Лисенко постійно піклувався про композиторську молодь, його цікавили естетичні проблеми музичного виховання. Одна з них актуальна й зараз – взаємозалежність музичного, загальнокультурного та інтелектуального

збагачення особистості. На думку видатного композитора та педагога, розвиток музичних якостей не має сенсу поза всебічним вдосконаленням людини, зокрема, формуванням її світогляду. «Наука, – писав він, – послугує широкому розвоєві, ширить знання, світогляд, ширить всякі горизонти, а між ними і музичний».

Музична освіта – це процес і результат засвоєння музичних знань, вмінь і навичок, що свідчить про відповідний рівень опанування музичними явищами в аналітично-теоретичному або практично виконавському аспектах. Музична освіта функціонує у діалектичній взаємодії інституцій створення та накопичення музичного досвіду суспільства з процесами передачі та засвоєння цього досвіду майбутніми музичним фахівцям.

Музичну освіту як результат розглядають у двох аспектах. По-перше, це наслідок дії системи, зафіксованої державним стандартом, щодо певної освітньої системи. По-друге, результатом освіти є сама людина, її досвід як сукупність особистісних якостей, музичних знань, умінь і навичок, компетентностей, ціннісних орієнтацій, світогляду, творчої діяльності. Музична освіта як цілеспрямоване засвоєння музичної культури є навчально-виховним процесом. Він покликаний реалізувати мету музичного навчання та виховання, визначену вимогами сучасного українського суспільства. Одним із засобів реалізації цієї мети є зміст музичної освіти.

2. Значним вкладом у розвиток музично-педагогічної думки ХХ століття стали ідеї відомого австрійського композитора й педагога Карла Орфа (1895–1982). Поклавши в основу системи музичного виховання ідею поєднання слова, звуку і жесту, автор значно розширив її розуміння, надавши їй нового забарвлення та піднявши на якісно новий рівень. Вершиною пошуків стало використання музично-сценічної гри та театру. На перше місце в концепції К. Орфа вийшла творчість або елементарне музикування. Композитор вважав, що власна активна музична творчість школярів вже сама по собі створює якнайкращі умови для розвитку усього комплексу загальних здібностей, які опосередковано впливають на формування особистості школяра. Такі важливі

здібності, як увага, пам'ять, уява, фантазія та багато інших у комплексі із спеціальними музичними здібностями набирають своєї яскравості.

Карл Орф вважав, що у навчанні та вихованні школярів потрібно спиратися на елементарну музику. Розуміючи, що в своєму розвитку дитина концентровано проходить усі стадії, раніше пережиті людством, він радив починати роботу на найдревнішій пентатонічній основі. Ця думка згодом була підтверджена американськими вченими, які встановили, що найперші (мимовільні) інтонації та мелодичні прояви у дітей ґрунтуються на пентатоніці.

Методична система австрійського педагога акумулювала в собі передові гуманістичні ідеї гармонійного розвитку особистості, пробудження її творчого потенціалу, а тому безпосередньо спрямована на розвиток музичних здібностей. Ідеї К. Орфа знайшли своє відображення чи не в кожній сучасній методиці музичного навчання школярів в закладах загальної середньої освіти. Вони довели свою життєздатність та не втратили актуальності й сьогодні.

Значний вплив на сучасну музичну педагогіку мають ідеї швейцарського музиканта-педагога Еміля Жака-Далькроза. Відомо, що вчений розглядав ритм як основу музики, а головним розвиваючим чинником музичності – формування метроритмічного чуття. На його думку, саме розвиваючи почуття ритму, можна створити якнайкращі умови для формування всіх сторін музичності школярів, розвинути їх загальну емоційність та художній смак.

Будучи головною ланкою музично-педагогічної системи, ритміка (або ритмо-пластика, або евритміка) у швейцарського вченого водночас виступала і в органічній єдності із сольфеджіо та імпровізацією. Слід сказати, що таке розуміння педагогом зв'язку ритму з усіма іншими елементами музичної мови, із структурою та формою твору, з виразним характером усіх елементів та їх співвідношень робило систему Е. Жака-Далькроза на той час унікальною. Її ефективність і сьогодні не викликає жодних сумнівів.

Виокремивши ритмічне чуття та емоційне переживання музики головними чинниками розвитку музичності, педагог наблизився до

визначення такої нині існуючої категорії, як метроритмічне переживання. Е. Жак-Далькроз безпомилково визначив природу музичних здібностей. Учені згодом це доведуть: «Маючи психо-моторну та емоційну природу, музичні здібності становлять частину природної організації індивіда (емоції, сенсорика, моторика тощо) і тому виявляються раніше за всіх».

Нинішня теоретична база дає можливість не тільки переосмислити педагогічний доробок музичного педагога, але й упроваджувати його у практику мистецької освіти. Тим більше, що сучасні методика тільки наближаються до того розуміння значення метроритмічного переживання у формуванні здібностей, яке йому надавав швейцарський педагог. Сьогодні все частіше у системах музичного навчання школярів у закладах загальної середньої освіти, можна виявити методичні знахідки Е. Жака Далькроза.

Найвідомішими системами та методиками навчання музики в історії розвитку музичної педагогіки з найдавніших часів є:

- невменна нотація. Найпоширеніший у ранньому Середньовіччі метод запису мелодії за допомогою графічних знаків, які вказували напрям руху мелодії і супроводжувалися відповідними жестами людини, що керувала співаками. У Київській Русі знаки невменної системи називалися знаменами, крюками (звідси: знаменний спів, крюкове письмо);

- графічна нотація. Нотнолінійна система запису музики – запроваджена у XI столітті італійським музичним теоретиком Гвідо Дареццо (995-1050). Розмістивши знаки на різноколірних лінійках, він надав їм точного звуковисотного значення, що дало змогу записувати музичні твори;

- цифрова нотація (у музиці) – розроблена Жан Жаком Руссо і в подальшому вдосконалена П'єром Галеном (1786-1821), Еме Парі (1798-1866), Емілем Шеве (1804-1864) являла собою метод навчання співу з використанням запису звуків цифрами, відносно певного тону (настройки);

- методична система Емілія Жака-Далькроза (1865-1950) в основі музичного навчання учнів передбачає триєдність музики, слова і руху як засобу формування особистості. В основі його системи було закладено метод

евритміки (зв'язок музики з рухом), що давало змогу виконати основне завдання – навчити учнів рухатися у характері музики, віддзеркалюючи її темпові, динамічні та метро-ритмічні особливості. Іншими складовими системи Жака-Далькроза є сольфеджіо та імпровізація, які реалізуються на більш високому (професійному) рівні музичного навчання учнів;

- методична система Карла Орфа (1895-1952) – викладена у відомому методичному посібнику «Шульверк» («Schulwerk»). Назва походить від двох німецьких слів – «schulen» – навчати та «verken» – діяти. В основу системи Карл Орф заклав принципи елементарного музикування із використанням різних видів музично-сценічної діяльності. Сконструйований ним спеціальний інструментарій, що використовувався на уроках музики став основним методичним засобом реалізації його музично-педагогічної системи;

- методична система Золтана Кодая (1882-1967) полягає у застосуванні хорового співу як головного виду діяльності в музичному навчанні та вихованні школярів. «Метод Кодая» (так інколи називають дану методичну систему) передбачає формування в учнів почуття ладу, ладового мислення за допомогою різних вправ розвитку звуковисотного слуху. Для цього в системі Золтана Кодая широко пропонується використання відносної (ладової) сольмізації;

- методична система Марії Монтессорі (1870-1952). Масове дошкільне музичне виховання, базоване на сенситивних періодах розвитку дитини. Процес музичного виховання дошкільника поділяється на три етапи: перший – розвиток уваги до звуків, що оточують дитину; другий – виявлення та закріплення метроритмічного сприймання музики; третій – формування мелодичного і гармонічного слуху дітей;

- методична система Бориса Трічкова (1881-1944) – «Сходинки», в основі якої лежить концепція «свідомого нотного співу»: досягнення музичної координації між слухом і голосом, розвиток тонального чуття школярів, почуття ритму, потреби сприймання музики та бажання співати;

• методична система Миколи Леонтовича. Микола Леонтович приділяв велику увагу розвитку власної креативності школярів. «Самостійна творчість учнів – розвиває їхній слух і робить їх свідомими в нотній грамоті. Щодо складання невеликих мелодій самими учнями, то треба їм давати можливість виявити свою фантазію без всякого впливу вчителя... подібні спроби творчості спричиняються до удосконалення в нотному співі». Надання такого значення дитячій творчості мало на меті розкриття прихованих внутрішніх резервів учнів. На думку педагога, саме творчість дітей повинна спонукати розвиток усього комплексу музичності: **«Система кожної методики – це йти від меншого до більшого, від нижчого до високого, від елементарного до складнішого, в музиці та співі ми і повинні триматись цього самого напрямку...»**. Ці слова Миколи Леонтовича характеризують стиль його педагогічної роботи та бачення кінцевої мети музичного навчання школярів. Розвитку музичних здібностей у цьому процесі відводилася визначальна роль. Актуальність ідей Миколи Леонтовича сьогодні не викликає жодних сумнівів і підтвердженням цьому є побудова сучасних програм, через які вони проходять наскрізною лінією.

Також сучасник Миколи Леонтовича – Василь Верховинець (1880–1938) – композитор, хореограф і етнограф – залишив значний слід і в музичній педагогіці. Його думки щодо музичного навчання школярів перегукуються з ідеєю Е. Жак-Далькроза: ритміка є головним чинником музичного розвитку. Але у Василя Верховинця ця ідея набула нового забарвлення: рух пов'язувався з танцем, грою та співом – найбільш близькими для дитини. Якщо у Е. Жака Далькроза – це була ритміка, то у В. Верховинця – танцювальний рух. Таке переосмислення руху, підкреслене народною піснею та грою, надавало великих переваг перед ритмопластикою.

Доречно зауважити, що розроблені Василем Верховинцем театралізована пісня й вокально-хореографічна композиція стали жанровими формами, які зумовлюють новий напрямок музичного навчання школярів, синтезуючи музичне, хореографічне та драматичне мистецтво. Вони сприяють

формуванню інтересу до української народної творчості, опануванню етнографічним фольклором, які є важливими чинниками розвитку музичних здібностей школярів.

Доцільно відзначити, що в рухливих музичних іграх Василя Верховинця втілені його концептуальні положення про комплексне використання елементів музичного, хореографічного та театрального мистецтва в освітньому процесі, спрямованому на розвиток творчих здібностей учнів закладів загальної середньої освіти на уроках музичного мистецтва. Танець і пісня розгортаються в просторі та часі й така їх об'ємність та багатомірність найістотніше впливає на школяра, відбиваючись у його свідомості завершеними психічними та емоційними образами. Глибинний вплив фольклору створює міцну базу для формування здібностей школярів.

Слід зазначити, що педагогічна спадщина Станіслава Людкевича є вагомим внеском у теорію та практику музичного навчання школярів. У працях з музичною навчання школярів С. Людкевич спирався на багаті традиції української музичної педагогіки, які були закладені у творчості М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Степового, В. Сокальського, П. Козицького, М. Вербицького, В. Матюка, А. Вахнянина, Д. Січинського, Ф. Колеси та ін. Серед найбільш відомих підручників і посібників, які були поширені на теренах Галичини на початку ХХ ст., Ірина Бермес відзначає такі «Наука гармонії» А. Вахнянина (рукопис); «Школа для шестиструнної гітари» М. Вербицького(рукопис), у якому викладені основні положення теорії музики «Короткий начерк науки гармонії і композиції» В. Матюка, у якому теоретичний матеріал дістає вдале практичне застосування; «Шкільний співа-ник» Ф. Колесси, дидактичний матеріал якого сприяє розвитку музичних здібностей, формуванню у школярів початкових вокально-хорових навичок.

Авторка зауважує, що дуже популярними музичними збірниками, які в умовах національного гноблення компенсували брак педагогічної літератури рідною мовою, були співаники. Вони широко використовувались у практиці

музичного навчання школярів, їх основним дидактичним матеріалом була народнопісенна творчість. До найбільш популярних належать:

- «152 патріотичні і народні пісні» (1903),
- «Збірник народних і патріотичних пісень на дитячі голоси» Д. Січинського (1904);
- «Пісенник для початкових шкіл» А. Вахнянина (1899);
- «Руський співаник для шкіл народних» з додатком «Малий катехиз музики» В. Матюка (1884),
- «Українсько-руський співаник з нотами» О. Нижанківського (1907);
- «Співаник народних пісень» у 2-х частинах Я. Ярославенка (1910);
- «Українські народні пісні у триголосному викладі» (1925, два випуски), «Шкільний співаник» у 2-х частинах (1925), «Співаймо! Збірничок пісень на два голоси для шкільної молоді» (1926), «Збірник народних пісень у викладі на три голоси для шкільних хорів» Ф. Колесси (1927).

Станіслав Людкевич приділяє значну увагу питанням навчання музики школярів у закладах загальної середньої освіти. Ще в редактованому ним журналі «Артистичний вісник» (1905) у статті «Наші шкільні співаники» він утверджує велику роль музики в естетичному вихованні особистості. Ідея становлення і розвитку музичної культури школярів як складової національної та загальнолюдської культури в цілому, котра ще на початку ХХ століття активно впроваджувалась у життя С. Людкевичем, згодом, у 80-90 роки стала основою концепції музичного навчання учнів в закладах загальної середньої освіти. Про Станіслава Людкевича можна сказати тими ж самими словами, якими він характеризував буття Миколи Лисенка: «він мав суспільну душу». Діяльність С. Людкевича – це видатне явище не тільки української, а й європейської музично-педагогічної думки загалом.

4. Народна пісня є одним із найбільш популярних жанрів музичного мистецтва. В українській пісні відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, багатовіковий досвід виховання у душі високої духовності та моралі. Тому українська народна пісня стає основою

музичного матеріалу на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти та відповідно, при формуванні професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва. Важливою ланкою виховання творчої особистості вчителя музичного мистецтва для сучасної школи є його залучення до культури свого народу та його традицій.

Цінності музичного фольклору співпадають із виховними завданнями сучасного суспільства, із процесами підготовки творчої особистості майбутнього вчителя. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) передбачає: «...створення умов для професійної свободи, творчого пошуку, ініціативи педагогів, прискорення суспільної апробації, відбору і селекції педагогічних новацій»

Народний епос – один із найдавніших здобутків духовної культури людства – дійшов до нас в усній та писемній формі у вигляді міфів, казок, переказів, легенд а також фольклорних пісень. Фольклор, тобто народне мистецтво (англ. folk – народ, loge – знання), у науці розглядається як особлива сфера буття народу, прояв його духовної культури. У визначенні фольклору існує два підходи: вузьке трактування, яке обмежує його окремими галузями народної творчості (усно-поетичної або музично-ігрової та ін.) та широке трактування – вся духовна й матеріальна культура народу. Зазначимо, що немає такої науки, якій би було під силу (в усякому разі на даному етапі розвитку людського суспільства) досягнути всі сфери народної культури. Розрізняють три сфери фольклору: етнографія, що вивчає проявлення матеріальної культури народу; мистецтвознавство, що вивчає духовну культуру, яка містить у собі й художню творчість та фольклористика, себто творчість, для якої непотрібно ніякого матеріалу і де засобом здійснення художнього задуму є сама людина (звук її голосу, рух тіла, емоції в передачі художнього образу).

Експлицитним завданням сучасної школи – є навчити учнів глибоко сприймати, естетично повноцінно осмислювати музично-фольклорні твори, міркувати над їх психологією, філософією, етикою, естетикою. Також важливо

школярам співвідносити почуте чи самостійно виконане з власними уявленнями та загальнолюдськими цінностями, що є одним із стрижневих завдань навчання школярів на матеріалі українського музичного фольклору.

Доцільно відзначити, що національна система виховання, яка є історично обумовленою і створеною самим народом (система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики) – спрямована на організацію життєдіяльності школярів, виховання їх у єдності природно-історичного розвитку матеріальної та духовної культури нації. Національна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що увібрали в себе надбання національної виховної мудрості. Вона охоплює ідейне багатство народу, його морально-естетичні цінності, трансформовані в засобах народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також постійну і систематичну виховну діяльність сім'ї, державних і громадських навчально-виховних закладів, осередків (практичний аспект).

Відомо, що нічого не з'являється само по собі, без докладання праці й зусиль, тому для відтворення забутих звичаїв, старовинних українських народних пісень потрібна постійна робота на уроках музичного мистецтва. Важливо, щоб акт показу фольклору на сцені не став єдиною метою, самоціллю, заради яких виконавці збираються на пісенне спілкування. Адже «фольклор не терпить «показухи», не терпить її, як сама природа, як норми людського етикету, які він уособлює. Навпаки, він потребує інтимних у найвищому розумінні людських умов для розкриття своєї суті, що й дивує природністю» [3, 142]. Там де є джерела фольклору, слід всіляко підтримувати їх спонтанний розвиток, створювати всі умови для того, щоби вони не втрачали своєї локальної самобутності, оберігати їх від надмірного втручання до їх природного самовиявлення та всіляко використовувати на уроках музичного мистецтва.

Музично-пісенна культура споконвіку була невід'ємною частиною життя українців. Свідченням того є розмаїття жанрів та тематика народної музичної творчості: думи, пісні-хроніки та балади, пісні про кохання і родинне життя, колискові, жартівливі, пісні-таночки й приспівки до них, коломийки, козацькі, рекрутські, чумацькі, пісні про панщину, пісні неволі й боротьби, пісні січових стрільців тощо. Народна музично-пісенна творчість своєю структурою, діапазоном мелодій, ритмів, складом може дати характеристику регіону, де було складено пісню.

Український фольклорист, композитор Філарет Колеса вважав що з усіх галузей народної творчості найбільш характерною для духу українського народу є його народна музика: **«Український народ, обдарований вже від природи тонким музичним почуттям і незвичайною співолубністю, виливає у музиці свою сердечну, з глибин душі пливучу сповідь».**

В сучасній педагогічній науці проблема формування професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва, зважаючи на невичерпність віками сформованого музичного потенціалу українців, стає однією з ключових і викликає потребу нового, поглибленого підходу до професійного навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва для закладів загальної середньої освіти на предмет використання фольклору у подальшій педагогічній діяльності. Незважаючи на значну кількість теоретичних досліджень, які було проведено в галузі музичної педагогіки, проблема пізнання українського фольклору, що виступає однією з характеристик формування педагога-музиканта в процесі його фахової підготовки залишається актуальною.

Використання педагогами народної пісні у справі музично-естетичного виховання та розвитку школярів – важливе досягнення музично-педагогічної думки в Україні кінця XIX – початку XX ст. Саме в цей період українськими митцями та вченими народна пісенність розглядається як основа культури всебічно розвиненої особистості, як джерело духовної культури народу.

Народна пісня як засіб естетичного виховання, починаючи зі шкільного етапу, широко репрезентується у спадщині видатних педагогів та діячів освіти. Під народно-пісенною культурою ми розуміємо складне та поліфункціональне явище, в якому через пісню та її соціальне функціонування зберігаються та збагачуються духовні цінності народу, які передаються від покоління до покоління.

Використання української народної пісні у музично-естетичному вихованні та розвитку школярів – важливе досягнення музично-педагогічної думки в Україні кінця XIX – початку XX ст. Саме в цей період українськими митцями та вченими народна пісенність розглядається як основа культури всебічно розвиненої особистості, як джерело духовної культури народу. Софія Русова зазначала, що нація народжується біля колиски і лише на рідному ґрунті серед рідного слова й пісні здатна вирости свідомо дитина: **«У садку має лунати наша гарна українська пісня», «Музичні заняття повинні прилучати дітей до витонченої краси українських мелодій, народних пісень, танців».** Василь Сухомлинський про виховний потенціал народної пісні писав так: **«Пісня входить в духовне життя молоді, надає яскравого емоційного забарвлення думкам, пробуджує почуття любові до Батьківщини, до краси навколишнього світу».** На думку Миколи Лисенка: **«Народна пісня – найбільш поширений і доступний широким масам фольклорний жанр, у якому емоційна виразність та щирість почуттів дають глибоку естетичну насолоду, а ідейно-художні якості визначають необхідність її всебічного використання у вихованні молодого покоління».** Народна пісня приходить у життя людини разом із колисковою і супроводжує її все життя.

Відтак, очевидно, що усвідомити стан музичного навчання в Україні на сучасному етапі можливо лише за умови його розгляду в історико-культурному та філософсько-естетичному контексті, в певній динаміці розвитку його теорії та практики. Педагогічні і музично-просвітницькі проблеми, які були в центрі уваги відомих музичних діячів потребують

подальших досліджень. Глибоких історико-педагогічних, музикознавчих досліджень потребує творчість і педагогічні ідеї М. Леонтовича, М. Лисенка, естетичні ідеї та художньо-естетична діяльність талановитих діячів української культури В. Верховинця, Сидора Воробкевича, питання естетики і соціології музики, які розроблялися впродовж століть.

Отже, система цілеспрямованого і послідовного збагачення змісту музично-педагогічної освіти цінностями української народнопісенної культури забезпечить позитивну динаміку зростання основних показників національної самосвідомості майбутніх поколінь. Таким чином, народна пісня слугує ефективним засобом музичного навчання та виховання особистості. Основними компонентами педагогічного потенціалу української народної музики є інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, виразність і багатство мелодії, гармонії, тісний зв'язок поетичного і музичного текстів, емоційність, глибокий виклад думки, поетичність, чистота образу, високохудожній і правдивий зміст, відбиття історії життя народу, його думок та почуттів. Музичне навчання школярів на матеріалі фольклору завжди було і є одним з найпотужніших засобів морально-естетичного виховання та розвитку, оскільки сила впливу народної музики на людину випробувана століттями.

Список використаних джерел:

1. Брезицька О. П. Використання ідей Софії Русової в системі національного виховання. – URL : <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-59304303>. – Назва з екрану.
2. Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури. Статті та матеріали / Редактор-упорядник О. Смоляк. Тернопіль : Астон, 2003. 192 с.
3. Грица С. Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки. Київ ; Тернопіль : «АСТОН», 2002. 236 с.
4. Іваніцький А.І. Український музичний фольклор. Вінниця : Нова

книга, 2004. 320 с.

5. Іванов В.Ф. Давньоруська знакова співоча мова. Наукове видання. Миколаїв : Шамрай, 2008. 304 с.
6. Історія української музики: в 6 т. / за ред. М. М. Гордійчук. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 3 : Кінець XIX ст. – початок XX ст. 420 с.
7. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України (з педагогічної спадщини композитора). Упоряд. Л. О. Іванова. Київ : Муз. Україна, 1989. 136 с.
8. Лозова В.І, Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання, навчання: Навчальний посібник. Харк. Пед. Ун-т. ім. Г. Сковороди. Харків : «ОВС», 2002. 400 с.
9. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії виступи. Т. 2. Упорядкування, редакція, переклади, примітки і бібліографія З. Штундер. Львів : «Дивосвіт», 2000. 816 с.
10. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : Хрестоматія / упор. Л. Березівська та ін. Київ : Науковий світ, 2003. 418 с.
11. Микола Лисенко у спогадах сучасників: у 2 т. / Редкол. : А.П. Лещенко та ін. Київ : Музична Україна, 2003. 344 с.
12. Митці України. Енциклопедичний довідник за ред. А. Кудрицького. Київ : «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1992. 848 с.
13. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
14. Український музичний архів. Документи і матеріали з історії української музичної культури. Упорядкування та загальна редакція М. Степаненка. Київ : Центрмузінформ, 2000. 248 с.

Завдання для роздумів:

1. Охарактеризуйте методичні постулати щодо музичного навчання школярів Станіслава Людкевича.

2. Здійсніть порівняльний аналіз методичних систем Василя Верховинця та Емілія Жака-Далькроза.
3. Проаналізуйте музично-педагогічні надбання Філарета Колесси.
4. Висвітліть діяльність Миколи Леонтовича, як потужного діяча музично-педагогічної думки України.
5. Порівняйте та висвітліть ексциративні аспекти діяльності видатних музичних педагогів України Миколи Лисенка та Станіслава Людкевича.

Тема: Характер музичних здібностей школярів та їх розвиток на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти

1. Розвиток теорії здібностей в психолого-педагогічних дослідженнях.
2. Розвиток музичних здібностей школярів.
3. Музична діяльність на уроках музичного мистецтва та її види.

Мистецтво – це час і простір, в якому живе краса людського духу. Як гімнастика виправляє тіло, так мистецтво виправляє душу.

Василь Сухомлинський

Музика в системі мистецтв займає особливе місце завдяки її комплексній дії на людину. Саме тому в сучасних закладах загальної середньої освіти і НУШ актуалізується теза про важливість ґрунтового музичного навчання школярів, його значення у розкритті загальних та музичних компетентностей вихованні емоційної чуйності, формуванні духовно-моральних засад особистості школярів. Розвиток музичних здібностей – одне з найважливіших завдань, що стоїть перед педагогами в закладах загальної середньої освіти.

Розвиток музичних здібностей дозволяє учням успішно проявляти себе в різних видах музичної діяльності й забезпечує усвідомлення особливостей музичної мови, що є основою для формування музичного смаку, інтересів та потреб сучасних школярів. У дослідженнях філософів, психологів та педагогів безпосередньо чи опосередковано розкриваються певні аспекти процесу розвитку здібностей людини (Я. Коменський, О. Леонт'єв, О. Лук, І. Песталоцці, Ж. Руссо, З. Фрейд та ін.).

Розвиток музичних здібностей є важливою складовою процесу навчання учнів, спрямованою на формування художньо-естетичних смаків та здатності до художньо-творчої, креативної діяльності. Недостатня увага педагога до питання розвитку музичних здібностей школяра / школярки призводить до низки таких характерних недоліків, як:

- недостатньо розвинена координація між слухом і голосом,
- недостатня сформованість приголосних та голосних звуків,
- відсутність навичок дихання, звукоутворення,
- неякісне тембральне забарвлення,
- відсутність емоційного відгуку школярів на музику.

У науковій літературі існують різні способи класифікації здібностей людини. У більшості з цих класифікацій, у першу чергу, виділяють природні здібності, в своїй основі біологічно зумовлених та специфічні людські здібності, що мають суспільно-історичне походження. Згідно з іншим підходом, у структурі здібностей виокремлюють потенційні та актуальні можливості розвитку. Потенційні здібності – це можливості розвитку особистості, які виявляються щоразу, коли перед нею постає необхідність розв'язання нових завдань. Проте розвиток особистості залежить не лише від її психологічних властивостей, а й від тих соціальних умов, у яких ці властивості може або не може бути реалізовано. У такому випадку говорять про актуальні здібності.

Не кожен школяр може реалізувати свої потенційні здібності відповідно до своєї психологічної природи, оскільки для цього може не бути об'єктивних

умов та/чи можливостей. Отже, актуальні здібності становлять тільки частину потенційних. Якщо розглянути історію еволюції понять «здібність», «геніальність», то слід зазначити, що ще в добу античності у працях філософів «геніальність» розумілася як феномен, дещо ірраціональне, яке знаходиться вище за природні закони. Підтвердженням цьому є існування безлічі міфів та легенд про народження геніїв від богів (наприклад історія про народження Піфагора та Платона від грецького бога Аполлона) та інші багаточисельні історії з життя геніїв. Ще одна цікава особливість притаманна баченню поняття «геній» давньогрецьких філософів – вважалося, що генієм може бути тільки художник (в широкому сенсі цього слова) але «геніями» не вважались ні державні діячі, ні вчені, ні військові.

Натомість кожен новий крок в історії розвитку філософської думки приносив щось нове у розумінні та тлумаченні понять «геніальність», «обдарованість», «здібності». Так, наприклад, в епоху Відродження вважалося, що генії мали бути однаково добре освічені як в багатьох науках (наприклад: медицині, філософії) так і в своєму ремеслі. Якісно нове тлумачення поняття обдарованості з'являється у філософів та вчених епохи Просвітництва. Більшість філософів цієї епохи (К. Гельвецій, Д. Дідро, Дж. Локк) надають перевагу та підкреслюють велику значущість ролі виховання, впливу оточуючого середовища людини у розвитку та формуванні її талантів й здібностей. На думку філософа К. Гельвеція, люди від природи мають однакові здібності, які розвиваються у процесі виховання. Протилежною є точка зору Д. Дідро, який вважав, що люди народжуються з різними здібностями, які розвиваються залежно від активності особистості та здатності самовдосконалюватися.

Звернімо увагу, що багато уваги приділяли у своїх працях проблемі геніальності та обдарованості представники німецької класичної філософії кінця XVIII – початку XIX століть: О. Баумгартен, Г. Гегель, І. Кант, Ф. Шеллінг. Наприклад, І. Кант щодо природи геніальності стверджував: «Геній сам не може описати або науково показати, як він створює свій твір». Лише у

XIX столітті з'являється інша гіпотеза пояснення існування розбіжностей в здібностях різних людей, заснована на теорії генетичного наслідування. Одним з перших вчених, що почав використовувати емпіричний підхід у вивченні теорії розвитку здібностей був видатний англійський вчений Ф. Гальтон, наукова діяльність якого призвела до появи такої науки як диференціальна психологія. Вперше вченим розглядалось положення про те, що індивідуальні психологічні розбіжності (так само як фізіологічні) мають свої причинні наслідки тільки у генетичній природі людини. Вчений писав: «...Я маю намір показати, що природні здібності людини з'являються в неї шляхом успадкування при таких точно обмеженнях, як і зовнішня форма, і фізичні ознаки в усьому органічному світі». Також, саме Ф. Гальтону належить ідея можливості прогнозування та цілеспрямованого розвитку здібностей людини. У тлумачних словниках української мови термін «здібний» найчастіше пов'язується з іншими термінами. Лише наприкінці XIX століття з'являється поняття «обдарований», «талановитий» і вживається як його синоніми.

Таким чином, здібність має різну ступінь прояву. Основне питання філософії, яке мало у психології форму психофізіологічної проблеми, знайшло безпосереднє вираження в теорії здібностей. Зокрема, у монографії О. Гречаного і В. Сабадуха «Філософія здібностей у контексті пріоритету духового над матеріальним» зазначається, що кожна здібність розвивається й удосконалюється із задатку до рівня обдарованості, талановитості, геніальності через практичні вправи відповідних їй органів тіла індивіда більш або менш рівномірно й цілісно в співвідношенні з іншими з них, причому як кількісно, так і якісно. «Практичні межі розвитку людських здібностей зумовлені лише такими чинниками, як тривалість людського життя, методи виховання й навчання та ін., але зовсім не закладені в самих здібностях. Достатньо вдосконалити методи виховання й навчання, щоб «межі» розвитку здібностей негайно підвищилися».

Фундаментальна теоретична та практична розробка теорії здібностей продовжується з 40-х років ХХ століття і пов'язана з працями Г. Костюка, С. Максименка, М. Мерліна, С. Рубінштейна та ін. З точки зору психології, здібності – це індивідуально-психологічні особливості, які є передумовою успішного виконання певної діяльності. Психологія, заперечуючи тотожність здібностей та важливих компонентів діяльності – знань, умінь і навичок, наголошує на їх єдності. Тільки після спеціального навчання можна встановити, чи має людина здібності до певної діяльності. Помилкою педагога є віднесення до нездібних тих учнів, у яких немає знань. Ігнорування відмінностей між здібностями та знаннями в певний момент навчання часто призводить до помилок в оцінюванні можливостей школярів.

Аналізуючи сучасний стан та історію розвитку поняття здібностей, необхідно зазначити, що дослідження проблеми здібностей здійснюється у руслі двох великих підходів: особистісно-діяльнісного і функціонально-генетичного. Варто зазначити, що особистісно-діяльнісний підхід подає здібності як властивості особистості, що визначають успішність діяльності і розвиваються в діяльності. Прихильники цього підходу розуміють здібності як ансамбль або синтез властивостей людської особистості, які відповідають вимогам діяльності, як сукупність (структури) стійких індивідуально-психологічних якостей, що змінюються під впливом виховання особистості. В. Крутецький відмічав, що вміння, навички та здібності характеризують діяльність, але перші – з боку процесу її здійснення (це конкретні акти діяльності), а інші – з індивідуально особистісного боку. Особистість розглядається як вихідна основа для розгортання та застосування здібностей. І водночас здібності називаються своєрідним механізмом розвитку особистості та формою вираження активної діяльної сутності людини.

Продуктивність особистісно-діяльнісного підходу до розвитку здібностей було експериментально підтверджено у працях з вікової психології О. Запорожець та ін. Завдання обґрунтування проблеми психічних здібностей в аспекті матеріалістичної філософії і діалектики вирішував С. Рубінштейн.

Фундаментальну теоретичну і практичну розробку проблема здібностей отримала у працях С. Рубінштейна, насамперед, в аспекті розвитку, формування здібностей, а пізніше – в аспекті виявлення їхньої психологічної структури. С. Рубінштейн вважав, що здібності не зводяться до знань, умінь, навичок. Однак вони тісно пов'язані між собою, є взаємно обумовленими: з одного боку, здібності – передумова опанування знань, умінь, навичок, а з іншого – у процесі цього опанування відбувається формування здібностей. Діяльність являє собою основу розвитку здібностей, але С. Рубінштейн, на противагу іншим існуючим точкам зору, пов'язує здібності не з конкретним характером людської діяльності, а з розвитком психічних процесів. Він порушив питання про зв'язок природного та суспільного у здібностях людини, про співвідношення загальної обдарованості і спеціальних здібностей, вважаючи, що загальна обдарованість та спеціальні здібності пронизують одна одну і загальна обдарованість виявляється у спеціальних здібностях.

С. Гончаренко визначає здібності як стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Здібності поділяються на загальні – такі, що виявляються у всякій діяльності, та спеціальні, що характерні для певних її видів. В. Крутецький у своїх дослідженнях узагальнив та вивів наступні загальні визначення щодо педагогічних здібностей: дидактичні здібності – здібності доступно передавати учням навчальний матеріал, розкривати матеріал, як проблему, ясно і зрозуміло, викликати інтерес до навчального предмета, спонукати учнів до активного, самостійного мислення. Вчитель з дидактичними здібностями вміє при потребі відповідним чином реконструювати, адаптувати навчальний матеріал, важке зробити легким, складне – простим, незрозуміле – зрозумілим.

Н. Кузьміна розглядає педагогічні здібності як специфічну форму чутливості педагога до суб'єкта діяльності, по-перше, до об'єкта, процесу та результатів педагогічної діяльності... і, по-друге, до учнів, як суб'єктів спілкування, пізнання, праці. Тому педагогічні здібності можна поділити на 2 рівні. Перцептивно-рефлексивні включають три види чутливості: почуття

об'єкта, пов'язане з емпатією, почуття міри чи такту та почуття приналежності. Ці прояви чутливості є основою педагогічної інтуїції. Проективні здібності пов'язані із вміннями створення нових, продуктивних способів навчання. Цей рівень включає гностичні, проєкційні, конструктивні, комунікативні та організаторські здібності. Кожна здібність має свою структуру, в якій розрізняють провідні й допоміжні властивості. Зокрема, провідними властивостями в музичних здібностях є особливості творчої уяви та мислення; яскраві наочні образи пам'яті тощо. Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави для твердження, що здібності тісно пов'язані із загальною спрямованістю особистості, з мірою схильності людини до певної діяльності. В основі однакових досягнень під час будь-якої діяльності можуть лежати різні здібності; у той же час одна здібність може бути умовою успішності різних видів діяльності.

2. Розвиток спеціальних здібностей є складним і тривалим процесом. Для різних спеціальних здібностей характерний неоднаковий час їх виявлення. Раніше інших проявляються дарування в області мистецтв, і передусім в музиці. Встановлено, що у віці до 5 років розвиток музичних здібностей відбувається найсприятливіше, оскільки саме в цей час формуються музичний слух і музична пам'ять дитини. Відомий вітчизняний дослідник проблеми творчості О. Лук, виділяє серед спеціальних здібностей саме творчі здібності, до яких він відносить такі:

- здатність вибрати одну з альтернатив вирішення проблеми до її перевірки;
- здатність бачити речі такими, які вони є, виділити спостережуване з того, що привноситься інтерпретацією;
- легкість генерування ідей;
- творча уява;
- здатність до відпрацювання деталей, до вдосконалення первинного задуму та ін.

Творчі здібності проявляються у навичках розумової дії у залежності від необхідного завдання, що ставиться перед школярами. Досліджуючи формування музичних уявлень учнів, вчені стверджують, що пластичні рухи є важливою ланкою і одним із кращих засобів засвоєння музичних понять. Карл Орф склав єдину і результативну структуру музичного становлення, яка ґрунтується на різних проявах творчості, дитячої виконавської діяльності та активного музикування. Часто сукупність музичних здібностей в музичній педагогіці позначають загальним поняттям «музичності».

Музичність є комплексом індивідуально-психологічних особливостей, необхідних для занять музичною діяльністю і, в той же час, пов'язаних з будь-яким видом музичної діяльності. Розвиток музичних здібностей на уроках музичного мистецтва можна розуміти не лише як формування навичок музикування, але і як специфічний розвиток загальних здібностей сприйняття і почуттів, уваги і образної пам'яті, уяви і мислення, вольової регуляції, тобто пізнавальних особливостей.

У роботах науковців було ґрунтовно проаналізовано підхід до музичного сприйняття як загальної психологічної ланки усіх форм музичної діяльності, а також виведено поняття культури сприйняття музики, яка визначається як особлива структурно-функціональна організація комплексу музичних здібностей людини, що забезпечує можливість розуміти музику відповідно до задуму композитора. В. Островський пропонує розподілити музично-естетичні здібності на емоційні та раціонально-пізнавальні, тобто фактично виділяє пізнавальну та емоційну сторони музичних здібностей школярів. Музичні і творчі здібності є складним поєднанням природного (природженого), соціального й індивідуального, вони розвиваються лише в практичній музичній діяльності. Усі музичні здібності розвиваються в умовах взаємодії: не може бути однієї здібності при повній відсутності інших.

Компонентами музичності, як синтетичного вираження музичної обдарованості є: емоційно-естетичне відношення до дійсності, образне мислення, структура музично-слухових уявлень, що включає різні якісні

властивості музичного слуху, ладового і ритмічного почуття. Центром музичності кожного школяра є три музичні аспекти: ладові відчуття, музично-ритмічні відчуття та здатність до музично-слухових уявлень. Почуття ладу – здатність емоційно розрізнити ладові функції звуків мелодії чи відчувати емоційну виразність звуко-висотного руху. Цю здатність інакше можна назвати емоційним, або перцептивним компонентом музичного слуху. Музичні звуки організовані у визначеному ладі. Мажорний і мінорний лади розрізняються по емоційному забарвленню. Іноді мажор зв'язується з емоційно позитивною гамою настроїв – веселим, радісним настроєм, а мінор – сумним. В деяких випадках це буває саме так, але далеко не завжди. Почуття ладу утворює нерозривне єднання з відчуттям музичної висоти. Ладове відчуття безпосередньо проявляється в сприйнятті мелодії, в упізнанні її, в чутливості до точності інтонації. Разом з почуттям ритму воно утворює основу емоційної чуйності на музику.

У дитячому віці характерним проявом цього аспекту виливається в любові та інтересі до слухання музики, в постійній потребі слухати та сприймати різні музичні твори. Музично-ритмічні відчуття учнів – це здатність активно переживати музику, відчувати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати його. У ранньому віці музично-ритмічні відчуття проявляється в тому, що прослуховування музики безпосередньо супроводжується тими або іншими руховими реакціями, які більш-менш передають ритм музики. Здатність до слухового уявлення – це здатність доволі користуватися слуховими уявленнями, що відбивають звуко-висотні рухи. Цю здатність можна інакше назвати слуховим або репродуктивним компонентом музичного слуху. Вона безпосередньо проявляється у відтворенні по слуху мелодій, в першу чергу в співі. Спільно з почуттям ладу вона лежить в основі гармонічного слуху.

Щоб відтворити мелодію голосом або на музичному інструменті, необхідно мати слухові уявлення того, як рухаються звуки мелодії – вгору, вниз, плавно, скачками, чи повторюються, тобто мати музично-слухові

уявлення звуко-висотного та ритмічного руху. Щоб відтворити мелодію на слух, потрібно її запам'ятати. Тому музично-слухові уявлення включають у себе пам'ять і уяву. Так само як запам'ятовування може бути мимовільним і довільним, музично-слухові уявлення розрізняються по мірі їх довільності. Довільні музично-слухові уявлення пов'язані з розвитком внутрішнього слуху. Внутрішній слух – це не просто здатність подумки уявляти собі музичні звуки, а довільно оперувати музичними слуховими уявленнями. Ці три здібності утворюють стрижень музичності, тобто здібності сприймати зміст музичних творів.

Необхідно додати, що поняття «музичність» не вичерпується названими трьома основними музичними здібностями. Окрім них в структуру музичності можуть бути включені виконавські, творчі здібності та ін. В педагогічному процесі важливо враховувати індивідуальну своєрідність природних завдатків кожного школяра та якісну своєрідність розвитку музичних здібностей. Музичні здібності доцільно формувати з раннього дитинства. Атмосфера сім'ї, в якій знають і люблять музику може стати добрим підґрунтям для розвитку та формування особистості школяра / школярки. Наприклад, якщо дитина хоче і любить співати, важливо, щоб поряд з нею виявився дорослий, який допоміг би розкрити красу музики, дав можливість її відчутти, розвинути у дитини співацькі навички і музичні здібності.

У кожному виді музичної діяльності – сприйнятті, виконанні, окрім основних музичних здібностей розвиваються музичне мислення, виконавські і творчі здібності. У процесі музичної діяльності розвиваються також загальні здібності учнів, такі як: увага, пам'ять, емоції, мислення, творча уява, зміцнюється воля та ін. Займаючись розвитком здібностей необхідно враховувати індивідуальні особливості школярів, наявність інтересу до певних видів музичної діяльності.

Окрім того, варто зазначити, що здібність, яка не розвивається і яку людина перестає використовувати на практиці, з часом втрачається. Тільки завдяки постійним вправам, пов'язаними з систематичними заняттями (у

даному випадку – це музика), особа підтримує і розвиває в собі відповідні здібності. Разом з появою в музикознавстві нового розуміння музики, як форми художнього спілкування сталися зміни і в розумінні музичних здібностей. Їх можна розглядати і з комунікативних позицій і визначати, оцінювати як реалізується відношення особи до музики в процесі її сприйняття. Це накладає відбиток на характер прояву музичних здібностей. Так, наприклад, на першому ступені музичного розвитку дитини його позиція в спілкуванні з музикою характеризується самовираженням та самореалізацією. В зв'язку з цим інтонаційне відчуття музики, почуття ритму виступають як чисто репродуктивні здібності. Навіть диференціація звуків по висоті, тембру, динаміці неодмінно обумовлена подібністю їх з якості звучання, звичної для школярів. Якість інтонацій, відтворених школярем / школяркою – еталон, з яким співвідносяться усі елементарні музичні здібності, що формуються у них в процесі здобуття музичних компетентностей в закладах загальної середньої освіти.

3. Упродовж свого життя людина опановує різні види діяльності, в результаті чого у неї формуються психічні якості та особисті властивості. Деякі з них набувають особливого значення і протікають успішно. У вибірковості та схильності до певних видів діяльності проявляються особисті якості людини. Музика і різні види музичної діяльності мають специфічні можливості дії на формування особистих якостей школярів. Специфічність сприймання музики полягає в тому, що вона сприймається емоційно, та завдяки цьому має величезне значення в розвитку почуттів дитини. Музична діяльність школярів – це засіб пізнання ними світу музичного мистецтва, за допомогою якого здійснюється музичний і загальний розвиток.

У музичному навчанні та вихованні школярів виділяють наступні види музичної діяльності:

- слухання музики (сприйняття);
- дитяче музичне виконання (спів, музично-ритмічні рухи, музично-дидактичні ігри, гра на елементарних дитячих музичних інструментах);

- музично-пізнавальна діяльність (засвоєння елементів музичної грамоти, відповідно до програмових вимог);
- імпровізація.

Кожен вид музичної діяльності, маючи свої особливості, передбачає оволодіння школярами знаннями, вміннями та компетентностями. Різні види музичної діяльності мають особливий, специфічний вплив на музичний розвиток учнів. Тому так важливо використовувати усі види музичної діяльності у комплексі, чергуючи їх відповідно до обраної мети. Крім того, кожен вид діяльності може слугувати засобом розвитку будь-якої із музичних здібностей.

Одним із провідних видів музичної діяльності є слухання-сприйняття. Слухання музики звичайно випереджає розучування будь-якого музичного матеріалу, але часто буває використане як самостійний вид музичної діяльності, з метою ознайомлення учнів із певним музичним явищем, елементом або певним твором композитора. В основі розвитку музичного сприйняття лежить виразне виконання музичного твору і вміле застосування педагогом різноманітних методів і прийомів, що допомагають зрозуміти зміст музичного образу. Слухання музики є активним внутрішнім процесом зосередженості, що вимагає мобілізації почуттів, думки і пізнавальних можливостей школярів, об'єднаних переживанням музичного твору. Школяр / школярка вчаться відчувати різні почуття у зв'язку із дією на них музики та вчаться осмислювати її зміст. Такий процес емоційно-образного пізнання здійснюється також через сприйняття створеного композитором художньо-музичного образу. В результаті такого процесу у дитини формується відношення до певного образу, яке надалі може переноситися і на дійсність.

Слухання музики спрямоване на сприйняття музики та характеризується єдністю цілісного і диференційованого підходу. Наприклад, у процесі сприйняття музики, коли учні аналізують розрізнення емоційного забарвлення музичних фрагментів формується почуття ладу. Наступний вид музичної діяльності – дитяче виконання. Воно проявляється в співі, грі на дитячих

музичних інструментах, музично-ритмічних рухах, і припускає здатність школяра виразно, безпосередньо і щиро передавати настрій, характер музики, а також своє власне відношення до неї. Спів – процес відтворення мелодії голосом і переживання змісту музичного твору. Це основний вид музичної діяльності учнів молодшого шкільного віку. Спів – найбільш доступний виконавський вид діяльності і в той же час, спів – складний процес звукоутворення, в якому велике значення має координація слуху і голосу, а точніше взаємодія вокальної інтонації і слухового м'язового відчуття.

Бажання співати цілком природне та властиве школярам і дітям, починаючи з дворічного віку, як один із засобів засвоєння навколишнього світу, який має в основі наслідування діям дорослих. Виконуючи пісні, діти мають можливість глибше відчувати музику та активно виявити свої емоції. Вибираючи пісенний репертуар, необхідно враховувати вік дітей, їх вокальні можливості, рівень музичного розвитку, а також виховну спрямованість змісту творів. Про рівень сформованості навичок точної інтонації говорить здатність дитини точно відтворювати голосом мелодію після першого її прослуховування. Спів як вид діяльності ставить наступні завдання: формувати у дітей вокальні уміння і навички (правильне звукоутворення та інтонація, дикція, правильна організація дихання), сприяючи виразному виконанню пісень як за допомогою вчителя, так і самостійно, з акомпанементом і без нього; розвивати музично-сенсорні здібності, уміння чути і контролювати себе в сольному і хоровому співі.

Водночас музично-ритмічні рухи як вид діяльності також грають велику роль не лише в музичному, але і в загальному розвитку школярів. Оволодіваючи навичками ритмічного, виразного руху учень вчиться володіти своїм тілом, у нього формується правильна осанка, виразна легка хода. Коли йде мова про розвиток музичних здібностей в музично-ритмічній діяльності мається на увазі, передусім, здатність відчувати ритмічну своєрідність в музиці і передавати це у своїх рухах. Тому перед педагогом стоїть завдання навчити сприймати та розуміти розвиток музичних образів та погоджувати з

ними свої рухи. Робота педагога з розвитку музичних здібностей учнів в музично-ритмічній діяльності будується за двома напрямками – розвиток музично-ритмічних навичок і навичок виразного руху. Музично-ритмічні навички – це навички передачі в русі найбільш яскравих засобів музичної виразності (форма, темп, динаміка, метр, ритм).

Гра на дитячих музичних інструментах – металофоні, ударних, або інших шумових інструментах – корисна для розвитку музичних здібностей: музичного слуху, почуття ритму і музичної пам'яті. Гра на дитячих музичних інструментах активізує музично-слухові уявлення (дитина підбирає на слух, імпровізує), а також активізується почуття ансамблю, збагачується художній досвід школяра, розвивається мотивація до виконавської діяльності. Застосування в освітньому процесі елементів гри також має важливе значення, тому що сприяє активізації учнів та покращенню їх рівня сприйняття та засвоєння багатьох понять та необхідних навичок. Музично-дидактичні ігри – музично-сенсорна діяльність учня в процесі якої він вчиться розрізняти властивості музичних звуків, музичні засоби виразності, музичні жанри. Ще одним важливим видом музичної діяльності є дитяча музична творчість. У дошкільному віці спостерігаються лише самі первинні його прояви, що виражаються в умінні створювати прості пісенні імпровізації; музикувати на дитячих музичних інструментах; комбінувати знайомі танцювальні рухи, створюючи нові варіанти танців, знаходити виразні ігрові рухи для передачі різноманітних образів. На початковому етапі навчання в позашкільних мистецьких навчальних закладах творчі завдання також сприятимуть природному залученню учнів до елементарного музикування та можуть допомогти закласти базу для подальшого розвитку навичок імпровізації. Цей вид музичної діяльності задовольняє одну з найважливіших потреб дитини – самовираження.

Музично-освітній вид діяльності включає забезпечення музичними знаннями та компетентностями школярів в області музичного мистецтва згідно програм з музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти.

Кожен вид діяльності слугує засобом розвитку певної музичної здібності. В процесі сприйняття музики формується почуття ладу. Звуковисотний слух (музично-слухові уявлення) розвивається за допомогою тих видів діяльності, в яких ця здатність проявляється, а саме в двох видах виконання – співі і грі на музичних інструментах. Ритмічне почуття знаходить вираження спочатку в музично-ритмічних рухах, відтворенні ритмічного малюнка на музичних інструментах та в співі. Емоційна чуйність до музики розвивається в процесі усіх видів музичної діяльності. Тільки у діяльності удосконалюються сприйняття, пам'ять, мислення, уява, відчуття, отримуються знання, виникають нові потреби, інтереси, емоції, розвиваються здібності та формуються компетентності школярів. У будь-якій діяльності потрібні усвідомленість і цілеспрямованість.

У вокально-інтонаційній діяльності, як і в інших видах музичної діяльності, пов'язаних з виконанням, учень може активно проявити своє відношення до музики. Вокально-інтонаційна діяльність відіграє важливу роль в музичному і особистому розвитку, тісно взаємозв'язана із загальним розвитком школярів, із формуванням їх особистих якостей. Вокально-інтонаційна діяльність – це складний, багатогранний процес, спрямований на формування вокальної культури співака, розвиток його вокальної техніки, зокрема розвиток чистоти вокальної інтонації.

Доведено і значимість впливу вокально-інтонаційної діяльності на формування моральної сфери дитини та формування світогляду. З одного боку, в піснях переданий певний зміст та надано відношення до нього; з іншого – спів надає здатність повніше пережити, відчувати настрої, душевний стан іншої людини, що відбиті в піснях. Формування музичних здібностей нерозривно пов'язані з розумовими процесами. В процесі сприйняття та виконання музики відбувається активізація уваги та спостережливості. Школяр, слухаючи музику, під керівництвом вчителя аналізує характер та розвиток мелодії, її гармонічного акомпанементу, осягає їх виразне значення. Очевидна і дія вокально-інтонаційної діяльності на фізичний розвиток

школярів. Вокально-інтонаційна діяльність впливає на загальний стан організму дитини, викликає реакції, пов'язані зі зміною кровообігу, дихання.

Безперечно, що правильно організована вокально-інтонаційна діяльність налаштовує активізацію голосового апарату, зміцнює голосові зв'язки. Правильна постава школяра під час співу впливає на рівномірне та глибоке дихання. Вокально-інтонаційна діяльність, розвиваючи координацію голосу і слуху, здатна сприяти покращенню дитячої мови. У поєднанні з рухами, вокально-інтонаційна діяльність сприятиме формуванню правильної осанки, допомагає корегувати ходу. Існують різні види вокально-інтонаційної діяльності: вправи для розвитку музичного сприйняття, виконання пісень, пісенна творчість та ін. Усі вони тісно пов'язані один з одним та здійснюють взаємний вплив на розвиток музичних здібностей: виконання і слухання пісень, спів і вправи, слухання пісень і пісенна творчість та ін. Різноманітні також форми їх організації: заняття (колективні та індивідуальні), самостійна діяльність, свята та розваги. Основна мета вокально-інтонаційної діяльності – виховання у школярів вокальної культури, залучення їх до музики. Завдання вокально-інтонаційної діяльності є складовими загальних завдань музичного навчання та розвитку учнів й нерозривно з ними пов'язані. Вони полягають в наступному: розвивати музичні здібності (емоційна чуйність до музики, почуття ладу, музично-слухові уявлення, почуття ритму); формувати основи співацької і загально-музичної культури (естетичні почуття, інтереси, оцінки, вокально-хорові вміння та навички); сприяти всебічному духовному і фізичному розвитку школярів.

Такі завдання розв'язуються на основі певного пісенного репертуару, застосування відповідних методів і прийомів навчання, різних форм організації музичної діяльності школярів. Вокально-інтонаційна діяльність сприяє розвитку естетичних і моральних якостей, активізації розумових здібностей, надає помітний позитивний вплив на їх фізичний розвиток. Вокально-інтонаційна робота є невід'ємною, найбільш значимою і дієвою формою слухового виховання. У процесі вокально-інтонаційної діяльності

успішно формується увесь комплекс музичних здібностей: емоційна чуйність на музику, почуття ладу, музично-слухові уявлення, почуття ритму. Крім того, учні отримують різні відомості про музику, набуваючи знань, умінь, навичок та компетентностей. Також, у процесі співу реалізуються естетичні музичні потреби школярів, оскільки знайомі і улюблені пісні вони можуть виконувати за своїм бажанням у будь-який час.

Варто зауважити, що в процесі вокально-інтонаційної діяльності успішно формується увесь комплекс музичних здібностей, емоційна чуйність на музику та збагачуються переживання школярів. Крім того, вирішуються виховні завдання, пов'язані з формуванням особистості учня. Сучасною наукою доведено, що учні, які систематично займаються співацькою діяльністю, чуйніші, емоційніші, сприйнятливіші та товариські. Володіння голосом дає можливість миттєво виразити свої почуття в співі, який подібно емоційному сплеску заряджає учнів життєвою енергією. Таким чином, розвиток музичних здібностей у процесі вокально-інтонаційної діяльності – досить складне завдання, яке потребує часу, терпіння, систематичних занять та педагогічної та професійної майстерності вчителя музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти.

Водночас причини поганої інтонації умовно можна розділити на фізіологічні та психологічні. До фізіологічних ми можемо віднести:

- відсутність координації між слухом і голосом;
- порушення будови голосового апарату;
- слаборозвинений музичний слух;
- погана артикуляція. До психологічних:
- неуважність;
- сором'язливість;
- внутрішню скутість;
- вплив довкілля (відсутність музичного оточення дитини вдома, в сім'ї).

Систематичні заняття з учнями, які мають недостатньо розвинений музичний слух або вокально-слухові уявлення, повинні стати необхідною

умовою правильної організації вокально-інтонаційної діяльності на уроках музичного мистецтва та в позаурочних заняттях зі школярами. Більшість керівників дитячих вокальних і хорових колективів постають перед проблемою інтонації у школярів. Особливо це помітно у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Учні, що інтонують фальшиво, таким чином сприятимуть гальмуванню розвитку інших учнів і колективу в цілому. Істотна різниця в рівні музичного розвитку деяких учнів може створювати додаткові ускладнення в організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти. Неточне інтонування навіть декількох учнів негативно позначається на загальному звучанні, шкодить добре співаючим дітям. Чиста інтонація – це важливий критерій якості слуху, а вокально-інтонаційні вправи можна сміливо назвати основним методичним засобом розвитку музичних здібностей школярів.

Увесь процес роботи над розвитком музичних здібностей учнів під час вокально-інтонаційної діяльності впродовж усього терміну навчання у закладі загальної середньої освіти можна умовно розподілити на наступні етапи.

Перший етап – це робота над формуванням первинних вокально-інтонаційних навичок та над розвитком в учнів звички контролю над своїм інтонуванням (щодо відповідності до наданого звучання окремих звуків, елементів мелодії та звучання мелодії в цілому). Учні із добре розвинутими природними музичними завдатками без особливих зусиль точно інтонують знайомі пісні та можуть правильно повторити голосом запропонований мелодичний мотив. Але для деяких учнів володіння своїм співочим голосом є досить складним завданням, найчастіше з причин відсутності координації між слухом та голосом, або з причини наявності нерозвиненого, вузького співочого діапазону. Вчитель, що має достатній досвід та практику щодо вокально-хорової роботи, може вирішити такі проблеми впродовж одного або двох перших років навчання, спрямовуючи вокально-інтонаційну роботу на досягнення «розслаблення стислості» голосового апарату, формування

навичок співочого (глибокого) дихання на діафрагмі та поступового збільшення діапазону (від невеличкого – до більш широкого).

Неодмінно у процесі вокально-інтонаційної роботи з учнями вчителіві музичного мистецтва необхідно приділяти достатньо уваги формуванню у них звички слухового контролю над звучанням свого голосу, завдяки якому буде неможливим неточне інтонування шкільного пісенного репертуару, вправ, розспівок, музичних загадок, музичних імпровізацій тощо.

Другий етап – робота над закріпленням вокально-інтонаційної координації. Під час наступного етапу вокально-інтонаційної роботи з'являється завдання закріплення здатності точного, усвідомленого інтонування. Вчитель спрямовує вокально-інтонаційну роботу з учнями таким чином, щоб виробити у них звичку до впевненого володіння голосовим апаратом та максимально точного інтонування. Доцільно продовжити роботу над попередніми вправами, поставивши за мету завдання максимальної точності інтонування, підкреслюючи значущість кожного звуку. Доброго результату у такій роботі можна досягнути шляхом посилення роботи над розвитком внутрішніх слухових уявлень учнів. Одним із завдань в цьому напрямку може бути завдання чергування співу звуків гами (або вправи) вголос та «про себе». Також корисні вправи на чергування співу з різними штрихами, або співу звуків із паузами між ними. В роботі над подібними вправами необхідно постійно звертати увагу учнів на точність звукового відтворення (треба привчати учня до правила: перед початком співу точно уявити, «почути» внутрішнім слухом окремих музичний звук, або мотив, мелодичну фразу, а вже потім – співати вголос). Добре сконцентрувати увагу над слуховими уявленнями та їх точним відтворенням допомагає спів вправ із закритим ротом (*mormorando*).

Третій етап – формування і розвиток «почуття ладу» – основного, базового принципу розвитку музичного слуху учнів у процесі вокально-інтонаційної діяльності на уроці. На цьому етапі формуються музично-слухові уявлення учнів відповідно до законів тяжіння ступенів ладу. Спочатку

відбувається вокально-інтонаційна робота у мажорному ладі, пізніше – у мінорному. Інтонаційні моделі потрібно відпрацьовувати із учнями у порядку поступового ускладнення. Важливим на такому етапі є відпрацювання «відчуття тоніки» в учнів. Також важливим у роботі над формуванням ладових почуттів є завдання – навчити учнів «перетворювати» графічний образ мелодичної лінії, який виражено у нотному запису, у звуковий образ (внутрішнє уявлення інтонацій та їх ритмічної основи). А пізніше – навпаки (запис мелодичного диктанту). Формування усвідомленого звукового образу мотиву або мелодії може мати певну складність. Тому, одним із перших завдань вчителя музичного мистецтва у роботі із учнями – є завдання співати пісні, які вивчаються на уроці усвідомлено щодо напрямку руху мелодії, починаючи з мелодій на двох звуках. Поступово діапазон інтонування ступенів збільшується та завдання ускладнюються, але незмінною залишається необхідність постійно звертати увагу учня на «графічний» напрям руху мелодії, щоб створити у нього уявлення звукового інтонаційного образу.

Зауважимо, що формування «відчуття ладу» у школярів складає основну методичну проблему інтонаційного сольфеджіо на уроках музичного мистецтва. Існує досить багато різних програм і методик, що вирішують цю проблему. Але практика показує, що найбільш дієвим і ефективним методом є співвідношення: кількість – якість. Чим більше буде практики інтонування в ладу, тим вільнішою, точнішою і виразнішою буде вокально-інтонаційна робота учнів.

Четвертий етап – формування первинних навичок сольфеджування, або – співу з нот. Передбачається, що до цього моменту учень вже повинен опанувати перші основи музичної грамоти та основи вокального інтонування певних ступенів в ладу, їх тяжіння, інтонування певних звукових «моделей». Але, з метою кращого усвідомлення учнями взаємозв'язку слухових уявлень, процес сольфеджування треба починати одночасно із вивченням різних елементів музичної грамоти та інтонування певних ступенів в ладу. На

цьому етапі доводиться вирішувати багато різних завдань і проблем, а тому, він може вважатися основним у розвитку музичних здібностей учнів у процесі вокально-інтонаційної діяльності.

П'ятий етап – це процес робота над інтонаційною точністю. Вправи на розвиток чистої інтонації повинні вводитися вже на перших етапах роботи над формуванням вокально-інтонаційних навичок. Проте, основна частина цих вправ дає максимальний ефект лише після того, як учень опанував навичку більш-менш вільного сольфеджування. На цьому етапі переважаючим повинен стати спів мелодій «a cappella» в спокійному темпі, зручному для контролю за якістю інтонації. Так само, на наступних етапах навчання до вокально-інтонаційної роботи на уроках вводяться різні вправи на інтонування інтервалів та акордів від звуку – у відповідності до вивчених теоретичних тем. Особливе значення для розвитку музичного слуху мають двоголосні вправи, тому слід приділити достатньо уваги в роботі над ними. Ця форма роботи як ніяка інша здатна активізувати слух та контроль учнів за якістю інтонації.

Найчастіше у процесі вокально-інтонаційної діяльності учнів відбувається розвиток різних вокально-інтонаційних навичок одночасно. У свою чергу, розвиток вокально-інтонаційних навичок сприяє слуховому розвитку учнів, що призводить до поступового створення бази для наступного розвитку їх музичних творчих здібностей. Також, процес роботи над чистотою вокального інтонування сприяє розвитку усіх музичних здібностей та вокальних навичок, необхідних для формування компетентностей школярів у закладах загальної середньої освіти.

Слід наголосити на тому, що учні молодшого шкільного віку на початкових етапах навчання повинні опанувати навички відтворення ритму, читання ритмічної нотації, здобувати певний запас цілісних уявлень ритмічних мотивів і фраз, впевнено відтворювати будь-які з них, вчитися елементів імпровізації. У цьому процесі важливе значення має слухання та виконання музичних творів учнями на уроках музичного мистецтва. Під час

сприйняття та відтворення музичних творів виникають і розвиваються музичні уявлення школярів.

Наразі в Новій українській школі прослідковується інтеграція різних видів музичної діяльності школярів – слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах. Загалом, всі елементи музичного слуху (звуквисотний, ладотональний, гармонічний, ритмічний та ін.) тісно пов'язані між собою. Слід використовувати різноманітні прийоми розвитку музичного і особливо звуквисотного слуху, застосовувати вокальні вправи, ігри-загадки, музично-ритмічні рухи у процесі формування музичних компетентностей школярів.

Також важливе значення на уроках музичного мистецтва має застосування музично-дидактичних ігор. Саме в творчих іграх найбільш ефективно розвивається почуття ритму. Адже в процесі гри учні вільно виконують різні рухи, передаючи характер і ритм музики, що змінюються протягом музичного твору. Ефективним застосунком у даній роботі є система відносної сольмізації, розробленої Золтаном Кодаєм, у плані розвитку ладового відчуття, внутрішнього слуху, музичного мислення, а також чистого інтонування. Система відносної сольмізації у процесі співу дає учням наочні зорово-рухові уявлення про співвідношення ступенів ладу.

Розглянувши різні музично-педагогічні системи музичного навчання та розвитку школярів, що склалися протягом багатьох десятиліть, ми визначили загальні методичні підходи:

- об'єднання (інтеграція) різних видів музичної діяльності школярів,
- опанування на початкових етапах навчання навичками відтворення ритму,
- здобуття школярами навичок інтонування,
- розвиток емоційності школярів,
- організація творчих ігор,
- формування навичок соціально гатунку (soft skills),

- формування духовної культури,
- формування загальних та музичних компетентностей тощо.

Необхідно наголосити, що заняття на уроках повинні зацікавити та привернути увагу школярів до скарбниці музичного мистецтва, вчителі музичного мистецтва повинні створити умови для формування і розвитку їх художніх смаків, духовної культури, соціальних навичок, музичних здібностей та компетентностей, виявляти та розвивати творчі задатки школярів, надавати навички роботи школярів у команді (teambuilding), згуртовуючи їх у процесі вивчення музичних творів в закладах загальної середньої освіти.

Завдання для роздумів:

1. Дайте визначення понять «здібності», «музичність», «музичні здібності».
2. Визначте компоненти музичності, як синтетичного вираження музичної обдарованості.
3. Доведіть важливість розвитку творчих здібностей школярів у закладах загальної середньої освіти.
4. Дайте оцінку музично-ритмічній роботі зі школярами на уроках музичного мистецтва.
5. Поясніть свої бачення щодо інтеграції видів музичної діяльності в Новій українській школі.
6. Обґрунтуйте ексцитаивність постійної вокально-інтонаційної роботи зі школярами на уроках музичного мистецтва.
7. Окресліть поетапність у роботі над розвитком музичних здібностей школярів.

Тема: Нова українська школа: нові виклики

1. Концепція Нової української школи.

2. Тимблдинг.

3. Педагогіка партнерства. Орієнтація на учня / ученицю. Виховання на цінностях.

**Музика, мелодія, краса музичних звуків –
важливий засіб морального та розумового
виховання людини, джерело благородства
серця і чистоти душі.**

Василь Сухомлинський

Процес реформування вищої і загальної середньої освіти, задекларований у Національній стратегії розвитку освіти в Україні, потребує підвищення ефективності освітнього процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій та ін. Це вимагає максимального наближення системи професійної підготовки вчителя музичного мистецтва до майбутньої діяльності, формування музично-педагогічних знань, умінь, навичок та компетентностей в період навчання у закладах вищої освіти. Проблема формування необхідної знаннєвої бази та компетентностей (загальних, інтегральних та спеціальних (фахових) у майбутнього вчителя музичного мистецтва особливо актуальна для сучасної теорії та практики підготовки фахівців, оскільки в умовах розбудови українського суспільства, в умовах реформування сучасної освіти значну роль має відігравати культура як складова духовної культури особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва Нової української школи.

Концепція Нової української школи, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р, передбачає докорінне реформування загальної середньої освіти і має на меті досягнення таких цілей:

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.

2. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.
3. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.
4. Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.
5. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.
6. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
7. Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набуті компетентностей для життя.
8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.
9. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу [6].

Слід наголосити, що Концепція Нової української школи визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. Метою даної Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти, а автори зазначають, що її реалізація створить умови для реформування середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу. Зокрема, наголошується на тому, що будуть розроблені нові стандарти змісту загальної середньої освіти, що ґрунтуватимуться на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання. Також передбачено перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою, що матиме академічне або професійне спрямування. Планується реформувати систему управління середньою освітою, зокрема, школа має отримати право розробляти і впроваджувати власні освітні програми. Окрім того, Концепція «Нова українська школа» передбачає також стимулювання особистого і

професійного зростання педагога, надання йому академічної свободи, матеріального стимулювання, зокрема шляхом підвищення розрядів у Єдиній тарифній сітці.

В Концепції Нової української школи йдеться про те, що її випускник має стати: **особистістю** (цілісною, усебічно розвиненою, здатною до критичного мислення); **патріотом** (з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність та права людини); **інноватором**, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці та вчитися впродовж життя.

Інноваційність є характерною тенденцією сучасної освіти, яка визначає її відкритість до нового, випереджувальний характер відносно інших галузей людської діяльності. Стратегія освітянської політики в галузі професійної підготовки спрямована на реалізацію інноваційної функції сучасної вищої школи як соціального інституту, яка, за визначенням Василя Кременя, передбачає оновлення соціальних цінностей та норм шляхом відпрацювання нових та використання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних до соціально-історичних умов України [7].

Основним засобом забезпечення успіху Нової української школи визначено наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі й управлінні системою освіти. В умовах сучасних змін переорієнтації педагогічної освіти на компетентнісні засади, педагогіку партнерства, застосування інтегрованого підходу в навчанні особливо актуальною є проблема підготовки здобувачів вищої освіти, які працюватимуть у Новій українській школі та навчатимуть дітей нового покоління, вчителів, які стануть помічниками, наставниками школярів, супроводжуватимуть їх у процесі пізнання та досліджуватимуть світ разом із ними.

Здобувач вищої освіти має бути готовий до того, що діяльність вчителя музичного мистецтва в Новій українській школі є неперервним процесом розв'язання різноманітних завдань та реалізується в таких видах:

а) викладання (керівництво навчальною, розвивальною, пізнавальною діяльністю школярів);

б) виховна робота (організація виховного середовища та управління різноманітними видами діяльності, зокрема пізнавальною, вихованців із метою їх гармонійного розвитку);

в) класне керівництво (організація навчання і виховання учнівського колективу в певному класі, формування соціальних навичок);

г) діяльність із самоосвіти та професійного самовиховання;

д) управлінська діяльність (діяльність керівників освітніх закладів та їх заступників, керівництво колективами);

е) організаторська діяльність (діяльність організаторів дитячого та юнацького руху, музичних гуртків, ансамблів та хорів у закладах загальної середньої освіти);

є) методична діяльність (діяльність із вивчення досягнень психолого-педагогічних наук і сучасного ефективного музично-педагогічного досвіду);

ж) позашкільна діяльність (робота у позашкільних закладах);

з) науково-дослідницька діяльність (діяльність педагогів-експериментаторів).

Завдання та зміст навчання та виховання всебічно розвиненої особистості зумовлюють такі функції вчителя музичного мистецтва, які слід формувати в здобувачів вищої освіти в процесі їх підготовки згідно з Освітньо-професійною програмою спеціальності:

- інформативну (учитель транслює певну навчальну інформацію);
- розвивальну (розвиває мислення, музичні здібності, уяву, мову школярів);

- виховну (формує переконання, систему ставлень, готовність до налагодження стосунків з оточенням);

- орієнтувальну (орієнтує в різноманітній інформації, моральних цінностях);
- культурологічну (сприяє засвоєнню культурних надбань суспільства, загальнолюдських ідеалів, системи цінностей, формуванню базової культури особистості);
- мобілізаційну (мобілізує на виконання вправ, завдань, справ, заходів);
- стимулювальну (шукає шляхів переведення дитини на позицію суб'єкта власної життєдіяльності, щоб школяр / школярка «захотіли» вчитися, розвиватися, виховуватися та самовдосконалюватися);
- конструктивну (конструює урок, позакласні заняття, різнорівневу самостійну роботу та спілкування тощо);
- комунікативну (спілкування з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі);
- організаційну (організовує учнів, інших учителів, батьків, самого себе на урочні, позакласні та позашкільні заходи тощо);
- соціалізуючу (готує школярів до встановлення взаємних стосунків з реальним соціальним середовищем, яке не завжди ідеально організоване);
- управлінську (керує діяльністю учнів, спрямовує в необхідному напрямі, привчає школярів до самоврядування);
- діагностичну (володіє інформацією про стан школярів, визначає рівень, недоліки та прогалини в знаннях, вихованості, готовності до взаємодії із соціальним оточенням);
- дослідницьку (досліджує особистість учня, дитячий колектив, навченість і вихованість школярів);
- прогностичну (передбачає зміни, що відбуваються з учнями, дитячим колективом, прогнозує їх динаміку на основі виявлення та аналізу певних тенденцій);
- психотерапевтичну (надає дитині вчасну психологічну допомогу, спрощує, а не ускладнює життя учня, запобігає виникненню в його житті

конфліктів, пом'якшує або компенсує негативні впливи, допомагає жити у злагоді з оточенням та у згоді із самим собою);

- рекреаційну (створює умови для ефективного навчання, вчасного відновлення фізичних та психічних сил учнів);

- здоров'язберігальну (сприяє збереженню і зміцненню фізичного, психологічного та духовного здоров'я учнів);

- коригувальну (вносить зміни в діяльність учнів, загалом у педагогічний процес та його результати, виправляє недоліки);

- методичну (аналізує рівень власної роботи, використаних методик музичного навчання школярів, визначає їх ефективність, виявляє та усуває недоліки, окреслює перспективні зміни, розробляє нові методичні підходи та прийоми власної музично-педагогічної діяльності та діяльності школярів).

Усі функції, які виконує вчитель музичного мистецтва в процесі професійної діяльності, можна розглядати у кількох проєкціях і на різних рівнях:

- термінальні, або функції-цілі (навчальна, виховна, розвивальна, соціалізуюча та ін. важливі функції);
- інструментальні, або функції-засоби (інформативна, діагностична, стимулювальна, прогностична, психотерапевтична, рекреаційна та ін.);
- операційні, або функції-прийоми (управлінська, коригувальна, методична та ін.).

Майбутній учитель музичного мистецтва має реалізувати означені функції у різноманітних видах освітньої діяльності в Новій українській школі. В процесі підготовки вчителя виникають певні педагогічні проблеми, що є відображенням суперечностей між: зростаючими вимогами до розвитку ключових компетентностей школярів та усталеною практикою формування спеціальних (предметних) компетентностей здобувачів вищої освіти; необхідністю сформованості загальних, інтегральних та спеціальних компетентностей майбутнього вчителя і відсутністю нових підходів до підготовки такого вчителя музичного мистецтва, які б повною мірою могли

гарантувати виконання ним своїх функціональних обов'язків в Новій українській школі; теоретичною та практичною підготовкою здобувачів і їх здатністю реалізувати набуті знання, вміння та компетентності як під час практичної підготовки, так і в подальшій педагогічній діяльності в умовах Нової української школи.

Зауважимо, що сучасна професійна модель педагога – це дотримання сучасної педагогічної парадигми: від навчання як нормативно побудованого процесу, до вчення як індивідуальної діяльності здобувачів вищої освіти, її корекції та ефективної педагогічної підтримки. В умовах модернізації фахової підготовки майбутній учитель повинен мати високий рівень емпатії, орієнтуватися на співпрацю, досягти достатнього рівня музично-педагогічної підготовки для реалізації нової освітньої парадигми. Фахова підготовка майбутнього учителя музичного мистецтва повинна базуватись на формуванні інтерсуб'єктивної спрямованості педагогічної діяльності.

Водночас, становлення особистості музичного педагога визначається формуванням складних психічних систем регуляції діяльності та формуванням особливостей поведінки. Кожна професія впливає на розвиток схожих рис особистості, її установок, мотиваційної сфери та відповідної системи цінностей. У своєму розвитку особистість засвоює основні особливості професії, і ці характеристики починають проявлятися в інших сферах життєдіяльності. Це притаманно тим особам, що зацікавлені професійною діяльністю, відчувають задоволення від її освоєння та практичної роботи. Іншими словами, такі фахівці характеризуються високим рівнем ідентифікації зі своєю професією.

При цьому, за напрямками формування та розвитку педагогічних вмінь здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в розрізі фахової підготовки ми вбачаємо: у виявленні зв'язку сфери особистості із особливостями структури діяльності (знання, уміння, навички та компетентності); у формуванні та розвитку мотивів, інтересів, особливостей емоційно-вольової сфери, професійно-важливих якостей фахівця у конкретній

музично-педагогічній діяльності впродовж її опанування. Фактори, що характеризують особливості розвитку особистості здобувача вищої освіти, можна визначити, спираючись на зміст даних напрямів. До таких факторів ми відносимо:

- формування індивідуально-притаманних шляхів розв'язання професійних завдань з освітньої компоненти;
- формування професійних мотивів особистості (реалізація інтегральних, загальних та спеціальних компетентностей в даному розрізі);
- формування релевантного співвідношення змістовних професійних мотивів (інтерес до професії вчителя музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти, потреба самореалізації з ексцитативністю самовдосконалення) та адаптивних (престиж професії, комунікації в освітньому процесі зі школярами та колегами, керівництвом та ін.).

Варто зазначити, що науковиця О. Олексюк відводить ключове місце у фаховій підготовці здобувачів педагогічним нововведенням, які сьогодні здійснюються під час усіх освітніх процесів: самоосвітнього, дослідницького, управлінського, психологічного тощо. Інноваційні педагогічні ідеї розвиваються відповідно до нової освітньої парадигми, сутність якої полягає передусім у зміні самого ставлення людини до світу: не в оволодінні світом, а в осмисленні людиною свого місця в цілісній світобудові. Натомість монологізм у викладанні замінюється діалогізмом, суб'єкт-суб'єктними відносинами, що дає перспективу цілісного інтегративного розуміння змісту освітнього процесу усіма стейкхолдерами. Управління формуванням професійного досвіду та професійна підготовка здобувачів вищої освіти є похідними явищами від свого прототипу – професійної діяльності – і виступає як своєрідна модель, у процесі реалізації якої здобувачі набувають спеціальних (професійних) компетентностей. Орієнтація на майбутню професійну діяльність дає змогу студентам виокремлювати найбільш суттєві

аспекти освітнього процесу; усвідомлювати процес навчання як результат інтеграції окремих дисциплін; визначати місце та функції окремих освітніх компонент в загальній структурі освітнього процесу з підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва для Нової української школи.

2. Однею з характерних ознак Нової української школи є залучення школярів до тимблдингу, або командотворення (teambuilding), що застосовується на уроках для підвищення ефективності освітнього процесу. Побудова команд на уроках спрямована на створення груп, які спільно опрацьовують навчальний матеріал з навчального предмету, озвучують результати своєї діяльності й на рівних засадах здійснюють розподіл навчальних, розвивальних та творчих завдань в команді. В даному форматі роботи на уроці є важливим формування командного духу (team spirit), тобто сукупності психологічних феноменів, що характеризують неформальне ставлення учасників освітнього процесу один до одного та завдання, яке має їх об'єднати та сприяти комунікативним навичкам школярів. Перш за все, слід відмітити, що розвиток командного духу – це комплекс заходів, спрямованих на:

- посилення почуття згуртованості команди, формування стійкого відчуття «ми»;
- розвиток довіри між школярами, розуміння та прийняття індивідуальних особливостей одне одного для реалізації спільної мети;
- створення мотивації для спільної діяльності школярів у вирішенні різноманітних навчальних завдань з навчального предмету «Музичне мистецтво»;
- створення досвіду високоефективних та результативних спільних дій учасників освітнього процесу;
- підвищення неформального авторитету лідерів команд та об'єднання навколо вирішення навчальних алгоритмів чи завдань;
- розвиток лояльності, доброзичливості, толерантності, терпимості учасників команди у ставленні один до одного;

- розвиток відповідальності школярів у виконанні кожної ділянки завдань, спрямованих на загальний результат роботи командою.

При цьому залишається важливим механізм створення команд й функціонально-рольовий розподіл підготовки навчального завдання між учасниками. Варто ефективно використовувати сильні сторони учасників команди, розподіляти ролі в команді для оптимального досягнення необхідних результатів, створювати доброзичливу та комфортну атмосферу між всіма учасниками під час роботи командою над навчальним завданням на уроці чи в позаурочний час.

Також під командотворенням розуміють внутрішньо-колективний процес, який спрямований на підвищення згуртованості команди на основі загальних цінностей, уявлень та спільного навчального завдання. Під час виконання навчальних завдань командою є такі цілі:

- формування навичок успішної взаємодії членів команди в різних ситуаціях;
- підвищення рівня особистої відповідальності кожного школяра / школярки за результат;
- перехід зі стану конкуренції на навчальному занятті до співпраці;
- підвищення рівня довіри й турботи між учасниками команди;
- переведення уваги учасника із себе на команду та спільний результат у вигляді виконаної командної роботи;
- підвищення командного духу, отримання заряду позитивного настрою;
- просування команди на лідируючі позиції на уроці музичного мистецтва чи в позаурочній діяльності.

Звернімо увагу на те, що не менш важливим є формування й розвиток у школярів навичок командної роботи (team skills), які є основою системи впровадження тимблдингу. Сюди входять такі навички:

- гармонізація спільної мети з особистими цілями кожного школяра / школярки;

- прийняття відповідальності за результат командної роботи;
- ситуаційне лідерство (лідерство під завдання) й гнучка зміна стилю відповідно до особливостей навчального завдання;
- конструктивна взаємодія та самоврядування;
- прийняття єдиного командного рішення й узгодження його з усіма членами команди.

Тимбілдинг – це застосування широкого діапазону дій (заходів) для створення та підвищення ефективності роботи певної команди. Успіх діяльності кожного колективу, класу, навчального закладу забезпечує цілеспрямована група однодумців. Тимбілдинг є дуже важливою частиною парадигми сучасної освіти, так як формує високу працездатність всіх її учасників.

Головна мета тимбілдингу – створення комфортного мікроклімату у колективі на основі загальних цінностей та уявлень. Головні задачі тимбілдингу: •створення почуття єдиного колективу, згуртованості; •підвищення мотивації до певної діяльності; •психологічне розвантаження членів колективу; •розкриття потенціалу кожної дитини; •розвиток особистості.

Психологічний тренінг є одним з методів тимбілдингу. Здібні, талановиті, креативні люди в будь-якому суспільстві є тим стимулом котрий забезпечує прогрес суспільства, результатами якого користуються всі. Тому потрібно орієнтувати молодь на розвиток унікальності і неповторності, бо молодь – це діамант, який потрібно відшліфувати, щоб у його гранях засяяли веселкові барви. Наприклад, вправа «Казковий вернісаж» спрямована активізувати образну пам'ять і творчу уяву, розвивати швидкість та гнучкість думки, вміння міркувати нестереотипно.

3. Як зазначено в Концепції Нової української школи в основі педагогіки партнерства лежить спілкування, взаємодія, та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії школяра. Кожна дитина неповторна, наділена

від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія Нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. **«Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло»**, – писав Василь Сухомлинський.

Нова українська школа працює на засадах педагогіки партнерства. Основні принципи цього підходу лежать в площині:

- поваги до особистості;
- доброзичливості та позитивного ставлення;
- довіри у відносинах, стосунках;
- діалогу – взаємодії – взаємоповаги;
- розподіленого лідерства (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципів соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

В основі педагогіки партнерства є спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем та батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньої траєкторії школяра. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію вчитель – учень.

У Концепції наводяться дані щодо залучення учнів класу до сприймання та засвоєння навчального матеріалу на уроці: 20 % учнів активно працюють, ще 30 % за цим активно спостерігають, але не виявляють активності, ще 30 % спостерігають пасивно, а ще 20 % – майже бездіяльні. Виходить так, що вчитель 45 хвилин, активно веде урок, а школярі – просто спостерігачі. Це

треба перевернути. Якщо б ці 45 хвилин кожна дитина була в активному пошуку – то ефективність уроку була б набагато вищою. Тому постать вчителя є надзвичайно важливою. Учитель повинен не просто провести урок – 45 хвилин, а реалізувати його разом з учнями.

Відомий американський психолог К. Роджерс вважав, що взаємодія з учнями має будуватися з урахуванням таких умов: надання учням права вибору навчальної діяльності за вільної і відкритої організації навчання; спільне прийняття вчителем і учнями рішень, пов'язаних із визначенням обсягу і змісту навчальної роботи; організація навчання не як механічного заучування фактів, а як відкриття, яке здійснює учень під час розв'язання реальних життєвих ситуацій.

Таким чином, педагогічна діяльність повинна будуватися на підставі такого типу керівництва, при якому вчитель музичного мистецтва:

а) ставить учня в позицію активного суб'єкта навчання, яке здійснюється в загальній системі колективної роботи класу;

б) розвиває здібності учня з самокерування (саморегуляція, самоорганізація, самоконтроль) власною діяльністю;

в) організовує процес навчання як розв'язання навчально-пізнавальних проблем на ґрунті творчої взаємодії (діалогу) з учнями.

У сучасній науці виокремлюють два види функції педагогічного керівництва діяльністю учнів. Перший – коли вчитель конструє предметний зміст цієї діяльності (добирає зміст, методи навчання). Другий – коли вчитель в доповнення до предметного змісту навчання ще прогнозує і форми спільної діяльності з учнями, що забезпечують формування продуктивних відносин, розвиток певних соціально-психологічних якостей особистості школяра. В основу реалізації цих функцій керівництва покладено загальну ідею розвитку активності і самостійності в процесі оволодіння знаннями [7].

Варто зазначити, що слід широко застосовувати методи викладання, засновані на співпраці (ігри, проекти (соціальні, дослідницькі), експерименти,

групові завдання, творчі пошуки тощо). Учні повинні бути залученими до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та дозволить успішніше оволодівати суспільним досвідом. Також змінено підходи до оцінювання результатів навчання школярів. Оцінки слугують для аналізу індивідуального прогресу і планування індивідуальної швидкості, а не ранжування учнів. Оцінки розглядаються як рекомендація до дії, а не присуд.

Педагогіка партнерства і компетентнісний підхід потребують нового освітнього середовища. Таке середовище допомагають створити, зокрема, новітні інформаційно-комунікаційні технології. Вони підвищують ефективність роботи педагога, ефективність управління освітнім процесом, а водночас уможливають індивідуальний підхід до навчання. Нова школа буде підтримуватися електронною платформою для створення і поширення електронних підручників і навчальних курсів для школярів та вчителів. Окрім того, «Учитель має бути твоїм другом. Це аксіома. Як дитина може бути на уроці, сприймати певну інформацію, якщо вона вчиться у людини, яку боїться? Цього не має бути. Якщо ти людину сприймаєш як друга – тоді інформація засвоюється краще і цікавіше» [6].

Нова українська школа працює на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти. У рамках цієї моделі школа максимально враховує здібності, потреби та інтереси кожного школяра / школярки, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму. **«Є необхідність якомога більше наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, конкретних здібностей, майбутньої життєвої траєкторії людини. Це явище я називаю дитиноцентризмом в освіті», – Василь Кремень.**

Справді, дослідження свідчать, що суттєво покращують результати навчання такі засоби персоналізації навчального досвіду, як робота за індивідуальними планами, окремими навчальними траєкторіями, у рамках індивідуальних дослідницьких проєктів.

Відповідно освітню діяльність організовано з урахуванням навичок XXI століття, відповідно до індивідуальних стилів, темпу, складності та

навчальних траєкторій учнів: від комунікативних типів завдань (знайти спільну мову з друзями, учителями, однокласниками, батьками, незнайомими людьми) до творчих (креативно-інноваційних). У навчанні в Новій українській школі враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку школярів. З цією метою запроваджується двоциклова організація освітнього процесу на рівнях початкової і базової загальної середньої освіти.

В Новій українській школі забезпечено неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня / учениці, йдеться про подолання будь-якої дискримінації (за ознакою віросповідання, гендеру, здоров'я, національності тощо). До уваги беруться й відзначаються зусилля й успіхи всіх учнів. Учителів мають вміти плекати гідність і віру учнів у себе. Школярі мають свободу вибору предметів та рівня їхньої складності. З'являється можливість навчання в різновікових предметних або міжпредметних групах. З цією метою потребує змін також організація простору й класу: окрім класичних варіантів, використовуються новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які легко переорієнтовувати для групової роботи (тимбілдинг). У Новій українській школі широко впроваджується інклюзивна освіта. Для учнів з особливими потребами створюються умови для навчання спільно із однолітками. Для таких дітей запроваджено індивідуальні програми розвитку, включаючи корекційно-реабілітаційні заходи та психолого-педагогічний супровід.

Формула НУШ складається з 9 базових компонентів: новий зміст освіти, заснований на формуванні необхідних компетентностей для успішної самореалізації дитини у суспільстві; умотивований педагог, який має свободу творчості і професійного розвитку; партнерська педагогіка, що ґрунтується на партнерстві учня, учителя і батьків. Вчитель є помічником для дітей та їх батьків; наскрізний процес виховання, який формує цінності. Виховний процес є невід'ємною складовою усього освітнього процесу і орієнтується на загальнолюдських цінностях (морально-етичні та соціально-політичні). НУШ плекає українську ідентичність; децентралізація та ефективне управління, що надає школі реальну автономію. Адміністративні та навчально-методичні

повноваження делегуються на рівні закладу освіти; справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до освіти; нова структура школи дає змогу до набуття нових вмінь і навичок, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітню траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм. НУШ максимально враховує здібності, потреби та інтереси кожної дитини; функціонування сучасного освітнього середовища, яке має забезпечити необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

Партнерська педагогіка ґрунтується на партнерстві педагога, учня / учениці та їх батьків. Школа має ініціювати нову глибшу залученість родини до побудови освітньої траєкторії дитини. Основні принципи цього підходу:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах, стосунках;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Діалог і багатостороння комунікація між учнями, педагогами та батьками замінює односторонню авторитарну комунікацію вчитель – учень. Методи викладання засновуються на співпраці (ігри, проекти соціальні та дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо). Учні залучаються до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та дозволить успішніше оволодівати суспільним досвідом. Оцінки розглядаються як рекомендація до дії, а не присуд. Слугують оцінки для аналізу індивідуального прогресу і планування індивідуальної швидкості, а не ранжування учнів. Нова школа підтримується електронною платформою для створення і поширення електронних підручників і навчальних курсів для школярів та вчителів.

Освітня система будується на принципах дитиноцентризму, під яким розуміється не увага «до дитини як такої – дитини абстрактної, узагальненої...», а до конкретної дитини з її сутнісними індивідуальними характеристиками. Це важливо на всіх етапах освітньої діяльності – починаючи від дошкільного закладу і закінчуючи університетом. Педагог разом із батьками має допомогти дитині пізнати й розвинути себе, і тоді, ставши дорослою, людина самореалізується, забезпечивши і власний успіх, бо робитиме улюблену справу й робитиме її фахово, чим забезпечить динамічний і несуперечливий розвиток країни. У Новій школі заохочується інклюзивна освіта. Для учнів з особливими потребами створюються всі необхідні умови для навчання спільно з однолітками та складається індивідуальна програма розвитку, корекційно-реабілітаційні заходи, психолого-педагогічний супровід.

Педагог Нової української школи виконує декілька функцій: освітню (передача життєво значущої інформації); виховну (засвоєння норм поведінки у суспільстві); розвивальну (розкриття індивідуального потенціалу дитини). Структура уроків має включати в себе розвиваючі ігри (танграм, леги тощо) та мультфільмів, вправ (метод «Авторське крісло» тощо), створення проєктів, змагань та робота в команді з використанням яскравих наочних предметів (репертуарі збірники, карти, картки, планшети, колонки тощо). Зміна форми роботи педагога обумовлена психологічними особливостями учнів.

Нова українська школа висуває нові вимоги до освітнього процесу, де школа даватиме учням не тільки знання, а й можливість навчитись застосовувати ці знання у житті. НУШ вчить критично мислити, стимулює формування вміння висловлювати власну думку, бути толерантними та відповідальними громадянами. Освітній процес засновується на принципах дитиноцентризму, партнерської педагогіки, де панує співпраця та взаєморозуміння. Тимбілдинг реалізує концепцію НУШ з формування фізично та психологічно здорової дитини, успішної особистості. Психологічний тренінг є методом тимбілдингу, що розвиває особистість. Успіх України ґрунтується на побудові всебічно освіченого суспільства, тому кожна дитина,

не залежно від її здібностей, має право на успіх в житті, на максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати якісна освіта.

Успіх України ґрунтується на побудові суспільства освіченого загалу. Кожна доросла людина і маленька дитина, не залежно від індивідуальних здібностей, має право на успіх у житті, на максимальне розкриття особистих особливих здібностей. Якісна освіта є запорукою позитивного гармонійного розвитку особистості школяра / школярки.

Список використаних джерел

1. Воевідко Л.М. Підготовка вчителя музичного мистецтва до роботи в Новій українській школі. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.В.]. Вип. 32 (1–2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 218-233.
2. Воевідко Л.М. Формування та розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах вимог Нової української школи. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 11. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2019. С. 7-14.
3. Воевідко Л. М. Підготовка здобувачів до проведення уроків музичного мистецтва в Новій українській школі. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. Вип. 21. С.138-139.
4. Воевідко Л.М. Реалізація компетентнісного підходу в підготовці вчителя Нової української школи в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Науково-експертна публікація в номінації «Інноваційна діяльність закладу освіти в умовах

- упровадження Концепції Нової української школи» X Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті». Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2018. 25 с.
5. Воевідко Л.М. Інновації у формуванні й розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах вимог Нової української школи. Науково-експертна публікація в номінації «Інноваційна діяльність закладу освіти в умовах запровадження Концепції Нової української школи» XI Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті». Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2019. 25 с.
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування нової української школи. 2016. Доступно: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
7. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища шк., 1997. 349 с.

Завдання для роздумів:

1. Потлумачте необхідність реформи закладів загальної середньої освіти.
2. Проаналізуйте суттєві ознаки Нової української школи.
3. Охарактеризуйте обов'язковість умови залучення батьків учнів до освітнього процесу Нової української школи.
4. Дайте характеристику партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу в НУШ.
5. Визначте сутність та важливість тимбілдингу в Новій українській школі для особистісного становлення кожного учні / учениці.
6. Висловіть Ваші міркування щодо становлення особистості, патріота, інноватора в процесі навчання в Новій українській школі.

7. Охарактеризуйте необхідні компетентності випускника Нової української школи.

Тестові завдання ректорського контролю рівня залишкових знань та комплексних контрольних робіт для здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво) з навчальної дисципліни «Музична педагогіка»

Тестові завдання з навчальної дисципліни «Музична педагогіка» укладені для ректорського контролю рівня залишкових знань студентів та проведення комплексних контрольних робіт (ККР). Загальна тривалість роботи здобувачів вищої освіти визначається із розрахунку: 1 хв. на відповідь на кожне тестове завдання. Результати всіх відповідей кожного здобувача вищої освіти зазначаються у вигляді двох чисел:

- відсоток правильних відповідей від кількості тестових завдань, наданих здобувачу;
- оцінка за національною шкалою оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Оцінювання за національною шкалою здійснюється за критеріями:

Відсоток правильних відповідей:	Оцінка:
90-100	відмінно
75-89	добре
60-74	задовільно
менш ніж 60	незадовільно

Тести розроблені на основі робочої навчальної програми навчальної дисципліни «Музична педагогіка» освітньо-професійної програми Середня

освіта (Музичне мистецтво) підготовки здобувачів зі спеціальності 014. Середня освіта (Музичне мистецтво). Мета об'єктивного контролю рівня залишкових знань – оцінка рівня засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу із наступних тем освітньої компоненти:

Тема 1. Стрижневі компоненти музичної педагогіки

Сутність музичної педагогіки. Об'єкт і предмет музичної педагогіки. Категорії музичної педагогіки. Пріоритетні тенденції розвитку сучасної музичної освіти. Гуманізація сучасної музичної освіти. Фундаменталізація музичної освіти. Зв'язки музичної педагогіки з іншими науками. Педагогіка та музична педагогіка. Психологія та музична педагогіка.

Тема 2. Методологія музичної педагогіки

Наукові підходи в музичній педагогіці. Системний, феноменологічний, синергетичний, герменевтичний підходи музичної педагогіки. Методологічні принципи музичної педагогіки. Особистісний, діяльнісний, полісуб'єктний, культурологічний, етнопедагогічний, антропологічні принципи. Методи дослідження в галузі музичної педагогіки. Методи вивчення педагогічного досвіду, методи теоретичного дослідження, математичні та інші методи методи.

Тема 3. Історичні етапи розвитку світової музичної педагогіки

Музика в контексті естетико-педагогічної думки Давньої Греції. Специфіка релігійно-музичного виховання в добу середньовіччя. Музично-естетичні та виховні гуманістичні ідеали Відродження. Просвітницькі ідеї музичного виховання. Думки представників німецької класичної філософії. Системи музичного навчання XVIII-XIX ст. Найвідоміші системи музичного навчання та виховання школярів XX ст.

Тема 4. Історичні етапи розвитку національної музичної педагогіки

Утвердження гуманістичних і демократичних ідей в українській педагогічній теорії та практиці. Львівська братська школа. Статут Львівської братської школи як зразок для Статутів Луцької, Київської та інших братських шкіл. Київська братська школа. Роль братських шкіл у поширенні освіти. Церковні

обряди, пісні, молитви. Йосип Городецький. Перший посібник з нотного письма. Чітко сформульовані вимоги до вчителя. Перша школа на Запорізьких землях. Січова школа при січовій церкві святої Покрови. Національний характер шкіл в Україні. Виховання любові до рідного краю, народу, його мови, культури, віри, звичаїв та традицій.

Тема 5. Системи музичного навчання З. Кодая, К. Орфа. болгарський метод «Сходинки» Б. Трічкова, Вальдорфська школа та ін. методичні системи. Педагогічний досвід. Методичні основи планування уроків музичного мистецтва. Принципи музичного навчання. Методи музичного навчання. Поняття методу в загальній педагогіці. Класифікація методів. Словесні методи в музичній педагогіці. Наочні методи музичного навчання. Група практичних методів.

Тема 6. Інноваційна парадигма сучасної музичної освіти

Нова освітня парадигма. Особлива організація діяльності мислення, що охоплює всю сферу освіти і підготовки вчителів. Наукова рефлексія гуманізації освіти. Інтеграція досвіду. Особистісно-орієнтована концепція. Принцип культури відповідності. Принцип діалогу як єдність спільних прагнень викладача і студента до накопичення досвіду виконує функцію основи взаємо-навчання. Принцип міжпредметних зв'язків. Моделі освітнього процесу. Педагогічна взаємодія учасників освітнього процесу.

Тема 7. Форми організації освітнього процесу.

Урок музичного мистецтва як цілісна форма. План і конспект уроку. Типи уроків за змістом та формою. Концепція уроку музичного мистецтва. Форми організації позакласних музичних занять. Педагогіка партнерства. Командна робота.

Тема 8. Оцінювання результатів музичного навчання школярів. Критерії оцінки знань та компетентностей і концертних виступів учнів. Дослідницька діяльність вчителя музичного мистецтва. Творча діяльність музиканта-педагога. Гуманістична спрямованість діяльності учителя музичного

мистецтва. Планування і педагогічна оцінка результатів музичного навчання школярів.

Завдання мають по чотири варіанти відповідей. У кожному завданні лише один варіант відповідей правильний. Необхідно обрати правильний варіант відповіді та позначити його у бланку відповідей.

1) Предметом музичної педагогіки є:

1. процес музичного розвитку особистості;
2. процес навчання музики;
3. процес навчання музики і музичного виховання;
4. зміст і форми організації музично-педагогічного процесу.

2) Об'єктом музичної педагогіки є:

1. цілісний процес музичного навчання та виховання школяра засобами музичного мистецтва;
2. процес музичного навчання;
3. музично-естетичне виховання;
4. цілісний процес навчання, виховання та розвитку особистості засобами музичного мистецтва.

3) Які основні категорії музичної педагогіки?

1. музичне навчання, музичне виховання, музично-педагогічне спілкування;
2. музичне навчання, музичне виховання, музичний розвиток, музична освіта;
3. музичне виховання, музичний розвиток, музична освіта;
4. музична освіта, музично-педагогічне спілкування, музичний розвиток.

4) Музична освіта як система розглядається у таких вимірах як:

1. соціальний масштаб, ступінь освіти, профіль освіти;
2. релігія, психологія;
3. філософія, педагогіка;

4. наука, практика.
- 5) Які наукові підходи функціонують у музичній педагогіці?
1. науковий, системний, практичний;
 2. системний, феноменологічний, синергетичний, герменевтичний;
 3. навчальний, музичний, освітній, педагогічний;
 4. перший, другий, третій.
- 6) Назвіть методологічні принципи музичної педагогіки.
1. педагогічний, музичний, мистецькознавчий, антропологічний;
 2. особистісний, діяльнісний, антропологічний, предметний;
 3. особистісний, діяльнісний, полісуб'єктний, культурологічний, етнопедагогічний, антропологічний;
 4. полісуб'єктний, антропологічний, культурологічний, синергетичний.
- 7) Хто розробив антропологічний принцип музичної педагогіки?
1. К. Ушинський;
 2. Я. Коменський;
 3. В. Медушевський;
 4. С. Гончаренко.
- 8) Як поділяються методи дослідження в галузі музичної педагогіки?
1. методи вивчення педагогічного досвіду, методи теоретичного дослідження, математичні методи;
 2. методи теоретичні, методи музичні;
 3. методи теоретичного дослідження, наукові методи;
 4. технічні методи, математичні методи.
- 9) Музична педагогіка – це
1. галузь історичної науки;
 2. інструмент;
 3. метод;
 4. галузь педагогічної науки.
- 10) Гуманізація освітнього процесу є пріоритетним напрямком освіти XXI ст.?
1. безперечно;

2. частково;
 3. не актуально;
 4. не важливо.
- 11) Калокагатія в контексті естетико-педагогічної думки Давньої Греції – це
1. діалектика;
 2. герменевтика;
 3. людина, прекрасна душею і тілом;
 4. антологія.
- 12) Хто вважається найбільш значущим реформатором музичної освіти Середньовіччя?
1. Карл Орф;
 2. Гвідо Д'арецца (Гвідо Аретинський);
 3. І. Шульц;
 4. Б. Наторп.
- 13) Автором посібника «Шульверк» є
1. Карл Орф;
 2. Золтан Кодай;
 3. Еміль Жак-Далькроз;
 4. Борис Трічков.
- 14) Що являють собою болгарські «Сходинки» Бориса Трічкова?
1. тональність;
 2. графічне зображення ладової системи;
 3. інтервали;
 4. культуру співу.
- 15) Скількома періодами характеризується розвиток музичної педагогіки в Україні за класифікацією О. Сухомлинської?
1. 2;
 2. 5;
 3. 6;
 4. 9.

16) Яка основна форма музичного навчання домінувала в I період розвитку української музичної педагогіки Київська Русь?

1. церковний хоровий спів;
2. академічний спів;
3. вокальна музика;
4. сольний спів.

17) II період розвитку української музичної педагогіки Слов'янське Відродження охоплює:

1. XI-XII ст.;
2. середину XVII – початок XVIII ст.;
3. XII-XV ст.;
4. XV- XVI ст..

18) У розвитку національного музичного мистецтва домінантою виступали:

1. народно-інструментальне виконавство;
2. народно-пісенна культура;
3. народна хореографія;
4. хореографія та театралізація.

19) III період розвитку української музичної педагогіки – це

1. Українське Барокко;
2. граMATика мусікійська;
3. просвітницький рух;
4. київська квадратна нотація.

20) Який музичний репертуар найбільш придатний для музичного навчання школярів закладів загальної середньої освіти за твердженнями Миколи Леонтовича?

1. марш;
2. пісня;
3. українська народна пісня;
4. танець.

21) За якими критеріями здійснюється добір музичного матеріалу? Твори мають бути:

1. високохудожніми, різножанровими;
2. доступними, жартівливими, високохудожніми, різноманітними;
3. високохудожніми, цікавими, педагогічно цільовідповідними, романтично-піднесеними, доступними щодо осягнення змісту та виконання, різноманітними віковими категоріями школярів;
4. різножанровими, високохудожніми, романтично-піднесеними.

22) Які рівні музичних знань школярів виокремлюються під час навчання в закладах загальної середньої освіти?

1. узагальнені ключові знання, знання про музику, відповідно до начальних програм;
2. загальні;
3. об'ємні;
4. професійні.

23) Які функції виконують міжпредметні зв'язки?

1. спілкування та розвитку;
2. освітню, виховну та розвивальну;
3. навчальну та комунікативну;
4. виховну і світоглядну.

24) Яке значення має термін калокагатія?

1. Релігійно-музичне навчання та виховання в добу Середньовіччя;
2. Єдність краси духовної та фізичної;
3. Об'єктивно-ідеалістична концепція;
4. Думки про музику.

25) Оксана Рудницька виділяла у музичному навчанні три аспекти:

1. вивчення окремих видів мистецтва, використання прикладів взаємодії мистецтв, прилучення учнів до художнього синтезу;
2. культура сприймання музичних творів, вивчення музичного матеріалу, відтворення;

3. відтворення музичного матеріалу, сприйняття, застосування музичних компетентностей;

4. вивчення музичного матеріалу, засвоєння нотної грамоти, слухання.

26) Принцип доступності навчання передбачає:

1. наявність знань;

2. урахування вікових особливостей учнів;

3. розвиток;

4. наявність умінь.

27) Методи класифікуються за:

1. метою та за завданнями;

2. знаннями, за уміннями;

3. джерелом знань, за призначенням, за характером пізнавальної діяльності, за дидактичними цілями;

4. роботою на уроці.

28) Словесні методи – це:

1. розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, лекція, робота з книгою;

2. практичні заняття, інтерпретація;

3. показ, концертний виступ учнів;

4. бесіда, дискусія, позакласна робота.

29) До практичних методів належать:

1. метро-ритмічні вправи;

2. рухи, пластичне інтонування, гра на дитячих елементарних інструментах, імпровізація мелодій, малювання;

3. практичні, графічні;

4. гра на дитячих елементарних інструментах, імпровізація мелодій.

30) В основі музичної педагогіки поєднання музики з рухом Еміля Жака-Далькроза лежить:

1. евритміка;

2. відтворення ритмічного малюнку;

3. мелодика;

4. ритміка.
- 31) Проблемне завдання – це:
1. робота;
 2. дидактичний прийом;
 3. стадія;
 4. проблема дисципліни учнів на уроці музичного мистецтва.
- 32) Форми організації навчання класифікуються за наступними критеріями:
1. за завданнями, за переконаннями;
 2. за місцем навчання, за часом навчання, за кількістю учнів;
 3. за кількістю учнів, за місцем навчання, за часом навчання, за дидактичною метою, за тривалістю навчання;
 4. за дидактичною метою, за завданнями;
- 33) План уроку музичного мистецтва – це:
1. опис тематики опитування, музичних проблем для обговорення;
 2. письмове формулювання етапів заняття, опис тематики опитування, музичних проблем для обговорення, тем для закріплення та повторення, перелік завдань та вправ, перелік музичних творів для вивчення;
 3. перелік завдань та вправ для формування музичних компетентностей школярів;
 4. формулювання етапів заняття з переліком завдань.
- 34) Які спільні складові мають план та конспект уроку?
1. види діяльності школярів, завдання;
 2. тема уроку, мета уроку;
 3. музична грамота, сприймання музики;
 4. музично-дидактичні ігри, метро-ритмічні рухи.
- 35) Назвіть типи уроків музичного мистецтва за визначенням О. Ростовського:
1. бінарний, диспут, круглий стіл;
 2. інтегрований, підсумковий, традиційний;
 3. дискусія, подорож, вікторина;
 4. введення в тему, заглиблення в тему, узагальнення теми;

36) Організаційні форми позакласної музичної навчально-виховної роботи поділяються на:

1. масові, гурткові;
2. часткові, великі;
3. малі, загальні;
4. індивідуальні, загальні.

37) За якою формою проводять навчання гри на музичному інструменті?

1. колективною;
2. індивідуальною;
3. груповою;
4. масовою.

38) Найбільш поширеною формою позакласної музичної навчально-виховної роботи в сучасній українській школі є:

1. робота зі шкільним хором;
2. робота в клубі;
3. робота в гуртку;
4. робота в музичному театрі.

39) Заняття в музичному театрі сприяють вирішенню таких завдань:

1. освітніх, виховних;
2. освітніх, виховних, розвивальних;
3. виховання самостійності, розвиток творчих здібностей;
4. навчальних, розвивальних.

40) Хто розробив та активно впроваджував в освітній процес навчання школярів музичного мистецтва систему відносної сольмізації?

1. Микола Леонтович;
2. Золтан Кодай;
3. Золтан Жовчак;
4. Карл Орф.

41) Хто пропагував елементарне музикування у музично-навчальній діяльності школярів на уроках музичного мистецтва?

1. Карл Орф;
 2. Микола Леонтович;
 3. Борис Трічков;
 4. Кирило Стеценко.
- 42) Які значення має поняття «Сходинки» Бориса Трічкова?
1. гама, наочність, метод;
 2. гама, звучання;
 3. ноти, наочність;
 4. метод, наочність.
- 43) Що є стрижнем розвитку особистості у Вальдорфській педагогіці?
1. знання;
 2. культура;
 3. освіченість;
 4. вміння.
- 44) Хто є автором посібника для навчання школярів музики «Шкільний співаник»?
1. Філарет Колеса;
 2. Микола Леонтович;
 3. Кирило Стеценко;
 4. Микола Лисенко.
- 45) Назвіть перспективи планування організації уроків та позакласної роботи.
1. перша, друга;
 2. далека, середня, найближчі завдання;
 3. близька, далека;
 4. своєчасна, основна.
- 46) Оцінювання знань учня відбувається у формі:
1. цифрового бала та оцінного судження;
 2. цифрового бала;
 3. оцінки;
 4. оцінного судження.

47) Контроль за якістю знань школярів в освітньому процесі поділяється на такі види:

1. контрольний, поточний;
2. поточний, підсумковий;
3. поточний, тематичний, підсумковий;
4. поточний, проміжний.

48) Який стиль вчителя й учня є найбільш продуктивним на уроках музичного мистецтва?

1. авторитарний;
2. ліберальний;
3. довіри, взаємоповаги та співпраці;
4. ефективний, монологічний.

49) Конструктивна діяльність музиканта-педагога передбачає проєктування:

1. художньо-творчого та художньо-педагогічного процесу;
2. результатів музичної діяльності школярів;
3. наявності знань;
4. наявності умінь.

50) У новому тисячолітті узагальненою системою поглядів учителя стає:

1. наявність знань;
2. гуманізм;
3. демократичність;
4. наявність навичок.

Обов'язковий глосарій майбутнього вчителя музичного мистецтва

1. Автономія закладу вищої освіти – самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та

- іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Законом. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 3.)
2. Академічна добросесність – сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. (Частина першої статті 1 доповнено пунктом 1-1 згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017.) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>).
 3. Академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 3.)
 4. Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 3.)
 5. Активність учнів у навчанні – дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації процесу навчання, яка сприяє вихованню в учнів ініціативності й самостійності, міцному і глибокому засвоєнню

знань, виробленню необхідних умінь та навичок, розвитку в них спостережливості, мислення й мови, пам'яті й творчої уяви. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 21.)

6. Актуалізація (від лат. *aktualis* – справжній, сучасний) – перехід певного інстинкту, схильності, здатності з можливого (потенціального) у справжній (актуальний) стан. У процесі актуалізації подразнення, стимул, мотив виступають як поштовх, привід для виявлення певної дії, вчинку, які вже потенційно дозріли. У загальній психології говорять про актуалізацію уваги, сприймання, пам'яті, уяви тощо, у соціальній психології – актуалізації потреб, громадської думки, рольової поведінки особистості тощо. А. в навчанні – один з дидактичних принципів зв'язку шкільної науки з життям. Може виступати як порівняння: 1) історичних подій з сучасними; 2) сучасних подій з історичними; 3) подій сучасних з іншими сучасними подіями; 4) знань, здобутих з книг та інших джерел інформації, з актуальними проблемами життя. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 21.)
7. Аналіз і синтез в навчанні – застосування в освітньому процесі логічних прийомів, згідно з якими предмети і явища під час їх вивчення розглядаються за окремими ознаками (аналіз) і, навпаки, в єдності їхніх частин (синтез). Аналіз і синтез пронизують собою весь освітній процес, оскільки мислення учнів є аналітико-синтетичною діяльністю головного мозку. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 25.)
8. Аналіз уроку – розгляд і оцінка навчального заняття в цілому або окремих його сторін. Проводиться: а) з метою управління директором школи й його заступником роботою вчителя; б) як засіб удосконалення й

підвищення кваліфікації учителів, вивчення й узагальнення їхнього досвіду (головним чином аналіз відкритого уроку); в) під час педагогічної практики студентів — майбутніх учителів. При аналізі уроку враховується діяльність учителя і діяльність учнів. Розрізняють загальний аналіз уроку, який охоплює всі сторони уроку, і спеціальний, спрямований на окремі його сторони. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 25.)

9. База знань – сукупність формалізованих знань про предметну галузь, які подаються у вигляді фактів і правил, що виражають евристичні знання про методи розв’язування задач в даній предметній сфері. База знань є складовою частиною інтелектуальних, зокрема експертних, систем. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 35.)
10. Бесіда – діалогічний метод навчання, при якому педагог шляхом постановки системи запитань підводить тих, хто навчається, до розуміння нового матеріалу чи перевіряє засвоєння ними вже вивченого.
11. Бінауральний слух (від лат. Біпі – пара і auris – вухо) – сприймання звуку обома вухами. Бінауральний слух дає можливість сприймати й диференціювати звукові поєднання, коли звуки надходять до вух з різних боків, і визначати місцезнаходження тіла, яке звучить. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 41.)
12. Брайля шрифт – рельєфно-крапковий шрифт для письма й читання сліпих. Розробив його французький тифлопедагог Л. Брайль (1809 - 1852). Шрифт Брайля заснований на різних комбінаціях шести опуклих крапок. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 44.)

13. Братські школи – навчальні заклади в Україні в XVI-XVIII ст. Почали створюватися у 80-х роках XVI ст.; їх організували й утримували церковні братства з метою зміцнення православ'я. Першу братську школу заснувало Успенське братство у Львові (1586). За її зразком створювалися братські школи в різних містах України. В першій половині XVII ст. братські школи засновувалися й у деяких селах. Братські школи були доступними для всіх верств населення; учнів оцінювали не за соціальним походженням, а за навчальними успіхами. В братських школах діяла сувора дисципліна (практикувалися й тілесні покарання). Братські школи відіграли важливу роль у розвитку освіти в Україні. Викладання в школах проводилося рідною мовою, значну увагу приділяли також вивченню грецької, а пізніше латинської та польської мов. Братські школи стали одним із засобів боротьби проти колонізаторської політики польської шляхти і католицького духовництва, за національну незалежність. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 44.)
14. Визначення поняття (дефініція) – процес з'ясування змісту поняття, тобто знаходження відмінних істотних ознак предметів, узагальнених у даному понятті; визначенням (дефініцією) називається й виражений словами результат цього процесу. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 52.)
15. Виробнича практика – одна із форм організації навчального процесу у вищій школі, дидактичні цілі якої – формування професійних умінь і навичок; розширення, закріплення, узагальнення та систематизація знань шляхом їхнього застосування у реальній діяльності.
16. Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших

компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 3.)

17. Відмітка – кількісне відображення оцінки (Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник за ред. В.І. Лозової. Харків : «ОБС», 2006. С. 297.)
18. Вправи – це багаторазове виконання розумових або практичних дій з метою опанування ними.
19. Вступна лекція – лекція, що дає загальне уявлення про завдання і зміст навчальної дисципліни, розкриває структуру й логіку конкретного навчального предмета, викликає до нього інтерес, показує його взаємозв'язок з іншими навчальними дисциплінами.
20. Всебічний розвиток особистості – гуманістичний ідеал виховання. Як відносно цілісна система поглядів склався в епоху Відродження в руслі культурного руху гуманізму. Ідея всебічного розвитку особистості дістала різні інтерпретації в пізніших філософських і педагогічних системах залежно від особливостей історико-культурної ситуації. Уявлення про всебічно розвинутого індивіда неоднозначні. В побутовій свідомості це талановита людина, здатна до різних видів діяльності, яка відрізняється від тих, хто проявляє свої здібності лише в одній галузі. Всебічний розвиток особистості не можна розглядати як професійний принцип організації навчання й виховання, як сукупність правил, що регулюють діяльність і спілкування. Більш коректним є осмислення всебічного розвитку особистості як процесу саморозвитку індивіда, який оволодіває головною справою життя й використовує весь спектр можливостей

- прилучення до загальнолюдської культури. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 59.)
21. Галузь знань – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей. (Пункт 8 частини першої статті 1 в редакції Закону про вищу освіту № 392-IX від 18.12.2019.)
22. Гідність – поняття моральної свідомості, в якому виражається уявлення про самоцінність людської особистості, її моральну рівність з усіма іншими; категорія етики, що відображає моральне ставлення індивіда до самого себе й суспільства до нього. Як форма прояву соціальної й моральної свободи поняття «гідність» включає право людини на повагу, визнання її прав і одночасно передбачає усвідомлення нею свого обов'язку й відповідальності перед суспільством. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 68.)
23. Гра дидактична – метод імітації (наслідування, відображення), прийняття управлінських рішень у різноманітних ситуаціях шляхом гри (програвання, розігрування) за правилами, що надані або виробляються самими учасниками. (Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посіб. за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. Київ : КНЕУ, 2007. С. 240.)
24. Громадянськість – це усвідомлення кожним громадянином своїх прав і обов'язків щодо держави, суспільства; почуття відповідальності за їхнє становище. Громадянськість є важливою рисою морального обличчя людини. Формування почуття громадянськості дітей та молоді – важливе завдання школи. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 75.)

25. Гуманізація освіти – центральна складова нового педагогічного мислення, яка передбачає перегляд, переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людинотворної функції. Гуманізація освіти означає повагу школи й педагогів до особистості дитини, довіру до неї, прийняття її особистісних цілей, запитів і інтересів; створення максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку здібностей і обдарувань дитини, для її повноцінного життя на кожному з вікових етапів, для її самовизначення. Гуманізація освіти основним смислом педагогічного процесу передбачає розвиток учня. Шляхи гуманізації освіти: формування відносин співробітництва між усіма учасниками педагогічного процесу; виховання в учасників педагогічного процесу морально-емоційної культури взаємовідносин; формування в учнів емоційно-ціннісного досвіду розуміння людини; створення матеріально-технічних умов для нормального функціонування педагогічного процесу, що виховує гуманну особистість: щиру, людяну, доброзичливу, милосердну, із розвинутим почуттям власної гідності й поваги до гідності іншої людини. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 76.)
26. Гуманістична педагогіка – напрям у сучасній теорії і практиці навчання й виховання, що виник наприкінці 50-х – на початку 60-х років у США як педагогічна реалізація ідей гуманістичної психології. Філософсько-ідеологічна орієнтація гуманістичної педагогіки близька до ідей педоцентризму, нового виховання і «прогресивізму» (див. Прагматична педагогіка). В центрі уваги гуманістичної педагогіки – унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), відкрита для сприймання нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Саме досягнення особистістю такої якості проголошується гуманістичною

педагогікою головною метою виховання на відміну від формалізованого передавання учням знань і соціальних норм у традиційній педагогіці. З середини 60-х років у США функціонує Національний консорціум з гуманізації виховання – організація педагогів-прихильників гуманістичної педагогіки, які працюють у різних ланках системи освіти. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 77.)

27. Дидактика (від грец. *didaktikas* – повчальний) – найважливіша галузь педагогіки, яка вивчає теоретичні основи організації процесу навчання, його закономірності, принципи, методи; частина педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання, виховання в процесі навчання. Термін дидактика вживався вже в педагогічних працях XVII ст. Я.А. Коменський у «Великій дидактиці» (1657) розробив зміст освіти, дидактичні принципи, методи навчання, вперше обґрунтував класно-урочну систему навчання. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 88.)
28. Дидактичні ігри – ігри для навчання та виховання дошкільників та школярів.
29. Дипломні (кваліфікаційні) проєкти (роботи) виконуються на завершальному етапі навчання здобувачів вищої освіти у закладі вищої освіти і передбачають: систематизацію, закріплення, розширення теоретичних знань зі спеціальності та застосування їх для розв’язання конкретних наукових, практичних та інших завдань; розвиток навичок самостійної роботи й опанування методики дослідження та експерименту, пов’язаних із темою проєкту (роботи). Керівниками дипломних робіт (проєктів) призначаються професори й доценти (науково-педагогічні працівники) закладу вищої освіти, висококваліфіковані спеціалісти. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навчальний посібник. М.В. Артюшина,

Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 155.)

30. Духовність – індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти «для інших». Під духовністю переважно розуміють першу з цих потреб, під душевністю – другу. Душевність характеризується добрим ставленням особи до людей, які її оточують, увагою, готовністю прийти на допомогу, розділити радість і горе. З категорією духовності співвідноситься потреба пізнання світу, себе, смислу і призначення свого життя. Людина духовна в тій мірі, в якій вона задумується над цими питаннями і прагне дістати на них відповідь. Втрата духовності рівнозначна втраті людяності. Формування духовних потреб особистості є найважливішим завданням виховання. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 106.)
31. Екзамен – форма виявлення знань, вмінь, навичок та компетентностей тих, хто навчається.
32. Екскурсія навчальна – форма організації навчання в умовах закладів освіти, музею, виставки, природного ландшафту з метою спостереження та вивчення тими, хто навчається, різних граней музичного мистецтва, явищ дійсності. Передбачає особливу організацію взаємодії педагога та здобувачів вищої освіти/учнів.
33. Естетика поведінки – риси прекрасного у вчинках і діях людини: в її ставленні до навчання, праці й суспільства, в її манерах і вигляді, у формах спілкування з людьми. Визначається інтелектуальним і моральним рівнем людини. Систематичне виховання навичок поведінки, яка відповідає вимогам естетики, сприяє розвитку естетичних потреб, почуттів і понять. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 119.)

34. Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. Естетичне виховання спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 119.)
35. Етичні бесіди в школі – одна з форм позакласної роботи в царині морального виховання. Етична бесіда має на меті систематичне роз'яснення учням принципів загальнолюдської моралі, допомогу їм в осмисленні морального досвіду; в моральному самовихованні. Бесіди на етичні теми організовує і проводить учитель, класний керівник, вихователь. У будь-якій етичній бесіді важлива роль належить особистості педагога, його авторитетові серед учнів; її успіх багато в чому залежить від уміння вести бесіду емоційно, з необхідним педагогічним тактом, від уміння змусити серйозно задуматися, зробити для себе потрібні висновки. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 119.)
36. ЄКТС – європейська система перезарахування залікових кредитів, яка передбачає введення системи обліку навчального навантаження, зрозумілої для всіх європейських країн. Кредити ЄКТС відображають загальне навантаження студента при вивченні певного курсу або його частини (блоку), а також яку частину загального річного навчального навантаження займає певний курс (або блок курсу) у навчальному закладі, що визначає кредити.
37. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання,

підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 4.)

38. Заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 4.)
39. Заключна лекція – лекція, що передбачає підбиття підсумків вивченого матеріалу з певного навчальної дисципліни, виокремлення вузлових питань і зосередження уваги на практичному значенні здобутих знань та сформованих компетентностей для подальшої навчання.
40. Здібності педагогічні – сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості, які сприяють успішності педагогічної діяльності: комунікативність, перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційна стійкість, оптимістичне прогнозування, креативність тощо. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 135.)
41. Здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації. (Закон України про вищу освіту : чинне

законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 4.)

42. Зміст вищої освіти – система знань, умінь і навичок, професійних світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва (Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник за ред. В.І. Лозової. Харків : «ОВС», 2006. с. 406.)
43. Інклюзія (від англ. Inclusion – включення, залучення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Потребу збільшення участі відчувають насамперед ті, що мають фізичні чи ментальні порушення. Передбачає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті. Поняття інклюзії близьке за значенням з поняттям інтеграція та протилежне до сегрегація. При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату.
44. Інклюзивна освіта – це створення в спільному просторі особливого підходу до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Цей підхід передбачає додаткові елементи освітнього процесу – індивідуальний план розвитку дитини, спеціально облаштоване місце та належні умови для неї.
45. Інклюзивний навчальний заклад – це заклад освіти, який забезпечує інклюзивну модель освіти як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі.

46. Імпровізація педагогічна (від лат. *improvises* – несподіваний, раптовий) – діяльність учителя чи вихователя, що здійснюється в ході педагогічного спілкування без попереднього осмислення, обдумування. Метою педагогічної імпровізації є знаходження нового розв'язку в конкретних умовах навчання й виховання. Суть педагогічної імпровізації становить швидке і гнучке реагування на виникнення педагогічних завдань. Педагогічна імпровізація дає можливість знімати напруження в класі, актуалізувати знання, залучати учнів до співпраці і співтворчості, робить освітній процес привабливим, життєвим. Оволодіння умінням педагогічної імпровізації – один із шляхів досягнення педагогічної майстерності. В педагогічній імпровізації особистісні якості педагога проявляються особливо яскраво. В її основі лежать загальнокультурна та професійна підготовка вчителя, знання ним навчального предмета, педагогіки і педагогічної психології, розвинуті педагогічні вміння й навички, педагогічний такт тощо; особливе значення має творча домінанта, тобто розвинуті увага, уява, інтуїція, стан творчого пошуку й натхнення. Способи педагогічної імпровізації різні. В освітньому процесі педагогічна імпровізація залежно від умов виступає як прийом, методичний засіб навчання й виховання. Навчання педагогічної імпровізації може здійснюватися двома шляхами: через включення елементів педагогічної імпровізації в процес вивчення навчальних предметів і навчання її прийомам; через організацію спеціального тренінгу, який включає вивчення структури процесу педагогічної імпровізації, аналіз уроків з точки зору можливого й реального її застосування; спеціальні вправи для розвитку педагогічної майстерності з акцентом на удосконалення мови, уваги, уяви. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 141.)

47. Індивідуально-консультативна робота – це форма організації навчальної роботи, яка здійснюється шляхом створення необхідних умов для виявлення і розвитку індивідуальних особливостей учнів на основі особистісно-діяльнісного підходу. Індивідуально-консультативна робота проводиться з метою посилення мотивації тих, хто навчається, до пізнавальної діяльності і спрямування її в необхідному руслі. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 154.)
48. Інноваційна педагогічна технологія – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів, педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів. (Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. С. 338-339.)
49. Інноваційне навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі початкова діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. (Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. С. 9.)
50. Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, які виражають готовність удосконалювати педагогічну діяльність і наявність внутрішніх, таких, що забезпечують цю готовність, засобів і методів. Характеризується певними параметрами: творча спроможність генерувати і продукувати нові уявлення та ідеї, моделювати їх у практичних формах діяльності; культурно-естетична розвиненість і освіченість, що передбачає високий рівень культури педагога;

відкритість особистості до нового, яке ґрунтується на толерантності особистості, гнучкості й панорамності її мислення.

51. Інновація – особлива організація діяльності і мислення, що охоплює сферу освіти і підготовки кадрів. У більш вузькому розумінні – це процес освоєння нововведень, який включає таке: нові принципи і технології навчання; впровадження і поширення існуючих педагогічних систем, окремих методик, навчальних предметів і дисциплін; 3) технологія управління і проєктування інноваційного процесу.
52. Інтерактивні навчальні технології – ігрові технології навчання і розвитку, що побудовані на цілеспрямованій спеціально організованій груповій та міжгруповій діяльності, «зворотному зв'язку» між всіма учасниками для досягання взаєморозуміння й корекції навчального і розвивального процесу, індивідуального стилю спілкування на основі рефлексивного аналізу.
53. Калокагатія – естетичний ідеал гармонії духовного і фізичного в людині.
54. Категоріальний апарат музичної педагогіки – система понять, в яких відображено предмет музичної педагогіки, її знання про музично-педагогічну дійсність. Музична педагогіка, як і інші науки, широко використовує філософські поняття (вони є її методологічною базою), а також створює розгалужену сітку власних понять, які поділяють на загально педагогічні й часткові.
55. Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 4.)

56. Класифікація – (від лат. classis – розряд і фр. fixation – закріплення, встановлення) – розподіл предметів на класи за спільними, притаманними їм ознаками, що відрізняють їх від інших предметів
57. Колектив – група людей, які об'єднані суспільно значущими цілями, спільними ціннісними орієнтаціями, сумісною діяльністю, спілкуванням, взаємною відповідальністю. (Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник за ред. В.І. Лозової. Харків : «ОВС», 2006. С. 350.)
58. Компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей. (Пункт 13 частини першої статті 1 в редакції Закону про вищу освіту № 392-IX від 18.12.2019.)
59. Компетентність людини – спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації), проблеми, характерні для певної сфери діяльності (Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 8.)
60. Комунікабельність (від лат. communico – з'єдную, повідомляю) – риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариствськість. Комунікабельність не є природженою, вона формується в процесі життя й діяльності людини в соціальній групі. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 174.)

61. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студента – складова частина освітнього процесу у вищій школі, що передбачає перевірку, оцінку (вимірювання знань, умінь, навичок, облік (фіксацію) результатів оцінювання у вигляді балів). (Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник за ред. В.І. Лозової. Харків : «ОВС», 2006. С. 267.) Функції контролю:

- Контролююча – полягає у отриманні викладачем інформації про хід пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, про те, як йде засвоєння для визначення можливостей подальшого просування в оволодінні змістом освіти. Перевірка є одночасно засобом виявлення ефективності методів і прийомів навчання, що застосовуються самим викладачем.

- Навчальна – сприяє більш глибокому засвоєнню програмового матеріалу, тобто в процесі слухання відповідей однокласників, доповнень викладача здійснюється систематизація знань, їх закріплення.

- Діагностично-керуюча – забезпечує виявлення причин труднощів, які виникають у студента в навчанні, прогалини у знаннях і вміннях, визначення конкретних шляхів усунення недоліків.

- Стимулюючо-мотиваційна – оцінювання навчальних досягнень повинно стимулювати бажання студентів поліпшувати свої результати, самореалізовуватися в навчанні.

- Розвивальна – вимагає спрямування оцінювання на формування самостійного творчого мислення студентів, умінь робити висновки, узагальнювати, застосовувати знання у змінених або нових ситуаціях, визначати головне.

- Виховна – передбачає долучення студентів до систематичної роботи, сприяє формуванню дисциплінованості, активності, самостійності, допомагає розібратись у собі. (Лекції з педагогіки вищої школи: навчальний посібник. За ред. В.І. Лозової. Харків : «ОВС», 2006. С. 241).

62. Конференція навчальна – організаційна форма навчання, спрямована на розширення, закріплення і вдосконалення знань, формування

досвіду творчої діяльності. Проводиться, як правило, з декількома навчальними групами. Головне у конференції – вільне, щире обговорення проблемних питань.

63. Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (кредит ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 4-5.)
64. Курсові проекти (роботи) – виконуються з метою закріплення, поглиблення та узагальнення знань, одержаних під час навчання та їхнього застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Тематика курсових проєктів (робіт) має тісно пов'язуватися з потребами конкретного фаху. Захист курсового проєкту (роботи) проводиться перед комісією у складі двох-трьох викладачів кафедри за участю керівника курсового проєкту (роботи) (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 154-155.)
65. Лабораторний метод ґрунтується на самостійному проведенні тими, хто навчається, експериментів, дослідів із застосуванням приладів, інструментів, тобто із використанням спеціального обладнання.
66. Лекція (від лат. lectio – читання) – спосіб викладу (логічно стрункого, систематизованого, послідовного та ін.) об'ємного теоретичного матеріалу для забезпечення свідомого сприймання й засвоєння наукової інформації студентами: (Лекції з педагогіки вищої школи:

навчальний посібник. За ред. В.І. Лозової. Харків : «ОВС», 2006. С. 141.)

До лекції у вищій школі ставиться ряд загальних дидактичних вимог: По-перше, зміст лекції має відповідати робочій навчальній програмі навчальної дисципліни, відображати найновітніші досягнення науки, висвітлювати перспективи подальшого розвитку наукових пошуків. По-друге, у лекції мають реалізовуватись вимоги загально дидактичних принципів навчання: науковості, систематичності і послідовності, свідомості, активності й самостійності, наочності, зв'язку змісту навчального матеріалу з професійною діяльністю, доступності, емоційності. По-третє, має бути забезпечена логічно доцільна структура лекції відповідно до змісту навчального матеріалу. По-четверте, лекція має сприяти активізації мисленнєвої діяльності студентів з метою їх інтелектуального розвитку. По-п'яте, у лекції доцільно виокремлювати певні компоненти змісту для самостійного опрацювання студентами з належним методичним забезпеченням.

Лекція містить у собі можливості здійснення освітньої, розвивальної, виховної, організуючої функцій:

- Освітня функція – забезпечує можливості для оволодіння змістом навчального матеріалу на рівні історичного досвіду і ознайомлення з новими досягненнями науки, усвідомлення перспективи подальшого розвитку наукових пошуків у відповідних галузях, а також розкриття можливостей використання конкретних знань у професійній діяльності;
- Розвивальна функція – зумовлена необхідністю забезпечення оптимальних умов для інтелектуального розвитку особистості шляхом включення її в активну розумову діяльність;
- Виховна функція лекції дає змогу формувати у майбутніх фахівців певні морально-духовні якості безпосередньо через зміст навчального матеріалу і спрямування їх на конкретну пізнавальну діяльність;

- Організуюча функція лекції особливо важлива з погляду мобілізації студентів на навчальну діяльність. Це той стрижень навколо якого групуються всі інші види навчальної діяльності. (Кузміньський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібн. Київ : Знання, 2005. С. 277-279.)

67. Лекція-візуалізація – лекція, на якій демонструють явища і процеси у зручній для зорового сприйняття формі, використовуючи такі демонстраційні матеріали, які не тільки доповнюють слова, а й самі виступають змістовними повідомленнями.
68. Лекція навчальна – це логічно завершений, науково-обґрунтований і систематизований виклад певного наукового питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонструванням дослідів. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 153.)
69. Логіка освітнього процесу – це послідовність етапів діяльності навчання, тобто послідовність етапів організованого вчителем засвоєння змісту навчального предмета.
70. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності – це сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на учнів, що (порівняно з традиційними методами навчання) першою чергою спрямовані на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок та вмій нестандартного розв’язання певних професійних проблем і вдосконалення навичок професійного спілкування. (Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. С. 352.)
71. Метод демонстрацій – ознайомлення учнів (студентів) із явищами, процесами, об’єктами в їхньому природному вигляді (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник. М.В.

- Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 87.)
72. Метод ілюстрацій передбачає показ предметів, процесів та явищ у їх символічному зображенні за допомогою плакатів, карт, портретів, фотографій, малюнків, схем, репродукцій тощо.
73. Метод конкретних ситуацій (кейс-метод) – це такий метод навчання, за якого студентам пропонується проаналізувати реальну життєву ситуацію. Опис цієї ситуації одночасно відображає не тільки якусь практичну проблему, але й актуалізує певний комплекс знань, які необхідно засвоїти під час вирішення проблеми. При цьому сама проблема не має однозначного вирішення, являє собою особливий, розгалужений і неоднозначний оптимум. (Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: навч. посіб. за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. Київ : КНЕУ, 2007. С. 230.)
74. Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємодії вчителів та учнів, за допомогою якого вирішуються проблеми освіти, виховання і розвитку у процесі навчання. (Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Навч. посібник. Київ : Академвидав, 2005. 520 с. С. 340.)
75. Метод навчання – це упорядкована за певними принципами система цілеспрямованих послідовних дій суб'єктів навчання над свідомо визначеним предметом діяльності із застосуванням відповідних засобів, внаслідок чого отримують очікувані результати навчання. Метод навчання – спосіб спільної діяльності педагога та учнів, спрямовані на досягнення ними освітніх цілей.
76. Метод презентацій використовується для представлення досягнень або викладення матеріалу, що вимагає унаочнення у максимальному обсязі. (Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів

навчання у вищій школі: навч. посіб. за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. Київ : КНЕУ, 2007. С. 187.)

77. Метод проєктів – організація навчання, за якою учні набувають знань, навичок та компетентностей у процесі планування й виконання практичних завдань – проєктів. Метод проєктів виник у другій половині XIX ст. в школах США. Поширився на початку XX ст. Базується на теоретичних концепціях прагматичної педагогіки. У 20-х роках XX ст. українські педагоги звернули увагу на даний метод, які вважали, що критично переосмислений метод зможе забезпечити розвиток творчої ініціативи й самостійності учнів і сприятиме здійсненню безпосереднього зв'язку між набуттям учнями знань і вмій та застосуванням їх у розв'язанні практичних завдань.
78. Методологія – (від грец. *methodos* – дослідження і *logos* – вчення, слово) – наука про метод; система найзагальніших принципів, положень і методів, що становлять основу науки; сукупність прийомів дослідження, що використовуються в науці.
79. Модуль – логічно завершена частина навчального матеріалу, яка обов'язково супроводжується контролем рівня знань й сформованості умінь, навичок та компетентностей здобувачів вищої освіти.
80. «Мозковий штурм» – це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішення, який здійснюється шляхом вільного обговорення проблеми всіма учасниками освітнього процесу.
81. Моральна свідомість – один з аспектів суспільної свідомості, що відбиває реальні відносини і регулює моральний аспект діяльності особистості.
82. Мотивація – функція управління, що полягає у спонуканні тих, хто навчається, виявити внутрішню активність і прийняти цілі й завдання навчання як особистісно значущі та у формуванні вмінь

співвідносити цілі навчання з їх потребами, можливостями й інтересами.

83. Навички в навчанні – навчальні дії, які набуваються внаслідок багаторазового виконання автоматизованого характеру. В міру опанування учнями знаннями й уміннями автоматизовані елементи з'являються в їхній усній, письмовій та музичній мові тощо. Між уміннями й навичками існує тісний взаємозв'язок. Вміння – це готовність до свідомих і точних дій, а навичка – автоматизована ланка цієї діяльності. Елементи умінь часто переходять в навички. Навички виробляються у всіх видах навчальної діяльності. Специфічним методом формування навичок є вправи.
84. Навчальна дискусія – це метод, за допомогою якого здійснюється групове обговорення проблеми для встановлення істини шляхом зіставлення різних думок. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 87.)
85. Навчальні задачі – це чітко сформульовані проблеми й умови їх розв'язання, в яких розмежовується відоме і невідоме. Тобто те, що слід віднайти шляхом здійснення певної послідовності дій. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 52.)
86. Навчальний модуль у практиці організації освітнього процесу в Україні розглядається як: а) змістова одиниця вимірювання навчальної інформації; б) відносно цілісний комплекс навчальних елементів, що складаються з окремих чи інтегрованих дисциплін, або їх розділів, сукупності тем чи окремих питань. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник. М.В.

Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 243.)

87. Навчання у вищій школі – спеціально організована взаємодія суб'єктів пізнавальної діяльності, яка моделюється (визначаються її цілі, завдання, зміст, структура, методи, форми, мотиви навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, функції навчання) для активного опанування студентами основами соціального досліду, накопиченого людством у різних галузях науки з метою розвитку інтелектуальної, чуттєво-вольової сфер їхньої життєдіяльності, виховання потреби в самоосвіті та самовихованні. (Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник за ред. В.І. Лозової. Харків: «ОВС», 2006. С. 89.)
88. Науковість навчання – один з найважливіших дидактичних принципів, здійснення якого забезпечує оволодіння учнями справді науковими знаннями, сприяє формуванню наукової картини світу. В основі цього принципу лежить об'єктивна закономірність: наукова картина світу, яка є наслідком засвоєння наукових знань про світ, може бути сформована лише на основі системи наукових знань про природу, суспільство і психіку людини. Принцип науковості навчання ставить ряд вимог до змісту освіти й методів навчання. До змісту освіти мають входити тільки достовірні наукові факти й істини, не допускається будь-якого їх спотворення. До змісту освіти обов'язково включаються провідні, визначальні наукові теорії. Здійснення принципу науковості навчання вимагає озброєння учнів методами наукового пізнання, а не лише повідомлення їм системи готових наукових істин. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 228.)
89. Національне виховання – це історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію

життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь. Національне виховання – це виховання підростаючих поколінь у дусі українського виховного ідеалу на багатовікових традиціях. Національне виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють вищі зразки виховної мудрості українського народу. Основні принципи національного виховання – гуманізм, демократизм, народність, єдність родинного і шкільного впливу, природовідповідність, виховання у праці, самодіяльність учнів. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 229.)

90. Нова українська школа – це глибока реформа загальної середньої освіти, яку реалізовує Міністерство освіти і науки. Її основна мета – зробити школу комфортною та дружньою для дітей, пристосувати процес навчання до сучасних умов життя, створити школу, в якій буде комфортно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті, школу, де вчать критично мислити, експериментувати та не боятися висловлювати власну думку.
91. Освіта – певна сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, поглядів і переконань та компетентностей певної практичної підготовки, що досягаються в освітньому процесі. (Товажнянский Л.Л., Романовський О.Г., Бондаренко В.В., Понамарьов О.С., Черваньова З.О. Основи педагогіки вищої школи: Навч. посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2005. С. 140.)
92. Освітній проєкт – це форма організації занять, що передбачає комплексний характер діяльності всіх його учасників, отримання освітньої продукції за певний проміжок часу – від одного заняття до

декількох місяців. (Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посіб. за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. Київ : КНЕУ, 2007. С. 189.)

93. Освітня діяльність – діяльність закладів вищої освіти, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу. (Пункт 16 частини першої статті 1 із змінами Закону про вищу освіту, внесеними згідно із Законом № 392-ІХ від 18.12.2019.)
94. Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). Освітня програма може визначати єдину в її межах спеціалізацію або не передбачати спеціалізації. (Пункт 17 частини першої статті 1 із змінами закону про вищу освіту, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017; в редакції Закону № 392-ІХ від 18.12.2019.)
95. Особа з особливими освітніми потребами – особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти. (Закон України про вищу освіту : чинне законодавство станом на 09 вересня 2014 р. Київ : Алерта, 2014. С. 5.)
96. Оцінка у навчанні відбиває результати контролю і є інтерпретацією і формалізацією результатів оцінювання. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 216.)
97. Оцінювання навчальної діяльності – це встановлення рівня відповідності реальних результатів навчання еталонним.

(Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 214.)

98. Парадигма – зразок, еталон, приклад, взірєць; пануюча теорія, що покладена в основу вирішення теоретичних і практичних проблем; наукова теорія, втілена в системі понять, що виражають істотні риси дійсності; вихідна концептуальна схема, модель постановки проблем і їх рішення, методів дослідження, що панують протягом певного історичного періоду в науковому співтоваристві.
99. Патріотизм – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди й переконання. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 249.)
100. Педагогіка – наука про навчання та виховання підростаючих поколінь. Основним джерелом пізнання закономірностей навчання й виховання є вивчення та узагальнення педагогічного досвіду. Педагогічний досвід вивчається також у ході спеціально організованого науково-педагогічного дослідження. При цьому застосовуються методи спостереження, педагогічного експерименту, вивчення документації, бесід з учнями та вчителями тощо. Педагогіка – наука, яка розробляє методологічні, загальнотеоретичні і методичні проблеми, що є істотними для подальшого просування вперед усіх галузей педагогіки і педагогічної підготовки. Вона складається з чотирьох розділів: загальні засади (філософія)

педагогіки; дидактика; педагогічна теорія освіти та навчання, що науково обґрунтовує його зміст і методи й організаційні форми. Вона є основою для інших педагогічних наук, методик, які досліджують специфіку застосування загальних закономірностей навчання до викладання конкретної навчальної дисципліни.

101. Педагогіка співробітництва / партнерства – напрям педагогічного мислення та практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію освітнього процесу. Педагогіка співробітництва / партнерства – спільна діяльність учителя, учнів та їх батьків, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток школярів у процесі навчання й виховання.
102. Педагогічна діяльність – вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, освіта, розвиток тих, хто навчається... Однею з найважливіших характеристик педагогічної діяльності є її спільний характер: вона обов'язково припускає педагога і того, кого він вчить, виховує, розвиває. Ця діяльність не може бути діяльністю лише «для себе». Її сутність – у переході діяльності «для себе» у діяльність «для іншого», «для інших». У цій діяльності поєднуються самореалізація педагога та його цілеспрямована участь в зміні того, хто навчається (рівня його навченості, вихованості, розвитку, освіченості).
103. Портфоліо педагога – опис у довільній формі освітніх та професійних здобутків педагога, який включає відомості про основні етапи навчання, професійного вдосконалення, включно з досягнутими результатами, інформації про участь у проектах, публікації, методичні розробки тощо. У портфоліо зазначаються основні напрями та завдання подальшого професійного удосконалення, можуть міститися копії відповідних документів. Портфоліо розміщується на офіційному веб-сайті закладу освіти, в якому

працює педагог, у відкритому доступі або на веб-сайті засновника закладу освіти.

104. Педагогічна майстерність – це характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності педагога виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність). Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значимі особистісні риси і якості. (Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 251.)
105. Педагогічна освіта – система професійної підготовки педагогічних працівників до здійснення педагогічної діяльності.
106. Педагогічний працівник – особа, яка провадить навчальну, виховну, методичну, організаційну роботу та іншу педагогічну діяльність, передбачену трудовим договором у формальній та/або неформальній освіті.
107. Педагог – педагогічний працівник або самозайнята особа, яка провадить педагогічну діяльність.
108. Педагогічна технологія – систематичне і послідовне втілення на практиці попередньо спроектованого навчально-виховного процесу. Це проект певної педагогічної системи, реалізований на практиці.
109. Педагогічна технологія – це строго наукове проектування і точне відтворення педагогічних дій, що гарантують успіх. Поняття «педагогічна технологія» ширше, ніж поняття «технологія навчання» і «технологія виховання».
110. Пояснення – монологічна форма викладу змісту навчального матеріалу, словесне тлумачення закономірностей, істотних зв'язків об'єкта, що вивчається, окремих понять, явищ. (Психологія

діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 86.)

111. Практичне заняття (від лат. *practicos* – діяльний) – форма навчального заняття, в ході якого викладач організовує розгляд здобувачами вищої освіти окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформульованих завдань.
112. Предметна спеціальність – спеціалізація спеціальності 014 «Середня освіта» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», яка відповідає освітній галузі, одному або декільком навчальним предметам однієї або двох освітніх галузей Загальної середньої освіти.
113. Проблемна лекція – лекція у процесі якої включення мислення студентів здійснюється викладачем за допомогою створення проблемних ситуацій. Для створення проблемної ситуації використовуються наступні прийоми: пряма постановка проблеми; проблемне завдання; повідомлення інформації, яка містить суперечність; повідомлення протилежних думок з будь-якого питання; звернення уваги на те чи інше життєве явище, яке потрібно пояснити; повідомлення фактів, які викликають непорозуміння; співставлення життєвих знань з науковими; постановка питання на яке повинен відповісти здобувач вищої освіти, прослухавши частину лекції і зробити висновки.

Структура проблемної лекції:

№	Етапи	Цілі	Прийоми та способи лектора
---	-------	------	----------------------------

1.	Вступ	Оволодіти увагою аудиторії, викликати інтерес	Почати лекцію з несподіваної репліки факту, жартівливого зауваження
2.	Постановка проблеми	Показати її актуальність; проаналізувати суперечності, часткові проблеми, сформулювати загальну проблему	Звернення до інтересів слухачів, їх потреб; покликання на факти, документи, авторитетні висловлювання; аналіз усталених, але неправильних поглядів
3.	Розчленування проблеми на під-проблеми, задачі, питання	Чітке відокремлення переліку проблем, задач, завдань, питань, розкриття їх сутності	Обґрунтування логіки розв'язання проблеми; побудова загальної схеми розв'язання проблеми, ідеї, гіпотези; засоби вирішення, можливі результати, наслідки
4.	Виклад своєї позиції, підходів, засобів розв'язання	Показ у порівняльному аналізі власних підходів, позицій та інших думок	Обґрунтування доказових суджень, аргументів; використання прийомів критичного аналізу, порівняння
5.	Узагальнення, висновки	Сконцентрувати увагу аудиторії на головному; висловити резюме тому, що було сказано	Використання твердження, що інтегрує головну ідею, думку; найсильнішого аргументу, потужного вислову. Показ перспективи розвитку подій

(Педагогіка вищої школи: навч. посіб. З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. за ред. З.Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007).

114. Проблемна ситуація у навчанні – це пізнавальна діяльність, для подолання якої здобувачі вищої освіти мають здобути нові знання

при цьому докласти інтелектуальних зусиль. Проблемна ситуація, що усвідомлюється та приймається студентами до розв'язання, перетворюється у проблему. Проблема у якій зазначено параметри та умови розв'язання переходить у проблемну задачу чи проблемне завдання. (Педагогіка вищої школи: навч. посіб. З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. за заг. ред. З.Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. Київ : Знання, 2007. С. 119-120.)

115. Проблемне навчання – такий спосіб його організації, під час якого той хто навчається отримує нові знання в результаті активної самостійної або частково самостійної (за участю викладача) мисленнєвої діяльності і який передбачає використання специфічних методичних прийомів (створення проблемних ситуацій, постановку навчальних проблем в умовах проблемної ситуації, керівництво пізнавальною діяльністю тих хто вчиться у процесі вирішення проблем).
116. Проблемне навчання – це така організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні студентами проблем. (Педагогіка вищої школи: навч. посіб. З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. за ред. З.Н. Курлянд. 3-є вид., перероб. Київ : Знання, 2007. С. 119.)
117. Проблемний виклад навчального матеріалу – діяльність лектора, спрямована на створення проблемних ситуацій, постановку навчальних проблем і керівництво самостійною пізнавальною діяльністю тих хто навчається у процесі формулювання або вирішення проблем (або в обох цих компонентах).
118. Проблемні питання – питання, відповіді на які не містяться ні в попередніх знаннях учнів, ні в наявній інформації, що пред'являється, і які викликають у них інтелектуальні мислення.

119. Проектування педагогічного процесу – цілеспрямоване творче попереднє визначення і конструювання програми спільної діяльності суб'єктів та її подальшої реалізації, яка спрямована на забезпечення особистісно-розвивального підходу. (Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. О.М. Пехота, В.Д. Будак, А.М. Старева та ін. за ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. С. 104.)
120. Професійна кваліфікація педагогічного працівника – це визнана в установленому порядку та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дають змогу здійснювати професійну педагогічну діяльність.
121. Регульована професія – професія (вид професійної діяльності), допуск до якої та/або діяльність у межах якої певним чином регулюється спеціальним законом або спеціальними правилами, які встановлені або визнані законодавством.
122. Рейтинг навчальний – «накопичена оцінка» або оцінка, що враховує «передісторію», тобто результат роботи здобувача упродовж певного часу, наприклад семестру.
123. Робота з книгою – метод, який полягає у роботі здобувачів з книгою самостійно або під керівництвом вчителя.
124. Розповідь – монологічне, послідовне викладення матеріалу в описовій чи розповідній формі.
125. Самостійна робота здобувача вищої освіти – це специфічний вид діяльності учіння, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, що навчається, а формування його вмінь, знань, навичок та компетентностей здійснюється опосередковано через зміст і методи всіх видів навчальних занять.
126. Самостійна робота студента – це навчальна діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом

і контролем викладача, але без його прямої участі. (Кузмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальн. посіб. Київ : Знання, 2005. С. 309.)

127. Семінарське заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд здобувачами вищої освіти окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та організовує дискусію стосовно попередньо визначених тем, до яких здобувачі готують тези виступів на основі індивідуально виконаних занять.
128. Соціальна педагогіка – наука про гуманізацію та гармонізацію відносин особистості та навколишнього середовища, тобто про соціалізацію особистості під впливом усєї сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів середовища, з яким особистість активно взаємодіє. Завданнями соціальної педагогіки є вивчення дії об'єктивних і суб'єктивних факторів соціального середовища, характеру їхнього впливу на формування особистості; дослідження закономірностей і перспектив соціально-педагогічної взаємодії особистості та середовища; розроблення механізмів регулювання і коригування відносин особистості та суспільства.
129. Творча особистість – індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, вміє відкинути звичайне, шаблонне. Йому притаманні творчі здібності, що є умовою успішного здійснення творчої діяльності.
130. Творчість педагогічна – оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики навчання та виховання. Творчість педагогічна стосується різних сторін діяльності вчителя – проведення навчальних занять, роботи над організацією колективу учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей, проєктування особистісних якостей

- учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань всебічного розвитку особистості.
131. Тест дидактичний (педагогічний) – підготовлений згідно із певними вимогами комплекс стандартизованих завдань, що дають змогу виявити в учасників тестування компетенції, які піддаються певному оцінюванню за заздалегідь встановленими критеріями. (Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навчальний посібник. М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін. за заг. ред. М.В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. С. 231.)
 132. Тестові завдання – певні типи дій тих, хто навчається, які мають бути прийняті за свідчення досягнення результату.
 133. Технологія навчання – законвідповідна педагогічна діяльність, яка реалізує науково обґрунтований проєкт дидактичного процесу і якій притаманний більш високий ступінь ефективності, надійності та гарантованості результату, ніж традиційним способом навчання.
 134. Тренінг – багатофункціональний метод передбачених змін психологічних феноменів тих, хто навчається з метою гармонізації професійного й особистісного становлення, навчання технологіям дії на основі певної концепції реальності в інтерактивній формі.
 135. Форма навчання – це зовнішня сторона організації освітнього процесу, що відображає спосіб організації діяльності учнів та вчителів, який здійснюється в певному порядку і режимі, та залежить від кількості учнів, характеру взаємодії суб'єктів освітнього процесу, рівня самостійності, специфіки педагогічної діяльності.
 136. Форма організації навчання – це конструкція певної ланки процесу навчання, певний вид заняття (урок, лекція, семінар, екскурсія, факультативне заняття, екзамен тощо). Форма організації навчання – це будь-який вид заняття – урок, предметний гурток, факультатив тощо, які відрізняються складом учнівського класу, місцем і часом проведення заняття, характером діяльності учнів і вчителя.

137. Ціннісні орієнтації – ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші оцінювання суб'єктом навколишньої дійсності та орієнтації в ній. Спосіб диференціації об'єктів індивідом визначають за їхньою значущістю. Ціннісні орієнтації формуються під час засвоєння соціального досвіду і виявляються в цілях, переконаннях, інтересах. Спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію життєвих цінностей, схильність надавати перевагу певним цінностям у різноманітних життєвих ситуаціях, спосіб диференціації життєвих об'єктів та явищ за їхньою значущістю для особистості.
138. Я-концепція – відносно стійка, більш або менш усвідомлена система уявлень людини про себе, що переживається як неповторна і яка є підґрунтям ставлення людини до себе та її взаємодії з навколишнім світом.

Список використаних та рекомендованих джерел

1. Брезицька О. П. Використання ідей Софії Русової в системі національного виховання. Доступно : <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-59304303>
2. Бондар В.І. Дидактика. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
3. Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури. Статті та матеріали / Редактор-упорядник О. Смоляк. Тернопіль : Астон, 2003. 192 с.
4. Воєвідко Л.М. Активізація процесу вивчення шкільного пісенного репертуару студентами у вищій школі. / Інноваційні підходи до фахової підготовки вчителя мистецьких дисциплін : кол. монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2016. С. 106–127.
5. Воєвідко Л.М. Аналіз музичних творів у підготовці фахівців. Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики.

- Всеукраїнська науково-практична конференція. Київ, 2015. С. 47-54.
6. Воевідко Л. М. Вимоги до фахової підготовки здобувачів вищої освіти. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : у 3-х томах. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. 19. Т. 1. 208 с. С. 184-185.
 7. Воевідко Л.М. Гуманістичні засади фахової підготовки студентів. Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2015. Вип. 1 (18). С. 263-268.
 8. Воевідко Л.М. Діалог традицій та новацій у фаховій підготовці педагога-музиканта. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М.І., 2014. Вип. 18. С. 191–195.
 9. Воевідко Л.М. Екситативні компоненти фахової підготовки здобувачів вищої освіти / Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип.17, у 3-х т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. Т. 1. С. 136-138.
 10. Воевідко Л.М. Інновації у процесі фахової підготовки здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта / педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) / Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців.

- Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2019. С. 40-42.
11. Воевідко Людмила, Козак Віталіна. Нова українська школа: нові принципи / Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2022. С. 29-32.
 12. Воевідко Л.М. Компоненти професійної підготовки студентів мистецьких спеціальностей. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 9. Серія: Психологічні науки. ПП Медобори. 2006, 2017. С. 82-97.
 13. Воевідко Л.М. Культурно-педагогічна цінність традицій у підготовці педагога-музиканта. Збірка тез III Міжнародної науково-практичної конференції, Могилів : МДУ імені А.А. Кулешова за ред. В.П. Рєви. Могилів : МДУ імені А.А. Кулешова, 2014. С. 92-95.
 14. Воевідко Л.М. Музично-виконавська традиція В. Пухальського у педагогічній творчості на межі XIX-XX ст. Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2014. Вип. 1 (16). С. 263-268.
 15. Воевідко Л.М. Музична педагогіка – одна з основних компонент освітньо-професійної програми підготовки вчителів музичного мистецтва / Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 13. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2021. С. 16-23.
 16. Воевідко Л.М. Музично-педагогічна підготовка фахівця. Наукові записки. Серія Психолого-педагогічні науки. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016 . №1. С. 27-31.

17. Воевідко Л.М. Музично-педагогічні аспекти професійної підготовки студентів / Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип.16, у 3-х т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Т. 1. С. 153-155.
18. Воевідко Л.М. Організація, підготовка та проведення практичних і лабораторних занять у закладі вищої освіти. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 12. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2020. С. 7-13.
19. Воевідко Л.М. Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Донецьк : Донецький національний університет, 2014. С. 29-38.
20. Воевідко Л.М. Орієнтири професійної підготовки майбутнього вчителя. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип.17, у 3-х т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Т. 1. С. 136-138.
21. Воевідко Л.М. Підготовка вчителя музичного мистецтва до роботи в Новій українській школі. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.В.]. Вип. 32 (1–2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 218-233.
22. Воевідко Л.М. Проблеми сучасної музичної педагогіки у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський

- національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.В.]. Вип. 31 (2-2021). Київ : Міленіум, 2021. С. 208-225.
23. Воевідко Л.М. Самостійна робота здобувачів вищої освіти / Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2018. Вип. 25, ч. 2. С. 21-29.
 24. Воевідко Л.М. Самостійна робота здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни «Музична педагогіка». Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2020. С. 15-17.
 25. Воевідко Л.М. Самостійна робота студентів: стрижнева компонента фахової підготовки. Наукові записки. Серія Психолого-педагогічні науки. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. №1. С. 17-22.
 26. Воевідко Л.М. Самостійна робота у професійному становленні майбутнього учителя мистецьких дисциплін. Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2014. Вип. 2 (17). С. 241-254.
 27. Воевідко Л.М. Сучасні проблеми музичної освіти. Збірник матеріалів XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції». Київ, 2015. С. 54-60.
 28. Воевідко Л.М. Традиції та інновації в сучасному освітньому просторі / Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин. Матеріали XI Міжнародної науково-

- практичної конференції. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2019. С. 89-92.
29. Воєвідко Л.М. Традиції як поліфункціональне суспільно-історичне явище. Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2014. Вип. 2 (19). С. 231-244.
 30. Воєвідко Л.М. Українські музично-виконавські традиції. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я.І., 2013. 148 с. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України.
 31. Воєвідко Л. М. Українські музично-педагогічні традиції у фаховій підготовці здобувачів вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський : Сисин Я.І. : Абетка, 2019. 208 с.
 32. Воєвідко Л.М. Фахова підготовка студентів мистецьких спеціальностей. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів вип. 14, у 3 томах. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Т.1. С. 174-175.
 33. Воєвідко Л.М. Формування педагогічної майстерності у здобувачів вищої освіти шляхом реалізації предметних (фахових) компетентностей / Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. Вип. 26 (2-2019). Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 167-175.
 34. Воєвідко Л.М. Формування та розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах вимог Нової української школи. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 11. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2019. С. 7-14.

35. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
36. Горбенко С.С. Історія гуманізації музичної освіти. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2007. 348 с.
37. Грица С. Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки. Київ ; Тернопіль : «АСТОН», 2002. 236 с.
38. Гуральник Н.П. Музично-педагогічна думка в контексті історії розвитку педагогіки України ХХ століття. Наукові записки Національного пед. університету ім. М.П. Драгоманова. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. С. 39-49.
39. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. Київ : МАУП, 2000. 312 с.
40. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. Київ : Українсько-фінський ін.-т менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
41. Іваніцький А.І. Український музичний фольклор. Вінниця : Нова книга, 2004. 320 с.
42. Іванов В.Ф. Давньоруська знакова співоча мова. Наукове видання. Миколаїв : Шамрай, 2008. 304 с.
43. Історія української музики: в 6 т. / за ред. М. М. Гордійчук. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 3 : Кінець ХІХ ст. – початок ХХ ст. 420 с.
44. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [моногр.] Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.
45. Концепція розвитку педагогічної освіти. 2018. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
46. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах

- України (з педагогічної спадщини композитора). Упоряд. Л. О. Іванова. Київ : Муз. Україна, 1989. 136 с.
47. Лозова В.І, Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання, навчання: навчальний посібник. Харк. Пед. Ун-т. ім. Г. Сковороди. Харків : «ОВС», 2002. 400 с.
48. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії виступи. Т. 2. Упорядкування, редакція, переклади, примітки і бібліографія З. Штундер. Львів : «Дивосвіт», 2000. 816 с.
49. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : Хрестоматія / упор. Л. Березівська та ін. Київ : Науковий світ, 2003. 418 с.
50. Микола Лисенко у спогадах сучасників: у 2 т. / Редкол.: А.П. Лещенко та ін. Київ : Музична Україна, 2003. 344 с.
51. Митці України. Енциклопедичний довідник за ред. А. Кудрицького. Київ : «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1992. 848 с.
52. Ніколаї Г., Черкасов В. та ін. Музично-педагогічні системи та концепції XX століття : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка – Харків, 2018. 433 с.
53. Нова українська школа: концептуальні засади реформування нової української школи. 2016. Доступно: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
54. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
55. Олексюк О., Ткач М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. Київ: Знання України, 2004. 264 с.
56. Отич О., 2005. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання. Полтава : Інтер Графіка, 200 с.

57. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: Монографія. Наук. ред. І. А. Зязюна. Чернівці : Зелена Буковина, 2009. 752 с.
58. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мист. дисциплін : монографія. Голов. ред. К.А. Романова. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
59. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
60. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Київ : ТОВ «Інтерпроф», 2002. 270 с.
61. Рудницька О. Світоглядна функція мистецтв. Мистецтво та освіта. 3. 2001. С. 10-13.
62. Український музичний архів. Документи і матеріали з історії української музичної культури. Упорядкування та загальна редакція М. Степаненка. Київ : Центрмузінформ, 2000. 248 с.
63. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗПППО, 2007. 364 с.
64. Шулґіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник. Вид. 3-тє, допов. Київ : НАКККіМ, 2016. 264 с.
65. Abbs P. A is for Aesthetic: Essays on Creative and Aesthetic. London, 1989.
66. Bach J.S. Inventionen und Sinfonien. Faksimile der titelseite des autographs vom jahre 1723. Lpz.: Peters, 1982.
67. Bantock G.H. The Arts in Education // The Symbolic Order. / Ed. P.Abbs. London, 1989.
68. Graham R. Autobiography and Education // The Journal of Education Thought. 1989. V. 23. № 2.
69. Greene M. Art Worlds in School // The Symbolic Order / Ed. P.Abbs. London, 1989.

70. Kendall J. The Resurgent String Programm in America // Music Education Journal. 1963. September–October.
71. Tippet M. Art, Judgement and Belief // The Symbolic Order. London, 1989.
72. Shulgina V., Afonina E. Establishment of the Modern Ukrainian Music Resources of Multipurpose Electronic Library // Electronic Emaging and Visual Arts. Berlin: Eva, 2007.

Зміст

Передмова.....	4
1. Необхідні компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва для його успішної реалізації в предметній сфері.....	6
2. Робоча програма з навчальної дисципліни «Музична педагогіка».....	23
3. Методичні рекомендації до лекційних занять з навчальної дисципліни.....	46
4. Методичні рекомендації до практичних занять здобувачів вищої освіти із освітньої компоненти.....	65
5. Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни «Музична педагогіка».....	69
6. Навчальний контент з освітньої компоненти «Музична педагогіка» ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво) підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.....	89
7. Тести з навчальної дисципліни.....	178
8. Обов'язковий глосарій майбутнього вчителя музичного мистецтва.....	190
9. Список використаних та рекомендованих джерел.....	226

Воевідко Людмила

Музична педагогіка:

навчальний посібник

Підписано до друку 01.08.2022 р.

Формат 60x84\16

Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 13,95.

Тираж 300 прим. Замовлення № 369.

Віддруковано ТОВ «Друкарня «Рута»

(свід. Серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)

м. Кам'янець-Подільський, вул. Руслана Коношенка, 1

тел. 0 98 627 00 79, drukruta@ukr.net